

T.C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

İSLAM FELSEFESİ BİLİM DALI

NURETTİN TOPÇU'DA TARİH FELSEFESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ömer Faruk ATCI

BURSA-2019

T.C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

İSLAM FELSEFESİ BİLİM DALI

NURETTİN TOPÇU'DA TARİH FELSEFESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ömer Faruk ATCI

Danışman:

Doç. Dr. Mehmet Fatih BİRGÜL

BURSA-2019

TEZ ONAY BELGESİ

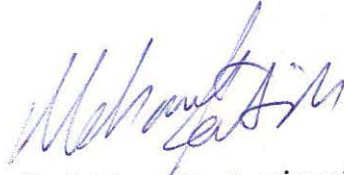
T. C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim / Ana sanat Dalı, İslam Felsefesi Bilim Dalı'nda 701521077 numaralı Ömer Faruk ATCI'nın hazırladığı "Hareket Dergisi İlk Döneminde (1939-1943), Nurettin Topçu'da Tarih Felsefesi" konulu Yüksek Lisans (Yüksek Lisans / Doktora / Sanatta Yeterlik Tezi / Çalışması) ile ilgili tez savunma sınavı, 30.09.2019 günü 15.00 - 16.00 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının

~~Oy~~.....(başarılı/başarısız) olduğuna
(oy birliği/ oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Doç. Dr. Mehmet ~~Fatih~~ BİRGÜL
Üye
Bursa Uludağ Üniversitesi

~~Doç. Dr.~~ Hidayet PEKER
Üye
Bursa Uludağ Üniversitesi

Doç. Dr. Mehmet ULUKÜTÜK
Üye
Bursa Teknik Üniversitesi

Tarih
30.09.2019
...../...../ 20.....-

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
...FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 28/08./2019

Tez Başlığı / Konusu: **Hareket Dergisi İlk Dönemi (1939-1943) Nurettin Topçu'da Tarih Felsefesi**

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 89 sayfalık kısmına ilişkin, 28/08/2019 tarihinde şahsım tarafından *Turnitin* adlı intihal tespit programından (Turnitin)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 5 'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

28.08.2019
[İmza]

Adı Soyadı: Ömer Faruk ACCI

Öğrenci No: 701521077

Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri

Programı: İslam Felsefesi

Statüsü: Y.Lisans Doktora

Danışman

(Adı, Soyad, Tarih)

Doç. Dr. Mehmet BİRGİL

* Turnitin programına Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphane web sayfasından ulaşılabilir.

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans / Doktora tezi olarak sunduğum “**Hareket Dergisi İlk Döneminde (1939-1943), Nurettin Topçu’da Tarih Felsefesi**” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

30.09.2019

Adı Soyadı : Ömer Faruk ATCI

Öğrenci No : 715521077

Anabilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri

Programı : İslam Felsefesi

Statüsü : Yüksek Lisans

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı	: Ömer Faruk ATCI
Üniversite	: Uludağ Üniversitesi
Enstitü	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	: Felsefe ve Din Bilimleri
Bilim Dalı	: İslam Felsefesi
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	: VIII + 73
Mezuniyet Tarihi	: / / 20.....
Tez Danışman(lar)ı	: Doç. Dr. Mehmet Fatih BİRGÜL

Hareket Dergisi İlk Döneminde (1939-1943) Nurettin Topçu'da

Tarih Felsefesi

Tarih Felsefesi, bugün dahi aşına olduğumuz konulardan biri olmadığı gibi entelektüel geleneğimizde de çok üzerinde durulmuş, tartışılmış ve tanıtılmış mecralardan değildir. Ancak bu ilgisizliğe mukabil bir o kadar da önemli ve de gereklidir. Hegel'in ifadesiyle Felsefi Tarih, geçmişini tarih yapacak ya da tarihi geçmişten silecek kadar önemlidir.

Nurettin Topçu, işte, bu çok önemli felsefi geleneği de ihtiva eden, konuca zengin makaleler ve kitaplar kaleme almış, gelecek nesillere hiç eskimeyecek eserler bırakmıştır. Bu çalışmada, bu kıymetli makalelerin yayınlandığı Hareket Dergisi'nin, ilk dönemi (1939-1943) mercek altına alınarak tarih felsefesi başlığında toplanabilecek konular incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler:

Rönesans Çağları, Tarih Felsefesi, Hareket Dergisi, Hareket Felsefesi,

ABSTRACT

Name and Surname : Ömer Faruk ATCI
University : Uludağ Üniversitesi
Institution : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Field : Felsefe ve Din Bilimleri
Branch : İslam Felsefesi
Degree Awarded : Yüksek Lisans Tezi
Page Number : VIII + 73
Degree Date : / / 20.....
Supervisor (s) : Doç. Dr. Mehmet Fatih BİRGÜL

Hareket Magazine History Philosophy In Nurettin Topçu In The First Period (1939-1943)

Philosophy of History is not one of the subjects that we are familiar with even today and it is not one of the most emphasized, discussed and introduced channels in our intellectual tradition. However, this indifference is also important and necessary. In Hegel's words, Philosophical History is important enough to make history or erase history from the past.

Nurettin Topçu, this very important philosophical tradition, including, articles and books that are rich by subject, has left works that will never exceed time to future generations. In this study, the first period (1939-1943) of the Journal of Hareket, in which these precious articles were published, was examined and the subjects that could be collected under the title of history philosophy were examined.

Keywords:

Renaissance Ages, Philosophy of History, Journal of Movement, Philosophy of
Movement

ÖNSÖZ

Nurettin Topçu, felsefi temellerinden tarihsel gelişimine kapsamlı bir şekilde ele aldığı modern zaman eleştirisini, eleştirinin makbul olabilmesine hak tanıyan şekli - eleştirdiğinden daha iyisini önermesi- ile ortaya koymuştur. Nurettin Topçu'nun eleştirisi hiç şüphesiz bir filozofun eleştiresidir. O, Rönesans ruhu ile isyan ettiği zamanın çöküşüne, toplumların çözülüşüne felsefi tarih mahiyetinde ki Hareket Felsefesi ile karşılık vermektedir.

Bu fikir hazinesi içerisinde tarih felsefesi başlığı altına girecek konuları inceleme ve işleme adına hazırlamış olduğum bu tezin, kurtulmayı sadece kurtarıcı olmakta gören Nurettin Topçu'nun mefkûresine hizmet etmesini, ümit ettiği yarınlara milletimizi ve tüm insanlığı taşımasında bir pay sahibi olmasını dilerim.

Bu tezin hazırlanmasında yardımını hiç esirgemeyen tez danışmanım Doç. Dr. Mehmet Fatih BİRGÜL hocama teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY BELGESİ	İ
YEMİN METNİ	İİ
ÖZET.....	İİİ
ABSTRACT	İV
ÖNSÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER	VI
KISALTMALAR:	
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

NURETTİN TOPÇU'NUN TARİHE BAKIŞI

I. NURETTİN TOPÇU'NUN TARİHE BAKIŞI.....	3
A. NURETTİN TOPÇU'YA GÖRE TARİH NEDİR?.....	3
1. Nurettin Topçu'da Tarih Felsefesi.....	7
B. NURETTİN TOPÇU'DA DÜNYA TARİHİ.....	12
1. Topçu'da İktidar Devlet Ve Millet	15

İKİNCİ BÖLÜM

NURETTİN TOPÇU'DA TARİHSEL İLKELER VE DİNAMİKLER

I. NURETTİN TOPÇU'DA TARİHSEL İLKELER VE DİNAMİKLER.....	17
II. NURETTİN TOPÇU'DA RÖNESANS ÇAĞLARI	22
A. BEŞ RÖNESANS ÇAĞI.....	29

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NURETTİN TOPÇU'DA SİYASET VE MESULİYET

I. SİYASET VE MESULİYET	33
A. SİYASET ÜZERİNE	33
B. MESULİYET ÜZERİNE	39
1. Kudret ve Kıymet Üzerine.....	42

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

NURETTİN TOPÇU'DA TARİH VE MİLLET

I. NURETTİN TOPÇU'DA TARİH VE MİLLET TELAKKİSİ.....	46
A. MİLLET, MİLLİYET, SECİYE KAVRAMLARININ TARİH FELSEFESİ NAZARIYLA DEĞERLENDİRİLMESİ	46
1. Tarih Milliyetçiliği	46
2. Kültür Milliyetçiliği.....	48
3. Fikir Milliyetçiliği	49

BEŞİNCİ BÖLÜM

YENİ BİR ÇAĞ YORUMU

I. YENİ BİR ÇAĞ YORUMU	56
A. ANADOLU VE TOPRAK ÇAĞI.....	56
B. TARİHTE BÜYÜK DEVRİMLER VE ÇEVİRİMLER.....	59
1. Toprak (Tarım Çağı).....	59
2. Su (Ticaret) Çağı	61
3. Hava, Gök (Etkileşim) Çağı	62

ALTINCI BÖLÜM

NURETTİN TOPÇU'DA FİKİR VE HAREKET

I. AMAÇSAL VE ARAÇSAL	64
A. FİKİR VE HAREKET ÜZERİNE	64
SONUÇ.....	70
KAYNAKLAR	73

KISALTMALAR:

Bibliyografik	Bilgiler Uluslararası	Türkçe
Bakınız	: V.....	: Bkz.:
Karşılaştırınız.....	: Cf.	: Karş.
Karşı görüş.....	: vs.	: k.g.
Aynı eser/yer.....	: Ibid.	: a.e.
Adı geçen eser	: op.cit	: a.g.e.
Yazara ait son zikredilen yer	: loc.cit	: a.y.
Eserin bütününe atıf	: passim	: b.a.
Basım yeri yok	: w.place	: y.y.
Basım tarihi yok	: w.date	: t.y.
Çok yazarlı eserlerde		
ilk yazardan sonrakiler	: et. al.	: v.d.
Sayfa/sayfalar	: p. / pp.	: s.
Editör/yayına hazırlayan	: ed. by	: ed. veya haz.
Çeviren.....	: trans. By	: çev.

GİRİŞ

“Kurtulmak için kurtarıcı olmaktan başka yol yoktur”.¹

Nurettin Topçu

20. yy’ın Türk düşünürlerinden Nurettin Topçu (1909-1974), muhalif kimliği ile yaşadığı döneme yöneltmiş olduğu felsefi eleştirilerle insan ve toplum gerçekliğini yeniden yorumlamıştır. Tüm hayatı, modern dünyanın köklerinden kopararak sürüklediği insanı ve değerlerini, kaybetmek pahasına da olsa kahramanca savunmakla geçmiştir. Araçsallaşan akıl karşısında felsefeyi biricik sığınağı olarak gören Topçu, mukavemet gücünü de idealleri ve hakikat aşkına borçludur. Bu vesile ile her gün daha da yozlaşan bu amansız düşmana, her daim sadık, adanmış ruhu ve tutarlı fikirleri ile en güzel cevabı vermiştir. Nurettin Topçu’nun hayatını ele alan biyografilerin² pek çoğunda ifade edildiği gibi düşünürümüz, kendinden önceki entelektüel birikime fevkalade hâkim olmasının yanında döneminin fikri gelişimini de yakından takip etmiştir.³ Böylece yaşadığı dönemde eşine az rastlanılan felsefi derinlikte müstesna metinler kaleme almış, bunları kitap ve makaleler ile tarihe ve topluma mal etmiştir.

İncelemiş olduğumuz, Hareket Dergisi’nin 1939-43 yılları arasını kapsayan ilk dönemi,⁴ 2. Dünya Savaşı’nın başladığı, akabinde yayıldığı yıllara tekabül eder. Bu zaman dilimi, bilindiği üzere nerdeyse tüm dünyanın katıldığı, tarihin gördüğü en büyük silahlı mücadeleye tanık olmuştur. İncelemiş olduğumuz makaleler, bu yıllarda kaleme alındığı için fevkalade siyasi meseleler içermekle beraber o günün içtimai problemlerine de çözüm önerileri sunmaktadır. Sahip olduğu mesuliyet bilinciyle bir çözüm arayışı içerisinde olan düşünürümüz; düşünsel, felsefi mahiyette derin tarihsel

¹ Nurettin Topçu, “Siyaset ve Mesuliyet”, *Hareket Dergisi*, C.1, S. 3 (1939), s. 65.

² Bkz. M. F. Birgül, *İrade Hareket İsyân Nurettin Topçu'nun Entelektüel Biyografisi 1*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2013. Ve İ. Kara, *Bir İsyân Ahlakçısı Nurettin Topçu Albümü*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 2016

³ Mehmet Fatih Tekin, *Nurettin Topçu Düşüncesinde Felsefe ve Tasavvuf İlişkisi*, (Yüksek Lisans Tezi) Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2019. s. 1.

⁴ 1939-1982 yılları arasında çeşitli aralıklar ile 7 dönem halinde yayımlanmıştır.

tespit ve önermeleri, zengin ifadeler ile ortaya koymuştur. Yurtdişında grmuş olduğu felsefe eğitimi ekseninde birikimini yazarlık ve öğretmenlik ile hayata aktarmaya, pratiğe dökmeye gayret etmiştir. Topçu; sosyal, siyasal, felsefi ve sanatsal meselelerde, başta Türk toplumu sonra Avrupa ve tüm dünyaya Fransız düşünür Maurice Blondel'in geliştirdiği "*Hareket Felsefesinin*" de katkısı ile zenginleşen, çözüm ve önerilerden mürekkep bir fikir hazinesi sunmuştur.

Bu alışma ile Nurettin Topçu hakkındaki tez çalışmaları içerisinde şu ana kadar değinilmemiş, tarih felsefesi başlığı altına girebilecek konu ve düşüncelerin incelenmesi amaçlanmış, bunun yanında Topçu'nun benimsemiş olduğu Hareket Felsefesinin tarih felsefesi ekseninde değerlendirilmesi adına yorum ve analizler kaleme alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

NURETTİN TOPÇU'NUN TARİHE BAKIŞI

I. NURETTİN TOPÇU'NUN TARİHE BAKIŞI

A. NURETTİN TOPÇU'YA GÖRE TARİH NEDİR?

“Büyük tarihi öldüren, büyük tarih korkusudur”.⁵

Edmond Faral

Tarihsel bir gerçeğin gün yüzüne çıkarılması adına tarihçilik ne derece gerekli ise onu tarihsel bütün içerisinde konumlandırmak, derin hakikatini anlamak için de felsefe o kadar gereklidir.

Nurettin Topçu tarihte, bir tarihçinin aradığı bilgi, bulgu ve belgeleri değil bir felsefeci yaklaşımıyla hakikati ve her şeyi anlamlandırmanın gayeyi aramaktadır. Topçu, tarihi her filozof gibi tezahür edenden öte, derin bir kavrayış ile ele alır. “İyi bir hakim, tarih bilen değil tarih kültürüne sahip olandır”,⁶ sözüyle de bu derin kavrayışı tasvir eder. Nurettin Topçu’da aydınlatılması gereken, herhangi bir ulusun ya da ülkenin geçmişi değil tarihe içkin olan, parçadan bütüne tutarlı ve kapsayıcı hakikat katmanlarıdır. Topçu da, Fernand Braudel gibi “büyük görme arzusuyla”,⁷ büyük tarihi okumaya çalışır. Nurettin Topçu, tarihin hangi dönemi üzerine yorum yapsa bu büyük olan hakikatin, genel tarihin o zamana mal olmuş kısmına işaret eder. Onda tekil olaylar ve kahramanlar bu gerçekten pay almış roller gibidir. Schelling, bu doğrultuda bir ifadeyle “tarih içinde eyleyen birey değil türdür”, diyerek bu tümel arka

⁵ Fernand Braudel, *Tarih Üzerine Yazılar*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara: İmge Kitabevi, 1992. s. 23.

⁶ Nurettin Topçu, “Lise Dersleri”, *Hareket Dergisi*, C. 1, S. 12 (1943) s. 362.

⁷ Braudel, *Tarih Üzerine Yazılar*, s. 23.

plana ışık tutar.⁸

Tarih felsefesinin, tarihçiliğin ortaya koyduğu argümanlar üzerinden yapılabilmesi, tarihçiliğin de felsefi yorumlarla hakikate ulaşabilmesi bu iki mecrayı birbirine zorunlu kılar. Diyebiliriz ki burada önemli olan, tarihsel bilginin, Topçu'nun felsefi kavrayışı işaret ettiği; "Tarih Kültürü"⁹ ile işlenmesidir. Ancak böylelikle aydınlatılmaya çalışılan tarihsel hakikat, bütünüyle ortaya konulabilir.

"Her tarihçinin peşinde olduğu şey, birbiriyle irtibatsız vakaların kuru bir nakli değil, her olayın olduğu gibi normal yerine oturduğu güzel ve anlamlı bir bütüne ait olduğu muntazam bir tahkiyedir. Bu bakımdan tarihçinin ideali prensip olarak romancı ya da drama yazarının ideali ile aynıdır. Tıpkı iyi bir roman ya da iyi bir oyunun kopuk hikâyeler serisinden oluşmayıp roman ya da oyunun doğduğu karmaşık durumun düzenli bir tarzda gelişmesinden oluşması gibi aynı şekilde iyi bir tarihte belli bir konu veya olaylar silsilesinin bütünlüğüne sahiptir".¹⁰

Walsh'un bütünsel kurguyu ön plana çıkaran bu yorumuna mukabil Braudel, tam tersi bir görüş ifade eder.

"Bir manzara ressamını düşünelim. Önünde ağaçlar, evler, tepeler, yollar tamamen sakin bir manzara vardır. Ressam bu manzaranın hiçbir unsurunu ne çalıları ne de dumanı sektirmemek durumundadır. Hiçbir şeyi ihmal etmemelidir. Fakat ressam gene de kendi kişisini unutacaktır. Çünkü sanki gerçeği ürkütmeden gafil avlamak gerekiyormuşçasına, sanki tarihi bizim yeniden inşalarımızın dışında doğmakta olduğu haliyle yakalamak, yani ham malzemeler ve saf olaylar halinde yakalamak gerekiyormuşçasına gözlemciyi ortadan silecektir. Gözlemci hata kaynağıdır ve eleştirinin onun karşısında uyanık olması gerekmektedir."¹¹

Braudel'in bu yorumu tarihi olabildiğince nesnel ve müdahaleden uzak değerlendiren, gözlemciliği dahi hata kaynağı addeden, çıplak tarihsel gerçekliğe ulaşma kaygısını her şeyin önüne koyan bir anlayışa sahiptir. Braudel'e göre tarihsel hakikate ulaşabilmek için her türlü duygusallıktan hatta doğallıktan uzaklaşabilmek gerekir.¹²

⁸ Doğan Özlem, Güçlü Ateşoğlu, *Tarih Felsefesi : Seçme Metinler : Herder, Kant, Fichte, Schelling, Hegel, Schopenhauer*, Ankara: Doğubatı Yayınları, 2006. s. 125.

⁹ Topçu, "Lise Dersleri", s. 362.

¹⁰ William Henry Walsh, "*Tarih Felsefesine Giriş*", çev. Yusuf Ziya Çelikkaya, Ankara: Hece Yayınları, 2006. s. 38.

¹¹ Braudel, *Tarih Üzerine Yazılar*, s. 28.

¹² a.g.e. s. 28.

Tarihsel gerçeği gün yüzüne çıkarırken tarihinin nesnel olması gerekir. Tarihçiden sahip olduğu değerlerden uzak, objektif davranması beklenir.¹³ Tarihinin nesnel bakış açısını yakalayabilmesi için tarihsel olaya karşı kendi duruşunun farkına varması, edindiği bilgileri evvela kendi duygusal eğilimlerinden koruyabilmesi gerekir. İngiliz Tarihçi E. H. Carr aslında arzu edilen bu nesnelliğin hiçbir zaman mümkün olamayacağını; “tarihinin nesnelliği, nesnel olamayacağını bilmesinden ve kendi zamanını aşabilmesinden ibarettir”, sözleriyle ifade eder.¹⁴ Tarih Bilimi, bu öznel değerlendirme tuzağına, biliminin icrasına olası diğer tüm engellerden daha temkinli bir tavırla yaklaşır. Zira Tarih bilim olma yetkinliğini, bu insan hatası gelenekten yakasını kurtarmakla kazanmıştır ki kazandığı dahi tartışılmalı bir mevzudur.¹⁵ Braudel, eserinde Charles Victor Langluis’den bir alıntıyla bu konuya ışık tutar.

“İnsanın içgüdüleri suyun içindeyken boğulmak için gereken her şeyi yapmaktadır. Yüzmeyi öğrenmek kendiliğinden hareketleri engelleme ve başka hareketleri icra etme alışkanlığını kazanmaktır. Aynı şekilde eleştiri alışkanlığı da doğal değildir, kazanılması gerekir ve ancak tekrarlanan alıştırılardan sonra organik hale gelebilir. Böylece tarihsel çalışma, en mükemmelinden eleştirel bir çalışmadır. Eğer bu alana içgüdülere karşı savunma yöntemleri önceden geliştirilmeden girilirse burada boğulur”.¹⁶

Nurettin Topçu bir felsefecidir ve bir felsefeci için tarih ne ifade eder? Mesela Fichte’ye göre dünyada ki insani yaşam ile dünyevi zamanın kendisi, tek bir zamanın ve tek bir sonsuz yaşamın zorunlu devirleridir ve bütün dünyasal yaşam, bu sonsuz yaşamın temel ideasından türetilebilir.¹⁷ Dilthey ise daha çarpıcı bir iddia ile insan aklının, tarihsel süreç içerisinde olanaklı olduğunu söyler.¹⁸ Hegel’de ise tarih, özgürlük bilincindeki ilerlemedir.¹⁹ Tüm bu açıklamalar, bilimsel tarih tartışmasından öte felsefi kavrayışın ürünüdür, tarih felsefesi içeriğidir. Ve Topçu’da ki *tarih kültürü* de özünde tarih felsefesidir. Bu açıdan Topçu’nun tarihsel

¹³ a.g.e. s. 28.

¹⁴ Nazım Beratlı, “Bilim mi-Sanat mı-Propaganda mı? Tarih Nedir?. Kıbrıs Yazıları”, S. 3 (2006). s. 5.

¹⁵ Bkz. a.g.m. s. 3-20

¹⁶ Braudel, *Tarih Üzerine Yazılar*. s. 28.

¹⁷ Özlem, Ateşoğlu, *Tarih Felsefesi Seçme Metinler : Herder, Kant, Fichte, Schelling, Hegel, Schopenhauer*, s. 106-107.

¹⁸ Wilhelm Dilthey, *Hermeneutik ve Tin Bilimlerine Giriş*, çev. Doğan Özlem, İstanbul: Paradigma Yayınları, 1999. s. 15-17

¹⁹ Özlem, Ateşoğlu, *Tarih Felsefesi Seçme Metinler : Herder, Kant, Fichte, Schelling, Hegel, Schopenhauer*, s. 188.

analizlerinin yukarıdaki iki değerlendirmeden Walsh'un yorumuna daha yakın olduğu aşikârdır. Çünkü Topçu'nun gayeyi önceleyen idealist yaklaşımı, tarihsel sürecin değerlendirilmesinde nesnellik endişesini, dolayısıyla tarih bilimi ürününü ikinci plana iter. Topçu, tarihe Braudel'in ressamı değil de Walsh'un romancısı kavrayışı ile yaklaşır. Hal böyle olunca Brodel'in değindiği, Charles Victor'un açıklamasındaki boğulma vakası ile Topçu'nun karşılaşp karşılaşmadığı sorusu da akla gelir. Şunu rahatlıkla diyebiliriz ki; Topçu tarihe pragmatik yaklaşmaz. Hatta o, Bergsoncu duruşuyla pozitivizm ve pragmatizme karşıdır.²⁰ Felsefenin genomu diyebileceğimiz eleştirinin de hakkını, hayatı boyunca hakikat uğruna yüklendiği muhalif kimliği ile fazlasıyla verir.

Topçu'nun mercek altına aldığı şey tarihsel olay değil, o olayın tarihsel değeridir. Braudel'in ifadesinde, olayın önce gelmesi koşulu tarihçilikte zaruret olarak bildirilirken gerçeğin yorumlanması objektif olmaktan uzaklaşma, olayı tahrif etme addedilmektedir. Peki, tarihsel olay hakkındaki her yorum bu iddiadaki gibi sakıncalı mıdır? Şüphesiz Tarih biliminin, gerçeği ortaya çıkarmak adına yer-zaman koşulu kadar, neden-sonuç şartını da öne sürmesinde ki amacı, olaya atfedilen manevi içeriğin, epik yahut lirik değer ön plana çıkarılmasıyla olay örgüsünün önemini yitirmesine mani olmak, tarihi hakikati kutsallaştırmadan ya da destanlaştırmadan korumaya çalışmaktır. Zira tarih yazıcılığının Mısır hiyerogliflerinden, Hitit dini metinlerinden (anallar), Yunan eposlarından²¹ çıktığı da bilinir. Bu açıdan tarihin epistemik süreci hikmetten nötr bilgiye, epostan enformasyona doğru evrilmiştir, diyebiliriz. Geldiğimiz son aşamada Tarih, Ranke'nin dediği gibi; "kanıtlanmış olguların art arda dizilmesinden", başka bir şey değildir.²² Bu evrimi geri çevirmek de idealist filozoflar dışında bildiğimiz kadarıyla kimsenin arzusu değildir.

Tarih bilimi, yorumsamaya mani tepkiler ile vaka düzlemine sadık kalma refleksini geliştirmiştir. Bu da tarihin sekülerleşmesini yani değerlerden arınık olmayı zaruri kılmıştır. Bugün, bilimi bilim yapan şey; nesnel, seküler, enformatif karakter

²⁰ Seyfettin İliter, *Din Ve Felsefe İlişkisi: Nurettin Topçu Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi Tezi), Malatya: T.C. İnönü Üniversitesi, 2015. s. 26

²¹ Gülçin Çandarlıoğlu, *Tarih Metodu : (Araştırma-Yazma)*, İstanbul : Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 2003. s. 25.

²² Nazım Beratlı, "Bilim mi-Sanat mı-Propaganda mı? Tarih Nedir?. Kıbrıs Yazıları", s. 4.

tarihi de bilim yapar diyebilir miyiz? Yani tarihteki anlam ve yasa tabiat bilimlerindeki anlam ve yasaların dairesinde değerlendirilebilir mi? Dilthey tam aksini iddia ederek; “tarih için doğa bilimlerinde olduğu gibi açıklama değil ancak anlama söz konusudur”, der.²³ İşte bütün bu soru ve sorunsallardan dolayı tarih felsefesi, her ilmi fakültenin felsefesinden dolu, hacimli ve zaruridir. Hatta tarihi değiştirecek kadar da önemlidir. “Greklerin ve Romanların duygularını, eğilimlerini ve yaşam tarzlarını biliyor musunuz? Fransızların ve İngilizlerin suçlarını ve eylemlerini iyice inceleyin. Bütün zaman ve mekânlarda İnsanoğlu o kadar çok birbirine benzerdir ki tarih bu tip elde bize yeni ve tuhaf hiçbir şey söylemez. Tarihin esrarı sadece insan doğasının değişmez ve evrensel ilkelerini keşfetmektir“.²⁴ Diyen Hume, bizi Tarih Felsefesi vadisine doğru çekmekle birlikte vaka eksenli tarihsel aktarımın kısır bir saha olması özelliğine vurgu yapmaktadır.

Evet, tarihsel olaya (genellikle pragmatik amaçla) yapılan tarihsel yorumlar, olayın nesnelliğine gölge düşürebilir. Ancak tarihsel olaya hakikat kaygısıyla yapılan felsefi yorumlar aynı soruna neden olur mu? Topçu’da, kabul edilmiş tarihsel gerçek, bir tartışma konusu değildir. Onun üzerine yapılan anlam arayışları tartışma konusudur. Diyebiliriz ki Braudel’in endişe ettiği şey bu değildir. Çünkü felsefe, tarihsel olgu üzerine yorumlarda bulunur. Yani tarihsel olgu tarih felsefesi için bir malzeme, bir tuğladır. Her filozof gibi Topçu’da tuğlalardan inşa edilmesi gereken bina ile ilgilenir.

1. Nurettin Topçu’da Tarih Felsefesi

Tarih felsefesi, tarihsel vaka düzleminden uzaklaşmayı gerekli kılar. Zira tümellerin izini sürmek, tekil olandan ve enformatif değerlendirmeden uzaklaşmakla mümkün olur. Tarih bilimini mümkün kılan tekil olanın eksenindeki objektif değerlendirme aynı zamanda modern bilgi kuramının teorik yaklaşımına, soyutlamaya da imkân tanımaz.²⁵ Evans, “gerçekten bilimsel bir tarih peşinde olmak, bir serap

²³ Doğan Özlem, *Tarih Felsefesi*, İstanbul: Notos Yayınevi, 2012. s. 201

²⁴ Gerald Allan Cohen, *Karl Marx’ın Tarih Teorisi: Savunma*, çev. Ahmet Fethi, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1998, s. 18.

²⁵ Özlem, *Tarih Felsefesi*. s. 195.

peşinde olmaktadır”,²⁶ der. Peki tarih, nesnesinden yani tarihsel olaydan soyutlanabilir mi? Şüphesiz insanlık buna gelenekte cevap vermiştir ve soyutlamıştır da! Nasıl mı? Dinlediğimiz bütün hikâyeler, destanlar, menkıbeler, kurtuluş öyküleri hatta masallar... Bütün bunlar tarihin soyutlamaları değil midir? Dilthey, insani olan her şeyin doğa bilimlerinden farklı tarihsellik/tinsellik ile anlaşılabilceğini söyler.²⁷ Hatta bu amaçla Dilthey, Hermeneutik tarih anlayışını geliştirmiştir. Asıl sistematik soyutlama ise tabii ki tarih felsefesidir. Ayrıca tarihe mal edilmiş ders niteliğinde nesilden nesile aktarılan tüm anlatılar birer soyutlama ve epistemik zeminde birer yorumdur. Filozofların yaptığı da ilkesel olarak aynı şeydir. Ancak, onların farkı etiyojik düşünce ile kuşatıcı tarihsel ilkeleri aramalarıdır.

Tarihsel bir gerçeğe dayanan dini ya da edebi metinlerde (hikâye, destan, kıssa, menkıbe vs.) kişiler, milletler, coğrafya ve zaman (nesnenin yani fiziğe göre dağdan yuvarlanan kayanın önemi) tamamen yahut kısmen unutulmuştur. Sadece anlamı, mesajı ya da evrensel değeri (kayanın kütle ve ağırlığının o eğimde ki ivmesi, ulaştığı hızı) aktaran olayın omurgası, özeti kalmıştır. En önemlisi de toplumsal hafızada bu hikâyeden ibret alınması zaruretinin (bir tabiat yasası gibi herkesi bağlaması, her seferinde aynı sonucun tekerrür etmesi bilincinin) yer etmesidir. Bu durum akıllara, modern bilim anlayışındaki gibi *seküler kesinlikte*²⁸ olmasa da belki de henüz formüle edilememiş bir tekerrür etme halini getirir. Zira tekrarın olmadığı yerde yasa olabilir mi? Yasanın olmadığı yerde bilimden söz edilebilir mi? Bu minvalde kimi otoriteler, tarih biliminin sadece bilimsel metot kullanması sebebiyle bilim sayılabileceğini söylerken kimileri de zanaattan öteye gidemeyeceğini ifade eder.²⁹

Bizim vurgulamaya çalıştığımız şey, tarih bilimi konuyu olgu ekseninde tutmaya çalışırken tarih felsefesi ise ayırmaya çalışır. Tüm felsefi tarih çalışmaları daima üst gerçekliklerin peşindeyken, bakış açısından dolayı bir oranda vakanın münferit özelliğini yok sayar. Tarih bilimi ise bu genellemeye ve kategorizasyona

²⁶ Nazım Beratlı, “Bilim mi-Sanat mı-Propaganda mı? Tarih Nedir?. Kıbrıs Yazıları”, s. 9.

²⁷ Özlem, *Tarih Felsefesi*. s. 198.

²⁸ Bu ifade Atasoy Müftüoğlu’na aittir. Bkz. Atasoy Müftüoğlu, “Seküler Kesinlikler İslami Görelilikler”, *Yeni Şafak*, 27 Mart 2017., <http://www.ekrangazetesi.com/haber/9586/atasoy-muftuoglu-yazdi-sekuler-kesinlikler-islami-gorelilikler.html>

²⁹ Bkz. Nazım Beratlı, “Bilim mi-Sanat mı-Propaganda mı? Tarih Nedir?. Kıbrıs Yazıları”, ss. 3-20.

olanca gücüyle karşı çıkararak olayın biricik olma özelliğini vurgular. Bu minvalde tarihçiyle felsefeci çatışmak zorundadır. Hatta bu çatışma ikisinin de işini yapması için gereklidir. Dilthey'in 20. yüzyıl felsefesine en büyük katkısı, işte bu Aristoteles'ten beri sürdürüle gelen "theoria-historia", felsefe-tarih karşıtlığını gidermeye yönelik düşünceleridir.³⁰

Kocaman dişleri olan canavar, küçük kırmızı başlıklı kıza ve onun hasta ninesine ne yapabilmiştir? Hatta acımasızca davranışından dolayı karnı yarılarak canından olmamış mıdır? Hiç hesapta olmayan tarihsel bir faktör devreye girerek tüm gidişatı değiştirmemiş midir? Bize bu masalın verdiği mesaj; gücünüz ve silahlarınız ne kadar üstün olursa olsun eğer haksızsanız ve karşınızdakiler, küçücük bir kız ile yaşlı ninesi kadar savunmasız da olsa başaramayacaksınız, hatta her şeyinizi kaybetmek suretiyle cezalandırılacaksınız, değil midir?

Tarih biliminin ilkesi, kalıcı olan ve soyutlanabilen yasası, gerçekte ibret değil de nedir? Topçu'nun *tarih kültürü* işte bu anlaşılması gerekeni anlayan, dünün bilinciyle bugünü tasarlayan, kıssadaki hisseyi okuyabilen şüurdur. Bu şuur; Walsh'ın romancısı gibi kurgusal bağı kurabilmeyi yani tarihselliği kavrayabilmeyi sağlar. Dilthey'e göre bu tarihsellik, tarihsel olup-bitmeler (res gestae) içinde insanı, hem oluşturan hem de insanın oluşturduğu bir şey olarak anlaşılır. Yani tarihsellik hem insanı yapan hem de insanın yaptığı bir şey olarak tinselliktir.³¹

Nurettin Topçu'da olgu düzleminde kalınan tarih vakanüvislikten öteye gitmez. Bu açıdan diyebiliriz ki Topçu, tarihin eti, kemiğiyle pek ilgilenmez. Bir felsefeci olması ve idealist bir anlayışa sahip olması nesneyi kavramında okumasına sebep olur. Onda, tarihsel olaylar zemininde anlam arayışı söz konusu değildir. Aksine tümel olanın, bütünselliğin aynasında o noktayı konumlandırma vardır. Anlamlar, evrensel kanunlar katından tarihsel olaya ışık tutar. Bu açıdan Topçu'da tarihin kendisi anlam değil, anlam yurdudur.

Hegel, Tarih felsefesine; "tarihten tümel ilkeler çıkarmak için felsefi düşünce ve araştırma eylemidir" der.³² Braudel'in ise tarih hakkında ki felsefi yorumları daha

³⁰ Özlem, *Tarih Felsefesi*. s. 205

³¹ a.g.e. s. 209

³² G. W. F. Hegel, *Tarihte Akıl*, çev. Önay Sezer, İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2003. s. 31.

karmaşıktır. Brodel, tarihin birliğini kurmak için uğraşmayı çemberi kareye çevirmenin peşinde olmaya benzetir. O, genel tarihe; dünün, bugünün ve geleceğin öğretilerinin toplamıdır, der. Ona göre en büyük hata bu toplamları oluşturan parçalardan herhangi birini diğerlerini dışlayacak biçimde tercih etmektir.³³

Bu minvalde tarihsel her olgunun değerlendirilmesinde en genel parametrelerin kıstas alınması gerekir. Topçu'nun tabiriyle *tarih kültürü* de evvela bu bahsettiğimiz genel parametrelerin, Hegel'in ifadesiyle *tümel ilkelerin* esas alınması, tarihsel vakanın bununla ilişkilendirilmesidir.³⁴ Yani nesnesi genel olan felsefenin³⁵ tarihe uyarlanması ile ortaya çıkan sonuç; en nihayetinde genel, bütüncül tarihtir. Brodel'in toplam tarihi de, Hegel'in felsefi tarihi de Topçu'nun tarih kültürü de mümkün olan bu en genel tarihsel yoruma işaret eder.

Braudel'e göre en büyük hata; tarihçinin öznel yaklaşımıyla kapsam bütünselliğini katletmesidir. Tarihi gerçek üzerine yapılan çalışmalarda, sürecin tamamına yapılması icap eden araştırma ve aydınlatma çabası felsefi çıkarımlar içinde hayati önem taşır. Daha doğrusu bu bütüncül olmayan tavır, yani parçaların birini diğerlerine tercih etme geleneği, en başından beri konumuz olan tarih felsefesine imkân tanımaz. Ve bütünselliğin gönyesinden kayan tarihi değerlendirmeler gerçek bir değer ifade etmezler. Zira "yalnız bu yüzyılla ilgili yüz ayrı tarih yazılabilir",³⁶ diyen Braudel, konunun ne denli önemli olduğunu, çarpıcı bir şekilde belirtir. O halde bu bütünsellik paradigmasını, tüm tarihsel vakaların üzerine tutturulduğu ortak zemin kabul etmekten başka şansımız yoktur.

Nurettin Topçu da, tarihi bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirir. Yorumlarında genel olan 'ras gastae'³⁷ kavrayışı ile dün olan tarihsel gerçekleri, bugünü doğuran etkenleri ve toplamda her şeyin gelecekteki serencamını öngören felsefi yorumlara sahiptir. Onda zamansal bir ayırım, bir merkez görülmediği gibi bölgesel, kültürel ya da dini herhangi bir odaktan da söz edemeyiz. Onun için

³³ Braudel, *Tarih Üzerine Yazılar* : s. 260.

³⁴ Hegel, *Tarihte Akıl*. s. 31.

³⁵ Özlem, Ateşoğlu, *Tarih Felsefesi Seçme Metinler : Herder, Kant, Fichte, Schelling, Hegel, Schopenhauer*, s. 172.

³⁶ Beratlı, "Bilim mi-Sanat mı-Propaganda mı? Tarih Nedir?",s. 5.

³⁷ Tarih Felsefesinde, yapılan tüm işler için kullanılan kavramdır.

Rönesans yetkinliğinde mefkûrelerin hizmetkârlığını üstlenmiş her ulus, her inanış, her tarihsel hamle üstündür.³⁸

Rönesanslar Topçu'da, zamanda ve coğrafyada gezer durur.³⁹ Sadece bunu görev edinmiş ulusların omuzlarında yükselir. Nurettin Topçu'da da Hegel'de ki gibi *Historia* idealist bir kavrayışla izah edilen, anlamlandıran ve geçmişten geleceğe hareket eden, kendi amacına yürüyen bir olgudur.⁴⁰ Bu açıdan *Historia* felsefi erimin, hikmetin anayurdudur. Topçu'da, *Historia* felsefenin nesnesidir, onu mümkün kılan sahasıdır. '*Historia rerum gestarum*'dur',⁴¹ ancak kafesi değildir. *Historia Teoria*'nın mazisi olsa da geleceği değildir. Yani tarihselliğin etkisi ve gücü geleceğe yön veren tek gerçek değildir. Muhakkak, bir tarihsel devamlılık ve tutarlılıktan, bir oranda determinist bir değerlendirmeden söz etsek de yarının ne getireceği tam olarak bilinemez. Topçu'da *Teoria* her zaman *Historia*'nın üzerinde onu şekillendiren varlığını onda gösteren ve aynı zamanda onda doğan büyüyen bir olgudur.

³⁸ Bkz. Nurettin Topçu, “Rönesans Hareketleri”, *İstanbul, Hareket Dergisi*, C. 1, S. 1 (1939), s. 1-6.

³⁹ a.g.m. s. 1.

⁴⁰ Özlem, Ateşoğlu, *Tarih Felsefesi Seçme Metinler : Herder, Kant, Fichte, Schelling, Hegel, Schopenhauer*, s. 165-170

⁴¹ Tarih felsefesinde “olmuş olanın bilgisi” anlamındadır.

B. NURETTİN TOPÇU'DA DÜNYA TARİHİ

“Dünya tını bir kişidir fakat bir insan değildir”, diyerek kitabına başlayan Gerald Cohen, Hegel’in tınıni izah etmek için tarihteki insandan yola çıkar ki genel bir insan fenomeni ile dünya tınıne ulaşmayı amaçlar.⁴²

“Bu kişi, dünyada dolaşıp duran insandır. Bu insan hareket ettikçe, gözledikçe ve acı çektikçe dünya kendisini ona açar ve o da kendi taleplerini ona dayatarak onun vasıtasıyla kendi amaçları peşinde koşarak kendini dünyaya açar. O insan, doğayı tinselleştirir ve kendi kendine bir dua kazır. Kayaların, çiçeklerin ve suyun nasıl bir şey olduğunu, yıldızlara ve derin vadilere nasıl bakıldığını keşfeder. Doğanın biçimlerini değiştirmeyi, öğelerini birbirine karıştırmayı ve ayırmayı öğrenir. Yaşamayı, yaşatmayı, yaşamaya izin vermeyi ve öldürmeyi öğrenir. Dünyanın görkemlerinin, çekiciliklerinin, çirkinliklerinin, tehlikelerinin bilgisini edinir. Hayatta kalmayı öğrenir. Gücü ve zevki güvenceye almak için ona müdahale eder”.⁴³

Nurettin Topçu, her şeyden önce dünya tarihini tekâmül eden, ilerleyen bir dinamik olarak değerlendirir. Topçu da, Cohen ve ilerlemeci düşünürler gibi; tekâmül eden hareketin, tinsel gerçekliğin sayesinde tarihin mümkün olduğu görüşündedir. Ancak Topçu, ilerlemeyi kendi kemaline yürüme olarak değerlendirir ve her şeyi bu yolculuğa dâhil eder. Batılı filozoflar ise tabiatın; Hegel’in, “güneşin altında yeni bir şey yok”⁴⁴ ifadesindeki gibi sadece devindiğini, ilerlemediğini kabul ederler. Deveran eden doğaya karşıt olarak “tin güneşiyle her şeyin değiştiğini”,⁴⁵ ilave eden Hegel, tinsel gerçeklik ile tarihi mümkün kılar. Ancak, Topçu’nun benimsediği “Hareket Felsefesi”, varlığı ayırmadan komple bir dinamizm çerçevesinde değerlendirir. Nurettin Topçu’nun; “hareket namütenahinin bizi çağırışı ve sesimizi aksettirişidir”,⁴⁶ sözüyle işaret ettiğinden, ilerlemeci bir bakış açısından fazlasını, varlığa içkin bir hareketi, tekâmülü hatta teemmülü anlayabiliriz. Ayrıca Topçu’da sürekli bir ilerlemeden ziyade Vico ’da olduğu gibi yükseliş ve düşüşlerin yaşandığı bir tarih anlayışı vardır.

“Tarihte ileriye ve geriye akışların olduğunu savunan Vico, insanlık tarihini üçe ayırmıştır: Tanrılar Çağı, Kahramanlar Çağı ve İnsanlık Çağı. Vico’ya göre Tanrılar Çağı teokratik,

⁴² Cohen, *Karl Marx’ın Tarih Teorisi: Savunma*, s. 15.

⁴³ a.g.e. s. 15.

⁴⁴ Hegel, *Tarihte Akıl*. s. 72.

⁴⁵ a.g.e. s. 72.

⁴⁶ Nurettin Topçu, “‘Hareket Felsefesi’, *İstanbul, Hareket Dergisi*, C.1, S.1 (1939), s. 26.

Kahramanlar Çağı mitolojik, İnsanlar Çağı rasyoneldir. İlk iki çağda hayal gücü son çağda ise akıl egemendir. Sürekli ilerleme diye bir şeyin olmadığını ileri sürmüş olan Vico tarihin gerçek telosunun düşüş ve batış olduğunu iddia etmiştir”.⁴⁷

Nurettin Topçu’da idealist tavrı belirleyen toplumsal amaç; “yarının endişesi”⁴⁸ adıyla anılır. Ve bu gelecek endişesi günlük kaygıların her zaman önündedir. Tüm toplumun ortak hareket etmesini sağlayan bu kolektif bilinç, yine toplumsal hayatı dinamik tutan ve tarihi inşa eden faktörlerin de başında gelir. Topçu, bu toplumsal amaca ve büyük oranda bu amaçların şekillendirmesiyle zuhur eden tarihsel bütüne ‘*mukadderat*’ şeklinde yorum getirir: “*İnsanlık her zaman ya mukadderini yaratmak için yorucu mücadele içindedir. Ya da buna hazırlık içindedir*”.⁴⁹ Topçu’da yarın, her toplum için kazanılması gereken ve toplumca sahiplenilmesi elzem bir amaçtır. Bu durum, toplumun bugün hep birlikte çalışmasını, ortaya koyduğu gayretini zaruri kılan tarihsel bir amentüdür. Ve yarın kazanıldığı zaman bir yeniden doğuş gerçekleşir. Sadece o toplumun değil, topyekûn insanlığın yeniden doğuşu...⁵⁰

Yukarıda, Cohen ’in tarihsel insanın yeryüzünde ki eylemelerini anlamamız için şunu belirtmeliyiz: Tarihteki insan aslında tarihi de inşa eden insandır. Bu insan zamanda gezen zaman yolcusudur. Bir zamandan başka bir zamana ancak yeni zamanı inşa ederek ilerler. Yani insanın zaman da yolculuk yaptığı ve hiç inmediği zaman makinesi; geçmiş ve bugünü anlamlandıran tarihsellik bilincidir. Tarihi de, makinanın kat ettiği mesafeleri yani zamana kazımış olduğu duasıdır. Tinselleştirmesi, ona yüklediği anlamların oluşturduğu bellek ile mümkündür. Hatta bu tarihsellik Dilthey’e göre insan aklının da biricik olanağıdır.⁵¹ Yani akıl, Kant’da olduğu gibi saf değil ancak tarihseldir.⁵² Zira insanda tarih yargısı, kendi inşa ettiği zamanların üzerinden kaydırarak işlediği ve kaydettiği anlardan doğar. Konumuz da bundan sonra başlar. Bundan sonra sanki buraya kadar bahsettiğimiz her şey normalmiş gibi tarihsel aktörler tüm bu alt yapıyı gölgede bırakacak kadar ön plana

⁴⁷ Sezgin Kızılcılık, *Sosyoloji Tarihi 1 : İbni Haldun, Machiavelli, Montesquieu ve Rousseau ’nun Sosyal Teorileri*, Ankara : Anı Yayıncılık, 2014, s. 77.

⁴⁸ Topçu, “‘Rönesans Hareketleri’”, 1939, s. 1.

⁴⁹ a.g.m. s. 1.

⁵⁰ a.g.m. s. 1-2.

⁵¹ Özlem, *Tarih Felsefesi*. s. 195.

⁵² a.g.e. s. 195.

çıkarmak ve kendi serüvenlerini yaşarlar. O kadar çok gürültü çıkarırlar ki tarihin metafizik gerçekliği hep izbebe kalır. Tüm tarih tartışmaları da böylece başlamış olur.

Medeniyet tarihi üzerine yorumlarda temel sorunun; tarihte ki etken ve edilgen rollerin dağılımı olduğunu görebiliriz. Nurettin Topçu'da da mesele ağırlıklı olarak budur. Ona göre tarihi inşa eden milletler ve tarihin inşa ettiği milletler vardır. Rönesanslar Topçu'da, yeni bir tarihin imar ve inşası iken toplumların ise ihya olduğu zamanlardır.⁵³ Ve bundan sonra ortaya çıkan bazı kriterler ile geleceğin kurgusu, tasarımı söz konusu olur. Sonrasında da sıradanlaşan olaylara doğru bir düşünüş, gerileme yaşanır. Çünkü başlangıçtakiler icat edilen içerikler iken akabindekiler onun devamı niteliğindedirler. Zira örneksiz tarihsel eyleminin dışında her aktivite bir rol olmaktan fazlası değildir. İşte bu açıdan Topçu'da 'Rönesanslar' çok önemlidir. Diyebiliriz ki tarihsel olgu insan türünün potansiyelini tam anlamıyla ortaya koyması ile ortaya çıkar. Bu durumu Shelling; "hakiki tarih, ideal olan ile gerçek olanın sentezidir", sözüyle tanımlar.⁵⁴ Nurettin Topçu'da tarihsel yorumların ana fikri bu 'mukadderat ve yarın endişesidir'.⁵⁵ Aslında ona göre bütün dünya tarihinin ve toplumların muharriki de budur. Toplumsal amacı merkeze alan Topçu, bunun dışındaki her şeyi bu amaca hizmet eden araçlar varsayar. Topçu'nun tarih görüşünde, kendi mukadderatına sahip çıkan, yarını için endişelenen, yarınını inşa eden toplumlar aynı zamanda yarının dünyasını da inşa etmiş olurlar. Yeni zamanda, yeniden doğuş ile insani/tarihsel varoluşun o zamana özgü ifadesini bulmuş olurlar.

Topçu, dünya tarihinde örnek olarak ele aldığı Çin, Hint, Mısır, Yunan, İslam Medeniyeti ve Anadolu Uygarlığını yarını için endişelenen mukadderatına kendisinin yön verdiği medeniyetler olarak yorumlar.⁵⁶ Bu uluslar, kendi gelecek endişelerini dünyanın ve diğer toplumların geleceği kaygısı içerisinde harmanlamış ve çağına önderlik etmişlerdir. Yine bu uluslar kurtuluşun ancak kurtarmakla olacağını idrak etmiş, kâinatın mesuliyetini üstlenmiş milletlerdiler.⁵⁷

⁵³ Bkz. Topçu, "Rönesans Hareketleri", s. 1-6.

⁵⁴ Özlem, Ateşoğlu, *Tarih Felsefesi Seçme Metinler : Herder, Kant, Fichte, Schelling, Hegel, Schopenhauer*, s.119

⁵⁵ Bkz. Nurettin Topçu, "Siyaset ve Mesuliyet", *İstanbul, Hareket Dergisi*, C.1. S. 3 (1939) s. 65-71.

⁵⁶ Nurettin Topçu, "Zorba ve Esir Medeniyetler", *İstanbul, Hareket Dergisi*, C. 1, S.4 (1939), s. 97.

⁵⁷ Bkz. a.g.m. 97-98.

Nurettin Topçu, dünya tarihinin şekillenmesinde “Rönesans Çağlarını” dönüm noktaları olarak ele alır. Bu dönüm noktaları toplumun kendini ve tüm insanlığı o zamanda yeniden yorumlamasıyla sanat, fizik, felsefe, hukuk, siyaset, bilim gibi tüm mecralarda hayata aktarabildiği sıçrama hamleleridir. Bu çağ açma hamlelerini inşa eden uluslar, Topçu'nun nezdinde yarını için kaygılı, insanlık için endişelenen ve kıymetlerini sahiplenen uluslardır.⁵⁸ Nurettin Topçu, insanlık adına evrensel ve tarihsel değerlerden söz ederken Taoizm'den örnek verdiği gibi Hristiyanlıktan da örnekler sunar.⁵⁹ Önemli olan, tüm bu dinler üzerinde Topçu'nun farklılıkları arka plana iterek felsefi, içtihadî ortak noktaları ön plana çıkarıp aynı değerleri ifade edebilmesidir. Bu hareket aslında evrensel olan ancak türlü isim ve tarihsel karakterle ayrıştırılmış bir tek doğrunun kırılan parçalarını toparlamak gibidir. Bu durum esasında hakikati bütünselliği ile kavrayabilme gayretidir. Tarihsel dönüşüm furyası içerisinde herkese ve her şeye ait ortak sabiteleri arama çabasıdır. Alman idealistlerince benimsenen yaklaşım gibi Topçu'da da reel ile ideal arasında olan fark/karşıtlık gibi diğer tüm karşıtlıkların da aşk ile giderilmesi mümkündür.

Topçu'da tarih, Rönesanslar (yeniden doğuş) ile inşa edilmesi gereken bir olgudur. Gelecekte insanlık için her anlamda müspet neticeler elde edebilmek adına gayret ve sorumluluk gerekir. Topçu için kendiliğinden gelişen olayların adı tarih olamaz. Hiçbir Rönesans'ta böyle oluşmamıştır. Toplumların büyük bir mesuliyet bilinciyle mefkûrelerine sahip çıkmaları ile vücuda gelen sürecin, dönüşümün adıdır Rönesans. Yani Topçu, insana ait olan tarihsel birikimi, sadece mesuliyet sahibi toplumların büyük bir çalışma örneği göstererek ortaya çıkarabildiklerini düşünür.⁶⁰

1. Topçu'da İktidar Devlet Ve Millet

Nurettin Topçu'da tarihi inşa eden gerçek irade, siyasi yapılar değildir; tarih yazan, büyük dönüşümleri gerçekleştiren, devirleri vücuda getiren milletlerdir. Bu milletler yine Topçu'da tarif edildiği gibi bir dilek ve kader birliği içerisinde hep

⁵⁸ Bkz. a.g.m. s.97-98.

⁵⁹ Bkz. a.g.m. s. 97.

⁶⁰ Bkz. Topçu, “Siyaset ve Mesuliyet”, s. 65-71.

beraber hedefe yürümesini bilmişlerdir.⁶¹ Devletler bu mesuliyet sahibi bilincin ürünüdürler. Bu dilek ve kader birliği iradesinin tezahürüdürler. Onda esas olan, tarihe mal olmuş unsurlar, başta millet olmak üzere gelenek ve inançlar en öncelikli mevzular iken yeni ve gündem niteliğindeki siyaset ve devlet meseleleri ikinci plandadır. Bu açıdan Topçu tam bir anti-makyavalisttir, diyebiliriz. Onda, devletler asıl olan unsurun gölgesi gibidirler. Yani devletler mefkûrelerin ürünü, asıl büyük gücün yansımalarıdır. Buna binaen siyaset ve devletin ehemmiyeti de asıl olan unsurlar yanında ikincil derecededir. Yani Topçu'da Tanrı hiçbir zaman Roma'yı kutsamaz. Onda, siyasi zaferler, rekabetler hatta bütün bir siyasi tarih, tarihsel anlamda ehemmiyet arz edecek insan gerçekliğine sirayet edebilecek bir derinliğe sahip değildir. O, Hegel'in Tin'i, Herder'ın Hūmanite' si gibi insanlığa içkin olan bir *Rönesans ruhunu* işaret eder. Bu, her dönem değişik araçsalların kullanılması ile hayata doğmakta olan *yeniden doğuş*, kimi dönem fizik ve sanatla ifade edilmiş, kimi dönemde felsefe ve ahlakla kendini göstermiştir. Ama tek olan şey, genel bir iyinin sürekli peşinde olan insan idealidir.

Topçu'nun tarihsel değerlendirmelerinde Anadolu'yu ve insanını ideallerine/mefkûresine hizmet eden ulusların içerisinde görüyoruz. Topçu'ya göre bu coğrafya insanı kıymetlerine en güzel yöntem olan çiftçilikle sahip çıkmış, büyük uluslardan biridir.⁶²

⁶¹ Bkz. a.g.m. s. 65-71.

⁶² Bkz. a.g.m. s. 65-71.

İKİNCİ BÖLÜM

NURETTİN TOPÇU'DA TARİHSEL İLKELER VE DİNAMİKLER

I. NURETTİN TOPÇU'DA TARİHSEL İLKELER VE DİNAMİKLER

“Hareket insanla Allah’ın bir terkibidir”.⁶³

M. Blondel

Hegel, “felsefenin maddesi geneldir” der.⁶⁴ Bu genele mal olan şeyin tarihsel süreçte aydınlatılması amacını taşıyan, tarihin sırrını çözmeye çalışan entelektüel etkinliğe *Tarih Felsefesi* diyoruz.⁶⁵ Bu tanıma Karl Popper, tarihin yasa koyacak nitelikte olmadığını, tarihte tekil olguların biricik olduğunu ileri sürerek, itiraz eder.⁶⁶ Yine bu minvalde Schopenhauer, tarih tekil olanla ilgilenir diyerek felsefesine değil bilimine dahi imkân tanımaz.⁶⁷

Hegel’in üçe ayırdığı tarih çalışmalarından (kaynaktan, refleksiyonlu ve felsefi tarih) felsefi tarih, analitik ve spekülâtif tarih felsefesi olarak ikiye ayrılır.⁶⁸ Konumuz olan spekülâtif tarih felsefesi tarihte anlam, amaç, ilerleme ve yasa gibi temel kavramların incelendiği araştırma alanıdır. Bu türde tarih felsefesi ile uğraşanlar tarihte anlamın, amacın ilerlemenin ve yasanın olup olmadıkları araştırırlar.⁶⁹

Nurettin Topçu’nun savunduğu Hareket Felsefesi, tarih felsefesinin imkanına dair suallere kendine ait spekülâtif yorumlarla karşılık verir. Diyebiliriz ki Hareket Felsefesi bütün varlığı kapsayan değerlendirmeleri ile tarih felsefesi konularını da ihtiva eder. Bu felsefi anlayış bir tek insani/tarihi olanı değil kevnî, zamanı da

⁶³ Topçu, “Hareket Felsefesi”, s. 22.

⁶⁴ Özlem, Ateşoğlu, *Tarih Felsefesi Seçme Metinler : Herder, Kant, Fichte, Schelling, Hegel, Schopenhauer*, s. 172.

⁶⁵ Çandarlıoğlu, *Tarih Metodu*. s. 30.

⁶⁶ Ayhan Bıçak, *Tarih Felsefesi*, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2015. s. 12.

⁶⁷ Özlem, Ateşoğlu, *Tarih Felsefesi Seçme Metinler : Herder, Kant, Fichte, Schelling, Hegel, Schopenhauer*, s. 230.

⁶⁸ Bıçak, *Tarih Felsefesi*. s. 66.

⁶⁹ a.g.e. s. 66.

açıklamaya girişen metafizik, mistik bir öğretilerdir. Blondel bu felsefeyle, insanın doğal olarak yönelmiş olduğu fizikötesini aşarak ruhun atılımıyla Tanrıya ulaşmanın imkânı olarak bakmaktadır. Bütün varlığı hareket kavramı çerçevesinde değerlendiren ve bilhassa insan felsefesi yapan bir mahiyet taşıyan *Hareket Felsefesi* bu açıdan önem taşır.⁷⁰ Bu hareket, hiç kuşkusuz bir şuur halini gerektiren, insanın kendisi ile birlikte âlemi değiştirmeye yönelik çabalarına eşlik eden, yapıldığı andan itibaren insana bir özgürlük olanağı sunan nitelikler taşımaktadır. Hareket felsefesi, tam da bu noktada insanın kendisini kemale ulaştırmaya yönelik bir hareket olarak ortaya çıkmaktadır.⁷¹

Nurettin Topçu, Hareket Felsefesi çerçevesinde yaptığı tarihsel yorumlarında diyalektik gelişmeleri, kullandığı bazı kavramalarla sürekli işaret eder. Bu kavramların en göze çarpanı *mesuliyet* ve bunun karşıtı diyebileceğimiz *siyasettir*. Bu düalist yapı Marx'da, Hegel'de en erken Sheling'de dile getirilmiş *thesis, antitesis*⁷² ifadeleri ile işaret edilen sürekli mücadelelerle tarihsel süreci inşa eden toplumsal dinamiklerdir. Topçu, bu diyalektiğin gerçek öneme sahip olan *mesuliyet* kanadını; “âlem nizamı içinde enginleşen ferdiyetimizin hududunun ta uzaklarından arkalarını toplayan bir mesuliyet davası, bir mesul olmak iradesi bizi kurtuluşumuza erdiren ve insanlığa asıl manasını bağışlayan bir ülkü, bütün ülkülerimizin kaynağıdır”,⁷³ diyerek tarif eder.

Diyalektik, çelişkileri aşan, karşıtların dönüştüğü bir ilerleme sürecidir. Bu süreç Hegel'de; birinci, kendi özüne uygun bir durumdan yola çıkıp (thesis), ikinci, özüne aykırı bir duruma düştükten (antithesis) sonra, üçüncü, yine özüne uygun bir duruma (synthesis) doğru ilerlemektedir. “Tarihteki diyalektik hareket, sınıf savaşları şeklinde olur”, der, Marx.⁷⁴ Ona göre, insanlık tarihi, sınıf savaşlarının tarihinden başka bir şey değildir. Karl Marx'ın diyalektik materyalizmi maddî (ekonomik) ilişkilerin karşıtları aşarak diyalektik bir gelişmesi diye tasarladığı tarih süreci şu üç

⁷⁰ Seyfettin İliter, *Din ve Felsefe İlişkisi: Nurettin Topçu Örneği*. s. 23.

⁷¹ a.g.e. s. 24.

⁷² Macit Gökberk, “Hegel'in Felsefesi-Yaşayan Yönleriyle”, *kitantik.com*, Felsefe Arşivi Sayı 18'den Ayrı Basım, (09.01.2019), https://www.kitantik.com/sozluk/Hegelin-felsefesi-yasayan-yonleriyle_1hgelwaixkxc9jv115v.

⁷³ Topçu, “Siyaset ve Mesuliyet”, s. 65.

⁷⁴ Gökberk, “Hegel'in Felsefesi-Yaşayan Yönleriyle”. s. 17.

evreye karşılıktır: 1. İlk komünist toplum evresi (thesis); 2. sınıf çatışmaları toplumu evresi (antithesis); 3, gelecekteki komünist toplum evresi (synthesis).”⁷⁵

Nurettin Topçu, siyaset ve mesuliyet diyalektiğinin özleri diyebileceğimiz başka kelimeler dile getirir ki bunlar *kıymet ve kudret* kavramlarıdır. Bunlar, siyaset ve mesuliyet diyalektiğinin daha ziyade toplumsal, sosyal psikolojiye indirgenmiş yansımalarıdır. Yani kıymetten mesuliyete gittiğimiz gibi kudretten de siyasete gidebiliyoruz. Bu kavramlar Topçu’daki diyalektiğin dinamikleridir. Bu diyalektik sürecin en nihayetinde toplumları taşıyacağı nokta kurtuluştur. Bu izahatlar bu yönüyle fevkalâde idealist, ilerlemeci özelliğe sahip tarih felsefesidir. Herder’in Hümaniteye işaret ettiği gibi Topçu’ da *kemalata* işaret eder. Topçu’da bu kemalat bireysel olmaktan öte sosyal psikolojinin, kolektif bilincin mahsulüdür.

İdealist filozofların en meşhurlarından biri olan Hegel’de bu sürece; “aklın tarihte kendi bilincinde doğru ilerlemesi”, olarak bir açıklık getirir.⁷⁶ Yani kemalat Hegel’de aklın kendi bilincine nail olmasıdır. Bu meseleye Kant’ın açıklaması da şöyledir:

“Filozoflar insanların toplu eylemlerinin, onların kendi akıllarına uygun gelen amaçlarına yöneldiğini var sayamayacağından tek çıkış yolu, insan olaylarının bu anlamsız gidişinin ardından doğa da bir amaç bulmaya girişmesi ve kendi planları olmaksızın eyleyen bu yaratıkların bir tarihinin doğanın belli bir planına göre mümkün olup olmadığına karar vermesidir. Şimdi böyle bir tarih için yönetici bir ilke bulmayı başarıp başaramayacağımızı görmek, sonra da bu ilkeye göre bir tarih yazmaya yetenekli insanın yaratılmasını doğaya bırakmak istiyoruz “.⁷⁷

Hegel diyalektiğinde çelişki yaratan durum zamanla kendini aşar ve sentezi vücuda getirir. Bu sentetik yapı tinin negasyon aşamasını tamamlamasının akabinde kendi doğasına yönelmesiyle oluşur. Burada iyi ve kötü değerlendirmesinden bahsedilmez. Topçu’da ise siyaseti kötü, mesuliyeti iyi karakterde yorumlama söz konusudur. Topçu için tarihsel süreç neredeyse iyi ile kötünün mücadelesinden ibarettir. Bu açıdan Hegelyan bir yorum olmaktan uzaklaşır. Schelling en başta bunları

⁷⁵ a.g.m. s.17.

⁷⁶ Özlem, Ateşoğlu, *Tarih Felsefesi Seçme Metinler : Herder, Kant, Fichte, Schelling, Hegel, Schopenhauer*, s. 169-170

⁷⁷ Ayhan Bıçak, *Tarih Bilimi*, İstanbul: Çantay Kitabevi, 1999. s. 9.

*karşıtların birliği*⁷⁸ olarak isimlendirilmiştir. Bu karşıtlar, Alman idealistlerce *özgürlük ve sorumluluk* mücadelesi ya da *sorumluluk ve rastlantısallık* şeklinde adlandırılmışlardır.⁷⁹

Mütefekkirimizde kıymet kavramı, mesuliyetin içini doldururken kudret kavramı ise siyasetin, hegemonyanın tarifidir.⁸⁰ Nurettin Topçu etik değerlendirmesiyle bütün tarihsel süreci iyilerin ve kötülerin müsabakası olarak yorumlar. Hegel’de sadece dönüşüme işaret eden diyalektik süreç Topçu’da hayat memmat meselesi denilebilecek iyinin ve kötünün ezeli rekabetine dönüşmüştür. Nurettin Topçu’nun Tarih Felsefesi değerlendirmelerinde Alman idealistlerinden ayrılan, yukarıda belirttiğimiz yönünün esasında Hareket Felsefesine dayandığını söyleyebiliriz. Hareket Felsefesinin büyük oranda etik konular ihtiva etmesi klasik tarih felsefesi yorumlarından uzaklaşmayı zaruri kılar. Yani Topçu’nun, dolayısıyla benimsediği Hareket Felsefesinin nazarıyla tarih felsefesi, en başta ahlaki değerler ile şekillenmiş izahatlardır. Tarih Felsefesinde alışılmış olan yaklaşım, iyiden ve kötüden öte, hakikatin, yasanın arayışıdır. Nurettin Topçu’da bu çerçevenin dışına taşan felsefi argümanların yanında iyiyi de arayan bir ahlak felsefesinden bahsedebiliriz. Topçu ayrıca optimist bir bakış açısına sahiptir. Onda sadece iyiliğin inşa ettiği ve iyiliğe doğru ilerleyen bir tarih söz konusudur.

Fernand Braudel bu konuda: ”Gerçekte insan edasını değiştirmektedir. Uygarlıklar ister ruhani ister maddi isterse entelektüel olsun tüm faaliyetlerimiz bundan etkilenmektedirler. İnsanın çalışmasının ve onun garip arkadaşı boş zamanın, yarın neler yapacağını kim bilebilir. Gelenek, ideoloji ve akıl arasına sıkışan dinin ne olacağını kim ön görebilir. Yarının nesnel biliminin bugünün formüllerinin ötesinde ne olacağını veya bugün hala çocukluk dönemlerinde olan insan bilimlerinin yarın ki çehresini kim görebilir”, der.⁸¹ Bu ifade optimist ve ilerlemeci bakış açısından ziyade tarihte belirsizliğin hâkim olduğu fikrinin altını çizer. Herder ise yarınlar hakkındaki yorumunda; “insanlık eldeki gereçleri geliştirip olgunlaştırmayı denemediği sürece;

⁷⁸ Özlem, *Tarih Felsefesi*. s. 117.

⁷⁹ a.g.e. s. 117.

⁸⁰ Bkz. Topçu, “Siyaset Ve Mesuliyet”, s. 65-71.

⁸¹ Braudel, *Tarih Üzerine Yazılar* : s. 313.

yüzyıllar boyu yerinde sayar ve olduğundan başka bir şeye dönüşmeden öylece kalır”,⁸² yargısında bulunur.

Braudel ve Herder’in açıklamalarına paralel olarak Nurettin Topçu’nun, yarın adına, toplumsal amacın dünden yarına uzanan tarihsel seyri hakkında, felsefi bir okuma yaptığından söz edebiliriz. Tarihsel okumalar ile amaçlanan şey aslında geleceğin tam anlamıyla belirsiz olma durumunu değiştirebilmektir. Topçu’da gelecek Braudel’de ki gibi tamamen bir muamma da değildir. Onda daha ziyade Herder’in yaklaşımına yakın, neden-sonuç ilişkisi bağlamında işlenmiş bir yarın yorumu mevcuttur. Nurettin Topçu, hareketin, bugünün amelinin yarının emanetini tesis ettiği fikri ile inşa ettiği bir gelecek yorumuna sahiptir. Son olarak, Yusuf Kaplan’ın; “tarih geçmişle ilgilidir, gelecekle ilgilenir” sözü, Topçu’nun yarın endişesine en münasip açıyla ışık tutar.⁸³

Hegel, felsefi tarih izahatlarında, batı toplumlarının aklın bilincinde, doğu toplumlarının ise tam tersi gaflet içerisinde olduğu, bir coğrafi/etnik ayrıcalık iddiası ortaya atar.⁸⁴ Topçu ise soy ve dilek birliğine sahip milletlerin, tüccar ve karışmış olan menfaat ortaklığı dışında bir harcı bulunmayan toplumlardan üstün olduğu iddiasını ortaya atar.⁸⁵ Anadolu toplumunu yahut bu tabire uyan Çin, Mısır, Antik Yunan vs. toplumları, emektar çiftçi geleneği ve makbul mazisi ile üstün milletlerden sayar.⁸⁶ Bu açıdan Topçu’nun, milliyetçi/ayırıcı bakış açısı da tam örtüşmemekle birlikte Hegelyan bir karakter ihtiva eder.

Romantik hatta mistik/spritüalist yaklaşımının, usçu yönünü gölgede bırakması Topçu’yu, tarih felsefesi geleneğinden bir hayli uzaklaştırmıştır, diyebiliriz. Çünkü onda, rasyonel kabullerin yadsındığını görmek de mümkündür. Bu çıkarımı, onun lügatinde, haksızlığa dayalı güce sahip olan büyük devletleri işaret ettiği *zorba-esir*

⁸² Özlem, Ateşoğlu, *Tarih Felsefesi Seçme Metinler : Herder, Kant, Fichte, Schelling, Hegel, Schopenhauer*, s. 28.

⁸³ Yusuf Kaplan, “Osmanlı Ruhu Olmadan Aslâ!”, *Yeni Şafak*, 13 Ocak 2017, <https://www.yenisafak.com/yazarlar/yusufkaplan/osmanli-ruhu-olmadan-asl-2035506>.

⁸⁴ Özlem, Ateşoğlu, *Tarih Felsefesi Seçme Metinler : Herder, Kant, Fichte, Schelling, Hegel, Schopenhauer*, s. 168.

⁸⁵ Bkz. Nurettin Topçu, “Bizde Milliyet Hareketleri”, *İstanbul, Hareket Dergisi*, C.1. S. 3 (1939) s. 75.

⁸⁶ Bkz. a.g.m. s. 74-79.

medeniyetlerin neredeyse yok sayıldığı örneğiyle somutlaştırabiliriz.⁸⁷ Topçu'nun tarihsel değerlendirmelerinde mantıklı çıkarımlar yapan rasyonel bir tavırdan ziyade evrensel iyiyi arayan, geçici olanın ötesinde sonsuz hakikate hizmet eden ve onun kaygısını güden mistik yönleriyle aşkın bir felsefi bakış açısı vardır. Onu anlamak adına, onun tüm tarihsel yorumlarında bu aşkın olan hakikatin de teraziye konulduğunu hesaba katmamız gerekir. Aksi halde kocaman bir tarihin, Zorba-Esir Medeniyetler⁸⁸ başlığı ile değil çağa hükmetmeleri neredeyse tarihsel gerçekliğinin dahi reddedildiği krizi ile baş başa kalabiliriz. Bu yüzden yazarımızda ki tarih felsefesinin, etik değerlerin pragmatik emellere daima üstün geldiği iddiasıyla şekillendiğini anlamalıyız. Onda en geniş çerçevede, madde evreni ve akıp giden zaman, sonsuz hakikatin an be an yansımından ibarettir ve bu yansımanın gerçekliği bile neredeyse tartışılır. Hal böyle olunca iyilikten, samimiyetten ve değerlerden nasipsiz, ucuz menfaatlerin geçmişi ne derece tarihsel kıymet ifade eder ki?

II. NURETTİN TOPÇU'DA RÖNESANS ÇAĞLARI

Eğer insanlık tarihinin bütünü anlamak istiyorsak, önce onu oluşturan aşmaları anlamalıyız. Her zaman geçerliliği olabilecek analizler yapmak, tarihsel bütün ile parça ilişkisinin hakikatini kavramak istiyorsak, bunu tarih ilminden öte tarih metafiziği ile başarabiliriz. Çünkü tarih ilmi, tekil olanı merkeze alma, olay ekseninde hareket etme zaruretinden dolayı tarafsız olma özelliğine erişemez. Zaman ve mekân dışı ya da zamansız diyebileceğimiz olgu sathını ifade edemez. Bunu ancak bir yasa arayışı ile tarihe yönelen, mana düzleminde cereyan eden *Tarih Felsefesi*⁸⁹ mümkün kılar.

⁸⁷ a.g.m. s. 76.

⁸⁸ a.g.m. s. 76-77.

⁸⁹ Tarih felsefesinden de iki şey anlaşılır: 1. Yaşanmış geçmişin felsefesi olarak tarih felsefesi. 2. Tarih biliminin felsefesi.(Doğan Özlem, *Tarih Felsefesi*, 8. b., İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2004. s.17.) Burada 1.tanım yani 'geçmişin felsefesi' işaret edilmiştir. Ancak bu iki mecra birbirleri ile beslendiği için ortaya koymak istediğimiz argüman aynı zamanda 2. tanımdaki tarih biliminin felsefesini yani tarih metodolojisi eleştirisini de kendiliğinden arz eder.

Günümüzde, en temel tarih telakkisi olarak kabul edilen modern tarihi çağlar çizelgesi⁹⁰, olayları temel alarak inşa edildiğinden bütüncül, felsefi değildir. Bu minvalde temsil değeri taşımazlar. Tarihe ve tarihte ki bu zamana, bu zaman muvacehesinden sabit bir açıyla ışık tutar. Bir örnekle açıklarsak; arkasına bakarak yolda ilerleyen bir adama benzetebiliriz bu yaklaşımı. Problem, bir tek arkaya bakmak değil, aynı zamanda yolda olmaktır. Yani zaman-içre olmaktır. Tarihi, bu zaman içinde okumaya çalışmaktır. Hal bu ki geçmişten geleceğe uzanan bu yoldan kurtularak zamana dışardan, muhkem ve sabit bir açıdan bakmayı başarabilirsek hem geçmiş ve kat ettiğimiz yolları daha iyi görebilir hem de gelecekte bizi nelerin beklediği hususunda daha isabetli öngörülerde bulunabiliriz.

“Voltaire “objektif” ve “doğru” bir tarih yazmak için “filozofun bağımsız karakterine” ve “olaylara derinliğine bakma yeteneğine” gerek olduğunu belirtir. İşte böyle yazılmış bir tarih, önce “tarih üzerine felsefe yapmayı”, yani bir “tarih felsefesini” gerektirir. Öyle ki ona göre “tarih felsefesi”, “tarihin filozofça betimine” ulaşmaya çabalamalıdır.”⁹¹

Nurettin Topçu için tarih, her numuneyi bünyesinde barındıran bir ibretler aynasıdır. O, tarihten ders çıkarmanın önemine, “*muvaffakiyetsizlik hem en iyi ders hem de en muzır bir tecrübedir*”,⁹² sözüyle işaret eder. Topçu, tarihin iyi ve kötü örneklerle dolu olduğunu, bu açıdan geçmişte olanın atılacak her adıma rehber olması gerektiğini ifade eder.

Topçu'nun tarihi diyalektiği, iki temel dinamik ile inşa edilmiştir. Bunlar *ruhi ve maddi* kuvvetlerdir. Ona göre, tarihi bu iki kuvvetin terkibi vücuda getirebilir. Ancak Topçu, bu dinamikleri eşit kabul etmez. Ruhi kuvvet her zaman maddi kuvvetten

⁹⁰ Necmettin Alkan, “Tarihin Çağlara Ayrılmasında ‘Üç’lü Sistem ve Avrupa Merkezci” Tarih Kurgusu”, *Uluslararası Sosyal Aratırmalar Dergisi*, (2009). s.23., Makalesinin önsözünden: Tarihin parçalara ayrılmasında müracaat edilen mevcut üçlü sistem, tarih ilminin en önemli paradigmalarından veya ön kabullerden biri olmuştur. Gerek akademik ve gerekse amatör tarih çevreleri bu ön kabullerinden hareket ederek tarihî süreci Eskiçağ, Ortaçağ ve Yeniçağ şeklinde dönemlere ayırmaktadırlar. Tarih alanındaki meslekî ihtisaslaşma ve ilgili çalımlar da yine buna göre yapılmaktadır. Neredeyse insanlık tarihinin ortak bir paydası hâline gelen bu üçlü sistem, uzun bir zaman diliminde oluşmuştur. Katolik Kilisesi babası Aurelius Augustinus (354-430) Kitâb-ı Mukaddes’i esas alarak tarihî süreci ilk defa taksim etmiştir. Ardından gelen diğer Hıristiyan din adamları bu geleneği devam ettirmişler ve Hz. İsa’yı merkeze yerleştirerek Hz. İsa öncesi ve sonrası olarak bunu olgunlaştırmışlardır. Bu gelenek ve mirastan hareket eden, Alman teoloğu ve tarihçisi Christoph Cellarius (1634-1707) bu sisteme son eklini vererek bugünkü haline getirmiştir.

⁹¹ Doğan Özlem, *Tarih Felsefesi*, 8. b., İstanbul: İnkılap Kitabevi, 2004. s.66.

⁹² Nurettin Topçu, ““Asrımızın Hareket Adamları””, *Hareket Dergisi*, C. 1. S. 2 (1939), s. 37.

üstün ve tüm eylemedeki temel amaç olma özelliğini yitirmemelidir. Aksi takdirde ruhi kuvvet yok olur. Bu durumu, ‘iskelet ruh’⁹³ olarak niteleyen Topçu, maddi kuvvetin esiri olmuş değerlerini yitirmiş, modern toplumu da buna örnek gösterir. Topçu’ya göre maddi kuvvetin en önemli tarihsel örneği, Avrupa’da 18.yy ’da cereyan eden “Büyük Sanayi” kudretidir ki, sonunda Avrupa’nın maneviyatını yok etmiş, tüm dünyayı sömürdükleri bir istismar aracı haline gelmiştir.⁹⁴ Ancak tarih, hep kötü örneklerle dolu değildir. Topçu’ya göre, ruhi kuvvetin yüceltiği, değerlerin, düşüncenin ve felsefenin baş tacı edildiği zamanlar da vardır. Yine Avrupa’da 16. asır Rönesans’ı, bunların en parlak olanlarından biridir. Daha erken tarihlerde İslam Medeniyeti, Çin, Mısır ve Yunan Uygarlıkları da bu hususta verilebilecek örneklerdendir.

Nurettin Topçu’da tarih aynı zamanda bu gündür, bugün tarihin bahçesidir ve neticesidir. Zira yarın da bugünlerin neticesi ve bakiyesi olacaktır. Tarih onda, “*kafa, kalp ve kolun feda edildiği*”,⁹⁵ hareketin inşa edildiği, samimiyetle adanmışlığın tarihidir.

Hegel, tarih yorumlarında kesinlikle idealist, özgür toplumları işaret eder ve inşacılar olarak da onları gösterir.⁹⁶ Nurettin Topçu’da ise tarihi inşa eden ve tarihin inşa ettiği milletler vardır. Bu minvalde Rönesanslar yeni bir tarihin inşaat alanı, toplumların ihya olduğu zamanlardır. Ve bundan sonra ortaya çıkan bu eserin, zamanı ve o zamanın insanını ihya etmesi söz konusudur. Yani Topçu’da Rönesanslar en başta zamanın inşacılarıdır.

Nurettin Topçu’nun Rönesans hareketini çoğul ifade etmesinden tarihsel bütünün üst üste gelişen evrelerini işaret ettiği anlaşılmaktadır. Tabii bunu kendine özgü bir çağ sistemi şeklinde açıklamamış olsa da her seferinde insanlık adına, insanlığa ufuk açan toplumların yapmış oldukları devrimi bir milat kabul etmesi ile bize örtük bir tarih felsefesi argümanı arz etmektedir. Bu felsefi yorum açıklaması zor olmayacak derecede yüzeye yakın fikirlerle sunulmaktadır. Fakat yazarımızın

⁹³ Nurettin Topçu, “İki Mezar”, *Hareket Dergisi*, C. 1, S. 7 (1939), s. 193.

⁹⁴ Nurettin Topçu, “Avrupa”, *İstanbul, Hareket Dergisi*, C. 1, S. 9 (1943), s. 257.

⁹⁵ Topçu, “Hareket Felsefesi”, s. 22.

⁹⁶ Özlem, Ateşoğlu, *Tarih Felsefesi Seçme Metinler : Herder, Kant, Fichte, Schelling, Hegel, Schopenhauer*, s.168-169.

amacı ve dahi hareket noktaları tarih felsefesi eksenli olmadığından biz bu argümanları daha ziyade içtimai meselelerden yola çıkarak aktarabiliyoruz.

“Rönesans hareketinin getirdiği ilim, sanat, felsefe ve hukuk bir cemiyet içine doğar ve bütün insanlığa mal olur. Her Rönesans bütün insanlığı bir cemiyet içinde doğurur.”⁹⁷

Nurettin Topçu, Rönesans kavramı ile yeniçağda İtalya’da başlayan ilmi ve kültürel dönüşümü değil insanlık tarihindeki tüm köklü değişimleri işaret ediyor. Bu dönüşümü tarihsel bir milat, bir devrim, bir başlangıç addediyor. Bu durum evvela sosyal, sanatsal ya da bilimsel gelişmelerin tezahür ettiği içtimai hayatta başlıyor. Daha sonra zamanı yeni ve kendine özgü bir üslup ile imar ederek tarihe sirayet ediyor. Tarihe, tarihten farklılığı ile etki ediyor. İşte bu büyük dönüşüm, sosyal hayattan daha köksel gerçekliklere insanın iç dünyasına, ruhsal hakikatlere temas etmesiyle o vakte kadar hiç olmayan bir tarzda inşa edilecek olan Rönesans çağını başlatıyor.

“Bütün Rönesans hareketleri böylece dış âlemin tanınmasında kendimize dönüş, kâinatın fizik izahından aynı zamanda ruhi kıymetler yaratılışına doğru bir kayma, bir harektir.”⁹⁸

Nurettin Topçu değişimin öncelikli sebeplerinden biri olarak ‘*yabancı zekâ eserlerinin tercümesini*’ gösteriyor. *Yunan Rönesans’ı*⁹⁹ adıyla nitelediği Antik Yunan fikir hazinesini; ‘*şarkın eski Yunanistan’da Rönesans’ı demek olan Yunan Medeniyeti, fizikten ahlaka doğru bir yürüyüştür,*’¹⁰⁰ izahıyla temellendirirken İslam coğrafyasında 9. asırda yeşeren bilim ve felsefe çağını da antik dünyanın felsefi birikiminin tercümeleleriyle başlatmıştır. Devam eden süreçte ise bu entelektüel birikimi tarih boyu Rönesansları yineleyen unsur olarak tanımlamaktadır.

“İtalya’da on beşinci asırda başlayan Garp Rönesans’ı, Haçlı Seferlerinden sonra İtalya’ya götürülen şark ve İslam metinlerinin Latinceye tercümesiyle ve bütün orta zaman Hristiyan âlemi içinde hazırlanan ilim eserlerinin girdikleri yeni terkipler arasında doğdu. Fizik âleminin izahı olan ilimlerden ve bu âlemin tasavvuru olan şekil sanatlarından felsefe ve ahlaka doğru yükseldi. Descartes ve Pascal’da kemalini buldu.”¹⁰¹

⁹⁷ Topçu, “Rönesans Hareketleri”, 1939, ss. 3-9.

⁹⁸ a.g.m. s. 2.

⁹⁹ a.g.m. s.1.

¹⁰⁰ a.g.m. s.1.

¹⁰¹ a.g.m. s.2.

Yazarımızın, insanlık tarihini Rönesans gibi kompleks bir kavram ile inşaaya girişmesi Rönesans'ın muhteviyatı olan düşünce, akıl, estetik, aydınlanma gibi olguları tarihin ve insanlığın merkezine almış olduğunu gösterir. Rönesans'ı bilindiği menşei ve muhtevasından koparıp genel tarihe kimliksizleştirerek uygulamıştır. Bu kavramı ne kadar genel geçer ifadelerde kullanabileceğini göstermesinin yanında, tarihsel genellenin önünde engel teşkil edebilecek her türlü içtimai karakterden (din, kültür, gelenek vs.) üstün tuttuğu, öne çıkardığı da ortadadır. Bu durum, bu kurucu unsurların evrensellik iddialarının dünya çapında Rönesans mefhumu derecesinde genellemeyeceğinden ve Topçu'nun bu bütünselliği sağlama hususunda duyduğu entelektüel kaygıdan olsa gerektir.

Rönesans kavramı ile anlatılmak istenen nedir? Antik Yunan düşünce tarihini Rönesans diye isimlendirmek bir anakronizm yaratır mı? Yoksa bu yakıştırma, tarihçilerin dahi göremediği beşeri bir gerçeğin, tarihsel bir bağın ipucu olabilir mi? Topçu, şüphesiz bu sıçrama zamanlarının arasındaki manevi bağı gördü. Mesela Antik Yunan Felsefesi tamlamasının tamlananı olan '*felsefeyi*' neden bu genelleme için kullanmadı? Veya akıl çağında cereyan eden muazzam teknik gelişmelerden birini alıp çağlar üstü kabuk değiştirme hamlesi olarak yorumlamadı? Rönesans'ın farkı ya da fazlası neydi? Bu sorulara cevaben; Rönesans, tüm bu devrimleri kapsayan karakterde olması, bu konjonktürel zaman dilimleri arasında organik olmasa da manevi bağı işaret etmesi hatta ortaya çıkarması ayrıcalığıyla özeldir, diyebiliriz. Bahsettiğimiz diğer kavramlar bu tarihsel ilişkiyi, bağı temsil edemeyeceği için yukarıda bahsetmiş olduğumuz anakronizme de sebebiyet verebilirdi.

Rönesans ifadesinin klasik tarih tasnifinde çağların birbirine yerlerini bırakmasında temel alınan tarihsel olaylar ile örtüşen, benzeşen yönleri var mı? Diye sordüğümüzde alacağımız cevap olumsuz olacaktır. Şöyle ki; Topçu'nun kullandığı Rönesans aslında bir tarihsel olay değildir. O, tarihsel bir olayı örnek alma suretiyle soyutlayarak benzer tarihsel gelişmeleri; sebep, sonuç ve ereksellikleri işaret etmek için kullanılan bir sembol haline getirmiştir. Ancak klasik tarihi çağlar ile böyle bir sembolleştirme sağlıklı olmazdı. Mesela Fransız İhtilali ile Yakın Çağ'ın başlaması, İstanbul'un fethi ile Orta Çağ'ın bitmesi tarihi kabulleri, münferit yenilenmeyecek coğrafi ve de zamansal anlamda çakılı gerçek olaylara dayanır. Her ne kadar sonuçları evrensel olduğu tezine dayanılarak devirsel dönüm noktaları kabul edilse de, bölgesel

olmaktan kurtulamama Avrupa'yı merkeze alma ve taraflı bakış açısında olduğu iddialarıyla da eleştirilmektedir.¹⁰²

Topçu'nun Rönesans tasnifi ile dönemsel olayları izahı için kullandığı kavram, soyutlama mahiyetindedir. Yani x olayı ile A çağının bitip B çağının başlamasındaki özne ve olay merkezine mahkûm, kopuk ve özel tarih yazımına karşın Rönesans muhteviyatında ki x olayı ile A çağının bitip B çağının başlaması felsefî paradigma açısından aynı şey değildir. Bu açıdan Topçu, tarihi öznel, taraflı ve coğrafi zaruretlerden kurtarıp tutarlı ve aynı karakteri sergileyen tarihsel basamaklara ayırmıştır. Yani Topçu'da olay ve tarihsel aktör merkeze alınmadan olayların ortak mahiyeti, çağ dönüştürme potansiyelleri dikkate alınmıştır. Ve ne zaman ki dünyanın ve tarihin herhangi bir noktasında bu karakteri sergileyen, bu kimliği taşıyabilecek gelişmeler yaşanıyor ise işte o zaman, büyük bir çağ dönüşümü gerçekleşiyor, demektir. Bu tarihsel sistem, tutarlı olmanın yanında milliyet, din yahut coğrafya merkezinde hareket etmez, evrensel bir kavrayışa sahiptir.

Rönesans çağlarını daha iyi anlamak adına diğer tarihi tasnifler ile karşılaştıralım. Mesela *Üç Hal Yasası*'ndan da tarafsız tasnif mevcuttur ancak kapsam ve bakış açısı farklılığından dolayı tarihsel insanı kolektif ele almaz. Yani tarihi varoluş anlamında bütünsel olma kaygısı taşımaz. Comte, tarihsel insanın, madde evrenine getirdiği yorumunun, psikolojik tutumunun merkezi varsaydığı din kavrayışı üzerinden tarihsel bir soyutlama yapmıştır. Topçu'nun hipotezi bu soyutlamaya benzemesinin yanında asıl kaygıyı tarihsel insanın içtimai ve ruhi hayatında genelleyci, kapsayıcı olabilme hususunda yaşar. Yani nesnel, tarihi argüman sunmaya da gayret eder.

Başka bir örnek verirsek; Eski Türk Takviminde (*12 hayvanlı takvim*), her yıl bir hayvan ismi ile adlandırılır. At yılı, Ejderha yılı vs. 12 hayvan sırası bittiğinde

¹⁰² Bkz. Karam Khella, *Tarihin Yeniden Keşfi : Üniversalist Tarih : Avrupa Merkezci Tarihsel Bilincin Yıkımı*, çev. İsmail Kaygusuz, İstanbul : Su Yayınevi, 2005, s.33-46. ve Necmettin Alkan, "Tarihin Çağlara Ayrılmasında 'Üç'lü Sistem ve Avrupa Merkezci" Tarih Kurgusu", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 2 (2009) s.23-40.

tekrar başa dönmektedir.¹⁰³ Bu durum, geleceğe geçmişin ipoteğini koymak anlamına da gelir. Burada, tarihsel ve evrensel bir dil yoktur.

“Her şey bir “devinim” ve “tekrar” içindedir. Bu şekilde zamanın sonsuz döngüsü, başta Eski Yunan-Roma’da olmak üzere diğer belli başlı kadim medeniyetlerde, kuyruğunu yutan bir yılan figürüyle tasvir edilmiştir. Bunun anlamı kısaca; insanların, toplumların ve devletlerin geçmişleriyle gelecekleri rastlantısal olarak dönen, “bir sürekliliği olmayan” şeylerdir. Hayat, “belli devlet formları çerçevesinde rastlantısal olarak dönen, bu formlara göre tekrar eden, kesik ve birbirinden kopuk halkalardan ibarettir.”¹⁰⁴

Diğer taraftan tarihin lineer ilerlediğini kabul eden *Üçlü Sistem*’de geçmişten geleceğe, bir *sürekliliğe sahip* ilerlemeden söz edilir. Peki, tek bir olayın evrensel olabileceğini ve tüm zamanlara hitap edebileceğini kabul etmek ne derece doğrudur? Mesela Cellarus’un taksonomisinde ki¹⁰⁵ gibi Batı Roma'nın çöküşünü temel alarak tarihin tasnifi, tasarımı mümkün mü? Ya da olayların bu ayrıma gücü yeter mi? Sorularına cevabımız ne olmalı? “Napolyon’un canı öyle istediği için Moskova’ya sefer açtığını ve Aleksandr onun mahvolmasını istediği için mahvolduğunu ileri süren tarihçi de, binlerce ton ağırlığındaki toprak kitlesinin zaten altının yeterince oyulduğu ve dokunulsa yıkılacak duruma geldiği için son kazmacının son kazma vuruşu nedeniyle göçtüğünü söyleyen biri kadar haklı ya da haksızdır. Tarihsel olaylar içinde yer alan -sözüm ona- büyük adamlar, o olaya bir ad verebilmek için kullanılan birer etiketten başka bir şey değillerdir; bu adamların o olayla aralarındaki ilişki de, etiketle olay arasındaki ilişkiden zerrece fazla değildir. Kendileri özgür iradeleriyle davrandıklarını sansalar da, hiçbir davranışları aslında özgür olmayıp, ezelden çizilmiş bir yazgıyla tarihin genel akış kanalı içinde tutsak olarak hareket ederler.”¹⁰⁶

Roma'nın çöküşü de, fare yılı da yaşandığı zamana göre muhakkak önemli ve büyük olaylar olarak yorumlanmışlardır. Ancak bu yorum sayesinde her zaman canlılığını, yaşandığı zamanda ki etkisini koruyabilirler mi? Bir olayın tarihe damga

¹⁰³ Recep Külçü, “Türklerin Kültür Mirası Olarak ‘12 Hayvanlı Türk Takvimi’”, *Isparta, Akademia Disiplinlerarası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, S. 1 (2015), s. 5.

¹⁰⁴ Alkan, “Tarihin Çağlara Ayrılmasında “Üç”lü Sistem ve Avrupa Merkezci Tarih Kurgusu”, s. 27.

¹⁰⁵ a.g.m. s.33

¹⁰⁶ Bkz. Ertuğrul İbrahim Kızılkaya, “Zeitgeist Ve Michel Foucault’nun Tarihsel A Priorî Kavramı”, *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi* (e- dergi), S. 25 (2018), s. 109-130. <http://flsfdergisi.com/> (Lev Tolstoy, *Savaş ve Barış*, çev. Nazım Hikmet Ran, Zeki Baştınar, İstanbul: Can Yayınları, 2010, adlı eserden alıntıdır).

vurması için büyük olması mı gerekir? Ayrıca biz hangi kritere göre büyük sıfatını kullanıyoruz? Fernand Braudel bu durum için tam tersi bir kanaate sahip; “*Çağdaşlar için olaylar heyhat çoğu zaman aynı önem düzleminde olarak gözükürler ve geleceği inşa eden çok büyük olaylar az gürültü çıkarırlar. Nietzsche bunların kumru adımlarıyla geldiklerini söylemektedir ve varlıkları ancak nadiren fark edilir.*”¹⁰⁷ Bu açıklama, tarihsel anlamda devrimsel olanın genellikle uzak bir gelecekte fark edildiği gerçeğini hatırlatır.

Roma'nın çöküşü de fare yılı gibi tarihsel anlamda yaşayana, zaman üstü olana, nesillere miras olabilecek insanlığın ölümsüz yönlerine işaret etmez. Asıl vurgulanması gereken ve de eleştiri dayanağımız olan şey bu iki örnekte de mevcut olan yenilenemez özelliktir. Peki, (*Cellarus'un tanımı için konuşursak*) bundan dolayı geçersiz diyebilir miyiz? Tabii ki hayır! İlmi olarak tarihsel bir gerçektir. Sebep sonuçları ekseninde yaşanmış kronolojik bir vakadır. Ancak genel geçer değildir! Tarihin kullandığı maskesidir, tezahür eden görüngüsüdür, yenilenen, yaşayan ruhu veya özü değil. Diyebiliriz ki bu ancak tarihin ilmidir, felsefesi olamaz! Çünkü felsefe canlılığını, tesirini korumak zorundadır.

Olayların mahiyetini anlamak, ilişkisini izah etmek ve bu bilgileri akıp giden zamana çerçeveye asmak tarih biliminin işi iken bu koridorda yaşayan ruhu, hayaleti fark etmek tarih metafiziğinin işidir. Tarihte felsefi argümanlar aramaksa gayemiz üzerinde karar kılacağımız yargılar her dönem yaşamalı, geçerliliğini korumalıdır. Çünkü felsefe zamanla değişeni esas almaz ve geçip gitmez. Ama tarihi olaylar geçip gider, Roma çöker, Ortaçağ biter.

Rönesans çağları olgusaldır. Olaylar, Rönesans tasnifinin temel dayanağı değildir. Bir zamana değil her zamana hitap etmeyi amaçlar. İlmi olarak tarihi tasnif etmenin yanında, asıl vurguyu felsefi olana, yaşayana ve yenilenene yapar.

A. BEŞ RÖNESANS ÇAĞI

Nurettin Topçu'da Rönesans çağları, neden-sonuç bağıyla bağlı zincirleme olaylardan müteşekkil değildir. Her biri bir tekâmül hamlesi olan ilmi, felsefi ve sanatsal milat kabul edilmiş aşamalardan mürekkeptir. *Topçu'nun tarihi*. bize tarihsel

¹⁰⁷ Braudel, *Tarih Üzerine Yazılar*, s. 133.

olanı, yakınlık-uzaklık paradigması ile değil, insanlığın yükselişi, kemalat yolculuğunun tecessümü olarak sunar.

Batı tarihçiliğinin gelişim aşamalarına temel teşkil eden dini paradigmlar¹⁰⁸ Topçu'da evrensellik arz etmez. Peki, Rönesans'ı dini değerlerden daha evrensel ya da tarihsel kılan ayrıcalıklar nelerdir? Mesela Avrupa merkezli 'üçlü sistem' tarihi kendi dinleri olan Hristiyanlık ile başlatmak için Hz İsa'nın doğumunu milat (*tarihin mihenk taşı*)¹⁰⁹ sayarken; Topçu, böyle dini veya bölgesel bir kabulü kullanmaz! Topçu'ya göre din nazarıyla dünya, Rönesans kavramıyla yorumlanan dünyadan farklıdır. Topçu'da ki Rönesans araçsal devrimin yanında amaçsal, ulvi niteliklere de vurgu yapan bir özelliktedir. Bu kavramın Topçu'da bir milat kabul edilmesinde ki en büyük sebep bu iki yöne hitap edebilmesidir. Mesela sadece araçsal devrimler temel alınmış olsa çok daha sansasyonel diyebileceğimiz örnekler mevcut; sanayi devrimi gibi ya da tarihte daha teknolojik yeniliklerden sayılabilecek elektriğin ya da radyonun icadı gibi. Ancak bunlar, salt araçsal teknik buluşlar olduğu için insan hakikatini bütünsel anlamda karşılayabilecek niteliğe sahip değildir. Teknik, teknolojik ya da enerjik olan şey en nihayetinde araçsal olmanın ötesine geçemez. Hatta tarih, büyük oranda araçsal devrimlerin tazyikinde şekillenmiş olsa da şekillerin ötesinde hep diri ve derin bir amaç, bir ruh daima mevcuttur. İşte, araçsal devrimlerin tek başına tarihe hükmedemeyeceği gerçeği yüzünden yazarımız, daha göz alıcı ve gürültülü dönüm noktalarını mihenk taşı kabul etmemiş, içerisinde aynı zamanda değerleri ifade eden, ulvi amaçlar besleyen Rönesans'ı kavramsallaştırmıştır.

Peki, Rönesans'a atfedilen mananın, maneviyatın gerçek ikameti olan dinden farkı neydi? İşte bu noktada da Rönesans'ı salt amaçsal olmama özelliği ile ele almamız gerekir. Yani din, manevi yönü ağır basan hatta en nihayetinde sırf manevi değerleri temel alan bir yaklaşıma sahip olması babında Rönesans'tan ayrılır. Akla bu sefer dinlerin insanın madde evrenine tesirini hafife aldığımız düşüncesi gelebilir. Hayır! Şüphesiz dinler de maddi kavrayışa da sahiptir. Hatta bu hususta tüm sorulara

¹⁰⁸ Necmettin Alkan, "Tarihin Çağlara Ayrılmasında 'Üç'lü Sistem ve Avrupa Merkezci" Tarih Kurgusu". s. 35 (Hristiyan ve Batı Avrupa merkezci tarih kurgusunu temsil eden üçlü sistemde; önce altılı olarak başlayan fakat daha sonra üçe indirilen çağ telakkisinin, ortaya çıkmasında etkili olan ve çeşitli fikir sarf edenler, ortak üç özelliğe sahipler: Dinî mensubiyet olarak Hristiyan, meslek olarak ise din adamı ve coğrafya olarak ise Avrupalı idiler.)

¹⁰⁹ a.g.m. s. 33.

da cevap verebilirler. Ancak, o dine mensup olan dindara! Yani tarihsel, evrensel insana değil.

İnanç algıda, kurguda tamamen madde ötesi iken gerçeğe yansıması tamamen maddidir. Hal böyle olunca tarihsel değerlendirme noktasında bu durum, inanç odaklı geleneksel yaşam örgüsünde, farklı inançlara sahip toplulukların ortak bir payda da tartışılmasına neredeyse hiç müsaade etmez. Topçu, işte bu gerçeğe mukabil Rönesans kavramını daha kuşatıcı kabul etmiştir.

Nurettin Topçu'da tarihsel çağların ilki olan, İlk Rönesans; Antik Yunan felsefesi ile başlar; insan zekâsı pratik hayatın bu tazyikinden bu etkinlikten ilk defa kurtuluşunu âleme ilan etti.¹¹⁰ Akabinde İslam Rönesansı'ı olarak anılan 2. Rönesans; medeniyet tarihinde 2. büyük aşamayı oluşturur. "10. Asrın İslam Rönesansı'ı ise üç asırlık Emevi ve Abbasi saltanatlarının istibdadından kurtulan İslam zekâsı mahsullerinin bu istibdadın merkezinden uzak bir yerde Harran'da yeni bir hayata kavuşmaları idi."¹¹¹ Böylece yeni bir tarihsel süreç başlamış olur. Artık bilimin, sanatın ve felsefenin yurdu yani Rönesans'ın durağı İslam coğrafyasıdır.

Bundan sonra yazarımız 3. basamak olarak batıya, Avrupa'ya yönelir. "15. asrın Garp Rönesansı'ı papalığın tazyiki altında için için ilerleyen sanat, felsefe ve ilimlerin bu tazyiki nihayet parçalayarak kemale ermeleri suretinde kabul edilmiştir."¹¹² Bu 3. Rönesans çağı tarihte ki her çağa adını veren hakiki Rönesans'tır. Ve son Rönesans hamlesi ise yine Avrupa'da akıl çağında tezahür eder. "Avrupa'daki krallıkların şuurdaki samimiyete karşı koyan zulmünü 18. asrın sonunda kıran, sanatta ve ailede, ahlakta ve hukukta bütün ilimlerde bir *aydınlıklar asrı* yaratan her şeyi tanımak ve her şeyi yeniden yaratmak iştiafında olan zekânın hamlesi romantizmin ışıkları ile yeniden dünyaya bir Rönesans müjdesini getirdi."¹¹³ Böylece Nurettin Topçu, tarihi dönüm noktaları olarak üst üste çığır açan Rönesansları, peşi sıra oluşumuna etki eden faktörler ile beraber açıklar. Antik Yunan Rönesansı'ı, 10. asır

¹¹⁰ Topçu, "Rönesans Hareketleri", s. 2.

¹¹¹ a.g.m. s.1.

¹¹² a.g.m. s. 2.

¹¹³ a.g.m. s.2.

İslam Rönesans'ı, 15. asrın Avrupa Rönesans'ı ve Nihayet 18. asır Aydınlanma Rönesans'ı.

Nurettin Topçu bizlere, tarihe bakışı ve felsefi yorumu ile insanlığı derinden etkilemiş, bölgesel çıkış noktalarına sahip olmasının yanında evrensel çapta etki yaratmış dört büyük tekâmül hamlesi diyebileceğimiz bir *çağ sistemi* sunmaktadır. Hepsini Rönesans kavramıyla adlandırdığı için bu peşi sıra ve üst üste gelişen devirleri kısaca 1. 2. 3. ve 4. Rönesans çağları olarak sıralayabiliriz. Yunan Rönesans'ı İslam Rönesans'ı 1. ve 2. Avrupa Rönesans'ı olarak da taksimat da bulunabiliriz. Yazarımız 5. Rönesans'ın Anadolu veya Türk Rönesans'ı olacağını da iddia etmiştir.¹¹⁴

Nurettin Topçu, son Rönesans çağı ile dünyaya mal olan *milliyetçilik ve demokrasi* mefkûrelerini takdir edip, Türkiye olarak bu yüce değerler ve bize ait kıymetlerle ve dahi Avrupa'dan alınan teknik bilgilerle yeni bir çağın bizzat bizim bünyemizde filizleneceği umudunu beslemekteydi.

Nurettin Topçu, dünya tarihine yine dünya çapında bir açıklama getirirken Rönesans'ın; sanat, bilim, teknik, felsefe ve mantık ile ne derece kuşatıcı olduğu gerçeğine dikkat çeker. Bunun yanında tüm bu kolektif etkinin iç dünyamızda inşa ettiği değerleri de tüm insanlığa mal edilebilir olma özelliği ile birlikte açıklar. Biz buradan şunu anlıyoruz; Rönesans kavramı, 15. yy 'da gerçekleşen bir dizi olayın ortak ismi iken, genel tarih terimi olabilecek şekilde olgusal kabul edilmiş ve tarih boyu hem maddi yenilikleri hem de manevi uyanışı izah edebilmek adına kullanılmıştır.

“Bir Rönesans'ı hazırlayanlar ilk devrede başka medeniyetlerin zekâ eserlerini tekrarlıyorlar. Onların esaslı vasfını değiştirecek yeni terkipler arıyorlar. Bu hazırlık dış alanda fizik ve madde sahasında oluyor sonra da beliren Rönesans dış âlemin bütün dağınık izahları insan Ruhunda birleştiriyor, ahlak eseri veriyor.¹¹⁵

¹¹⁴ a.g.m. s.3.

¹¹⁵ a.g.m. s. 1.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NURETTİN TOPÇU'DA SİYASET VE MESULİYET

I. SİYASET VE MESULİYET

A. SİYASET ÜZERİNE

“Beni örnek al ve yeryüzünün tanrısı ol! Egemen ol ve yönet! Oraya koyacağın şey kendi doğandan kalkarak soylu ve yetkin olarak yaratabildiğin şey olsun; ben bu konuda mucize göstererek senin yanında olmam; çünkü ben senin kaderini yine senin insan ellerine verdim; ama benim tüm kutsal, sonsuz doğa yasalarım sana hizmet etmeye hazırdır”.¹¹⁶

J. G. Herder

Siyaset, tarihte tüm insan aktivitelerinin, gerçekleşmesine en temel imkânı sunan sosyal yaşam sanatıdır. Siyaset, Herder’in yukarıdaki ifadesinde belirttiği gibi tanrısal bir buyruk da ihtiva eder.¹¹⁷ Bu açıdan insan olmanın, sosyal kaidesi de diyebileceğimiz bir siyaset omurgası vardır. Siyasetin olmadığı yerde sosyal insandan bahsedemeyeceğimiz gibi tanrısal olan emir ve yasaklardan da bahsedemeyiz. Bu doğrultuda dini vecibeler dahi ancak siyasi bir paydada mümkün olabilmektedir. Yani şunu diyebiliriz ki; insan kendisini keşfettiği, insan olabilmenin zaruretlerini yerine getirdiği yerde siyaset zorunlu olarak kendiliğinden beliren şeydir.

“Temel iyunin bilimi olarak siyaset akılcı bir hayat sürme eğiliminde olan insanların yönünü belirlemek için ortaya çıkmıştır. İnsan siyaset bilimi ile hayatın anlamlarını ve amacını öğrenir yine kendi bilgilerini başkalarına aktarmak da siyaset bilimi ile gerçekleşmektedir. Bu nedenle siyaset üst bir bilim olmak ihtiyacıdadır. Eğitim, ekonomi, retorik, strateji, değerler siyaset tarafından yönlendirirler “.¹¹⁸

Siyasetin olmadığı yerde insanın sosyal aktiviteleri, kültürel aktarımı, eğitim faaliyetleri ya da adalet mümkün olur muydu? Diyebiliriz ki, tüm bunlar bir birliktelik,

¹¹⁶ Özlem, Ateşoğlu, *Tarih Felsefesi Seçme Metinler : Herder, Kant, Fichte, Schelling, Hegel, Schopenhauer*, s. 29.

¹¹⁷ a.g.e. s. 29.

¹¹⁸ Bıçak, *Tarih Felsefesi*. s. 73.

buna binaen yönetim ve akabinde uygulanan çeşitli kurallarla mümkün hale gelir. Bu açıdan siyasi irade belirli kuralların bir şekilde öne sürülmesi ile kendini göstermek zorundadır. Herder'in tanımında, mucize gibi tanrısal hiçbir yardımın yapılmayacağı belirtilirken buna sebep olarak doğa yasalarının çiğnenmeyeceğinin öne sürülmesi, bundan sonra yasanın örtük anlamda tanrı buyruğundan dahi önce geldiğinin vurgulanmasını ifade eder. Doğa yasalarında ki bu kesinlik, yasalılığın kesinliğini, dolayısıyla toplumsal yasaların da kesinliğini doğurur. Böylece toplumsal kurgu, kendi gerçekliğini her bireye, tanrı buyruğundan dahi önce uyguladığı kesin yasalarla dayatır. Tanrının koyduğu değişmez yasalar nasıl ki tabiatın bütünlüğünü ve çeşitliliğini korumakta ve devam ettirmekte, siyasetin de aynı ciddiyette kabul ettiği bu yasalar toplumsal nizamı idare etmektedir.

“Siyaset, ahlaki bir topluluğun insanı ile ilgilenmektedir”.¹¹⁹ Barker, bu sözyle toplumun ahlaki bir yeterliliğe sahip olması zarureti çerçevesinde siyasete imkân tanır. Ancak bu yeterlilik çoğu zaman, siyasetin toplum adına varsayımı olarak yorumlayabileceğimiz bir yakıştırma, bir model şeklinde karşımıza çıkar ki siyasi irade, bu varsayım üzerinden her türlü yaptırımını meşru kılar. Çünkü siyaset, toplumsal bütünlüğü bir anlamda dayatmış olduğu modeller üzerinden sağlamak zorundadır. Topçu, bu dayatılan modellere, ”kılıçla ve zorbalıkla gelip yerleşen bir istila zümresinin getirdiği yenilikler, evvelkisinin ananesini yıkar ve milliyete yeni bir mana verir”,¹²⁰ sözleriyle işaret eder. Siyaset, bireysel olanın üzerine toplumsal bir üst kimlik yaratabilmek için bunu yapar. Siyasi yaklaşım, bireyselliği baskı altına alan, çeşitliliği ancak belli bir sınır içerisinde kabul eden, bunun ötesinde sadece kendisinin belirlemiş olduğu üst kimliği tanıyan bir karaktere sahiptir. Yani Aristo'nun dediği gibi “siyasal hayvan”¹²¹ ilişkilerinde bir ön koşul olarak kültürel, dini veya hukuki muhakkak bir kalıbı öne sürer ve sonra bu şartla, buna binaen ilişkiselliğini kurar.

Topçu'da siyaset açıkça anlaşılmayan kavramlardan biridir. Onda siyaset, tarih boyu kötü yöneticilerin yönetim organlarını bir şekilde istismar etmelerinden kaynaklanan bir etiketlemedir. Tabii Topçu'nun kastı siyaset uğraşına ya da bilimine

¹¹⁹ a.yer. s. 72.

¹²⁰ Nurettin Topçu, “İçtimai Sınıflar”, *İstanbul, Hareket Dergisi*, C. 1, S. 2 (1939), s. 63.

¹²¹ Bıçak, *Tarih Bilimi*. s.95.

değil, uygulamada ki yozlaşmış olan politikayadır. O, artık siyasete güvenmez. Siyasetin samimiyet ve mesuliyet ile bir arada olamayacağını ifade ederken, siyasetin bu özveri ve fedakârlığa zıt olan menfaat yönünü işaret eder¹²². Bu noktadan itibaren Topçu'da, romantizmin izleri göze çarpar. Onun kafa, kalp ve kolunu feda edercesine harekete amade kararlılığı, siyaseti kabul edemez. Siyasetin temkinli, itidalli yaklaşımını kendi teslimiyeti yanında korkak hatta hain görür.¹²³ Çünkü her şeyini vermeye hazır olan, idealleri uğruna her şeyiyle teslim olmuş serdengeçti, kendi gibi adanmış olmayana kabul etmez. Topçu' da ki aşk, siyaseti böyle tanımlar.

Nurettin Topçu, mefkûrenin mesuliyeti yerine siyasetin emelleri peşine düşmüş hareketi “cemiyetçilik” olarak yorumlar.¹²⁴ Ve Topçu için bu durum her şeyin sonunu getirebilecek sosyolojik bir hastalıktan farksızdır. İşte bu hastalık, Topçu'da genel anlamda siyaset olarak karşımıza çıkar.

“Cemiyetçilik, gözü kapalı müritler istiyor. İstiyor ki mevki, şeref, sermaye, devlet kuvvetlerin ellerinde tutanlar; insanlığı gözü bağlı istediği tarafa sürüklesinler, istedikleri gibi onu kendi hasis emellerine, menfaatlerine alet yapabilsinler.”¹²⁵

Nurettin Topçu'nun “cemiyetçilik, içtimai kadere boyun eğmek davasıdır”,¹²⁶ sözü, Hegel'in “tek tek erkekler kendilerini genel erekte yitirirler”,¹²⁷ yargısı ile yakın algılanmakla birlikte anlatılmak istenen bireysel ifadenin toplumsal gaye içerisinde eridiği gerçeğidir. Yani kişi esasında sadece toplumsal kabuller ile kendini ifade edebilir. Topçu'nun ifadesiyle “cemiyetçiliğin” geliştiği noktalarda bireyden, bireysel irade ya da özgürlüklerden söz etmemiz mümkün olamaz. Toplumsal karakterin kişiliği ne derece işgal ettiğine dair Foucault'un ifadesi ile toparlarsak; “bir yerde herkes birbirine benziyor ise orada kimse yoktur”.¹²⁸

Nurettin Topçu'nun doğup büyümüş olduğu yılların en belirgin özelliği; dünya savaşlarının yaşandığı, çok zor zamanlar olmasıydı. Bu büyük siyasi dönüşümde

¹²² Bkz. Topçu, “Siyaset ve Mesuliyet”, s. 65-71.

¹²³ Topçu, “Hareket Felsefesi”, s. 22.

¹²⁴ Topçu, “Zorba ve Esir Medeniyetler”, s. 100.

¹²⁵ Nurettin Topçu, “Hakikat Düşmanı Üç Felsefe”, *Hareket Dergisi*, Dergisi, C. 1, S. 11 (1943), s. 331.

¹²⁶ a.g.m. s. 331.

¹²⁷ Hegel, *Tarihte Akıl*. s. 54.

¹²⁸ Michel Foucault, “‘Bir yerde herkes birbirine benziyorsa; orda kimse yok demektir', 'Delilik ve Kültür’”, *Cafrande Kültür Sanat ve Hayat*, 14.06.2014, <https://www.cafrande.org/delilik-ve-kultur-michel-foucault/>.

ayakta kalmak adına yukarıda bahsettiğimiz tek toplumsal modelin, ideal yurttaş tipinin evvela belirlenmesi ve bunun dışındakilerin reddedilmesi, zamanın ve şartlarının dayattığı bir zaruretti. Çünkü şartlar, ikinci bir modele yaşam hakkı tanıyacak kadar seçenek sunmuyordu. Hatta her kaybedilen toprak parçasının ardından gelişen/geliştirilen apolojik karakter, entellektüel kaygıların da temelini oluşturuyordu. Mesela cumhuriyetin ilk yıllarında yaygın tarih anlayışı olan, savunma tarihçiliği yaklaşımı o günün toplumsal insiyakına ayna tutar.¹²⁹

Her siyasi yapı mevcudiyetini belli amaçlara, mefkûrelere dayandırır. Nurettin Topçu'da mefkûre kavramı felsefi tarihin başat konusu olan erekselliği işaret eder. Siyasetin hammadresi olan bu mefkure, bu amaç çok önemli iki argüman sunar bize. Birinci unsur, bu gündür yani birliktelik, birlikte yaşama sebebi ve zarureti. Aynı zaman da var olmanın, hayatta kalmanın ilk şartıdır. İkincisi ve daha önemlisi yarındır. Yarınlara nasıl ve neden sahip çıkılması gerektiği sorunudur. Yani siyasetin tarihsel yönüne binaen ısrarla sahiplendiği “yarınlara bizimdir, kurtuluş bizimdir” klişesidir. Tabii bu iki önemli siyaset yapıcının kökü de anlı şanlı geçmişte olmalıdır. İşte siyasetin gerçek anlamda tarihle kesiştiği nokta da burasıdır.

Gayenin tarih yapıcı özelliğine vurgu yapmak için şu soruyu sorabiliriz: Toplumsal amacın, imparatorluktan ulusal devlete geçiş aşamasındaki dönüşümü nasıl gerçekleştirdi? Zira Nurettin Topçu'nun sahip olduğu mefkûre ile ondan yüz elli yıl önce yaşamış Osmanlı ulemasından bir zatın mefkûresi aynı mıydı? Toplumsal varoluş, ilkinde bir çeşitlilik ve uyum içerisindeyken diğerinde üniter bir çerçeveye nasıl sığdırıldı. Şunda hiç şüphe yok ki toplumsal yapının değişmesi, ancak toplumsal ereğin değişmesiyle mümkün idi. Ancak değişecek olan şey yani konumuz olan yapısal deformasyonun metazori ile siyasetteki amaçsal omurgayı nasıl dönüştürdüğüdür. Kaldı ki bu dönüşümü haklı çıkarmak ve asıl olanın yeni keşfedildiği, zaten eski unsurların yani koparılan ve kaybedilenlerin neredeyse birer yük olduğuna inanmak, bir tek Topçu' da değil yıkılmakta olan imparatorluğun ve yeni cumhuriyetin entelejansiyasında da aynı krizi yaratmıştı. Bu siyasi daralmaya,

¹²⁹ Cumhuriyet tarihinin büyük isimlerinden Enver Ziya Karal 13 Kasım 1975'te “Türkiye’de Tarih Eğitimi” seminerinde; Atatürk dönemi tarihçiliğini “savunma tarihçiliği” olarak isimlendirmişti. , Bkz. Alim Yanık, *Tarih, Tarihçilik, Tarih Yazımı*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2005.

bu zayıf kaidenin eski ağır ve esaslı yükü nasıl taşıyacağına hummalı bir şekilde çareler aranmıştı. İşte, konumuz olan siyasetin *arkhesi* diyebileceğimiz amacın, bu noktada nasıl sancıyarak belirdiğini gözlemleyebiliriz.

İmparatorluktan cumhuriyete dönüşüm süreci, Platon'da Monarşi/Aristokrasi modelinden Sparta modeline geçiş ile örtüşür.¹³⁰ Platon, patriarşiye nazaran biraz daha bozulmuş ancak yine de ideal devlet sayılan seçkinlerin yönetiminden sonra artık ideal devlet sayılmayacak çünkü “içinde ki ve özünde ki değer bozuktur”, dediği Timokrasinin (Sparta modelinin), bilgeliğe önem vermeyen sadece onur, şan, şöhret gibi değerlerin yüceltiildiği yönetim şekline geçişi zaruri kılar.¹³¹

Tüm bu dönüşümden sonra amacın nasıl evirildiğine dikkat ettiğimizde, değişenin aslında siyasi mekanizmalar olduğunu görüyoruz. Yani yeni yönetimde de gayemiz (yukarıda her ideolojinin sahiplendiği klişe), değişmedi. Ancak, gerçek soru nasıl idi! İşte buna bir cevap bulunmalıydı. Hem de bir an önce...

“Aristoteles’in deyişiyle; “devletin amacı yalnızca yaşamayı olanaklı kılmak değil, yaşanmaya değer bir yaşamı kurmaktır. İyi yaşam demek mutlu ve soylu yaşamaktır. Öyleyse devlet denen siyasal toplum, yalnızca bir arada yaşamak için değil soylu (erdemli) eylemlerde bulunabilmek içindir.”¹³²

Böylece topluma sadece var olmayı değil, aynı zamanda en ideal yaşam tarzını da sunmalıydı, toplumu da bu amaca inandırmalıydı. Bittabi, akla mantığa yatkın, herkesin ve her kesimin bir tek anlamakla kalmayıp benimseyebileceği bu amaç, evrenle aramıza çizilecek kalınca bir çizgi, bir sınırı da belirlemiş olacaktı. Zira amaçlar sadece ona sahip çıkanlar tarafından gerçekleştirilebilir ve de onları kutsar. Tabii ki bu kutsanmışlar, seçilmişler kalan tüm âlemden üstün ve ayrıcalıklı olacakları için sınırlarını kalınca çizmeliydiler. Bu o kadar önemliydi ki yarınlar, gelecek nesiller böylelikle inşa edilecekti. Çünkü artık geçmiş iflas etmişti ve neredeyse yok hükmündeydi.

¹³⁰ Mehmet Ali Ağaoğulları, *Kent Devletinden İmparatorluğa*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 1994. s. 204-205.

¹³¹ a.g.e. s.205-206.

¹³² Ağaoğulları, *Kent Devletinden İmparatorluğa*, s. 317.

Felsefi Tarih de, yenilgileri hazmetmekte zorlanır. Her mağlubiyet sadece vuku bulmakla kaderin, daha doğrusu ona inanan insanların nazarında bir anlamda hakkaniyet kazanır. Mücadelede kaybeden taraf yüzde yüz hakkın savunuculuğunu yaptığını düşünse de -ki her zaman böyle düşünmüşlerdir-, bu hakkı iade etmeye istemeden de olsa rıza gösterirler. Bu durum hele ki mütefekkirimizde de olduğu gibi mistik ve kaderci yorumlarda iyice belirginleşir. İşte toplumca karşılaşılan bu vahim durum ister istemez bir felsefe krizine, mantık felcine sebep olur. Bu krizden en çok etkilenenler de şüphesiz ulema ya da aydın kesim diyebileceğimiz ilim ve düşünce erbabıdır. Onlardan sonra siyasetçiler ve yöneticiler gelir ki bunların endişesi bu krizden ziyade bu krizin faturasıyla ilgilidir.

Bu izahatı somutlaştırmak adına bir örnek verirsek; 19.yy'ın ortalarında İstanbul'da bir tarihçinin mesela Ahmet Cevdet Paşa'nın içtihadıyla dünya, tarih, toplum ve siyaset kavramlarının yaklaşık yüzyıl sonrasında yine bir mütefekkir olan Nurettin Topçu'da neler ifade ettiğini karşılaştırdığımızda, Hegel'in deyimiyle, Felsefi Tarih'in, geçmiş tarih yapan ya da tarihi geçmişten silen kudretini gözlemleyebiliriz. Aradaki uçurumu göz önüne getirdiğimizde müslüman ve davasına aşkla bağlı bu düşünürlerin farklılaşmasına sebep olan şeyin yukardaki felsefe krizi olduğunu iddia edebiliriz. Burada akla gelen bir başka soru da şudur ki; acaba biz, düşünürlerin ortaya koyduğu modellerden çok modellerin ortaya koyduğu düşünürlerden mi bahsediyoruz? Her ne ise de, özünde neredeyse aynı endişeleri duyan bu düşünürler çağ farkı, nosyon farkı, şerait farkı ne dersek diyelim ifadede bu denli farklılığa düşebiliyor. Tüm bu izahattan sonra yukarıda da değindiğimiz toplumsal yaşamın arkhesi diyebileceğimiz amacın, modellemesinin her toplumsal süreç içerisinde ne derece belirleyici olduğunu görmemiz gerekiyor. Zira Cevdet Paşa ile Nurettin Topçu, hakikatin özünden ziyade siyasi varoluş kaygısıyla yoğrulmuş bu amacın dışında neredeyse aynı derde sahip iki aydın değil midir? Ancak amacın tezahür ettiği andan itibaren bütün tarih ve toplum yorumlarında baş gösteren tefrikayı okuyabiliyoruz. Zira Cevdet Paşa'nın Osmanlısı, Nurettin Topçu'da hak ettiğini bulmuş tarihe gömülmüş *zorba-esir medeniyetlerden* biri değil miydi?¹³³

¹³³ Bkz. Topçu, "Siyaset ve Mesuliyet", s. 65-71.

B. MESULİYET ÜZERİNE

“Öyle bir eyle ki, senin istemenin maksimi, hep aynı zamanda genel bir yasamanın ilkesi olarak da geçerli olabilsin”.¹³⁴

Immanuel Kant

Topçu, “Siyaset ve Mesuliyet” isimli makalesinde mesuliyet kavramı ile genel bir ödev anlayışından bahseder. Bu mesuliyet, her türlü menfi, siyasi emelin üzerinde, fevkalade önemli ve herkes için zaruri kabul edilir. Aklımıza, kime karşı neden mesulüz, ayrıca biz kimiz soruları gelebilir. Bu sorulara cevap arayarak Topçu’nun ödev anlayışını açıklamaya çalışalım.

Topçu’da insan olmak, sorumlu olmak anlamına gelir. İnsanlık, ancak sahip olduğu aklın sorumluluğu ile mümkündür. “Bir mesuliyet davası, bir mesul olmak iradesi insanlığa asıl manasını bağışlayan bir ülkü bütün ülkülerimizin kaynağıdır”, diyen Topçu, mesul olmayı insan olmayla özdeş saymaktadır.¹³⁵

”Tarih, gözlerimizin önünde bütün bir mesuliyet manzarası sermektedir”,¹³⁶ ifadesiyle Nurettin Topçu, tarihi örnek göstermekle toplumun her bireyini mesuliyet davasına davet ediyor. Ona göre, insanın insan olma bakımından mükellefiyetidir bu mesuliyet. Bu anlayış, Kant’ta “ödev ahlakı” şeklinde telakki edilir.¹³⁷ Topçu; “Kant’ın her vicdanda değişebileceğini farz ettiği vazife bazı vicdanların derinliğinde uzun bir hazırlanıştan, tam bir deruni mümareseden doğmuş en merhametli çağrıştırır, herhalde akli bir sistemin izahına girmiş merhamettir”,¹³⁸ sözleriyle Kant ahlakını tanımlar.

Kant’ın “iyi isteme” kavramı, Topçu’ da insanlığın kurtuluşu mefkûresi için mesuliyete dönüşür. Topçu, toplumsal insanda iyiliği açımlar ve onda hem toplum hem birey kendi muvazenesince mesul olduğundan imtihan olunmakta, zamanın getirdiği meselelerle boğuşmaktadır. Nurettin Topçu’da rasyonel esaslarla tahkim

¹³⁴ Immanuel Kant, *Yaşamın Anlamı*, çev. Ahmet Sarı, Gürsel Uyanık, 3. b., İstanbul: Yeni Zamanlar Dağıtım, 2010. s. 47.

¹³⁵ Topçu, “Siyaset ve Mesuliyet”, s. 65.

¹³⁶ a.g.m. s.70.

¹³⁷ Bkz. Kant, *Yaşamın Anlamı*. s. 47-83

¹³⁸ Topçu, “Siyaset ve Mesuliyet”, s. 67.

edilmiş izahattan fazlasını, pozitif felsefeye mugayir romantik dayanak noktalarını da görmemiz mümkündür. Bu paralelde ‘Hareket Felsefesi’ yorumlarında rasyonel argümanların yanında mistik ifadeler de karşımıza çıkar. Mesela Kant’ da ki ‘iyi isteme’ Topçu’ da vefaya, aşka, adanmışlığa dönüşmüştür. Onun için, kurtulmak, kurtarıcı olmaktan geçer.¹³⁹ Mesuliyet; önce vatanın, milletin akabinde tüm insanlığın kurtarıcısı olmaktır ve ancak kahramanlıkla mümkündür.

Yine Avrupa için bazı sosyal, siyasal çözümler sunan yazarımız mesuliyet alanını, dost-düşman ufkuna hapsedmediğini gösterir, bizlere. Çünkü sorumluluğuna herhangi bir sınır tanımaz. O, herkese her şekilde sorumlu addeder kendini. Nurettin Topçu, “varlıktan ve âlemden mesul oluş, tabiattan ve cemiyetten mesul oluş, geçmişten ve gelecekte, ölümlerden ve çocuklardan mesul oluş, maddeden ve maveradan mesul oluş”,¹⁴⁰ ifadeleriyle sanki bir nebinin insanlığa bakışını örnek almıştır, diyebiliriz. Tüm bu sorumlulukları yerine getirmek adına Topçu kafa, kalp ve kolunu feda etmekten de çekinmez.

“Mesuliyet içinde cüz’iden külliye kendi ellerimizden çıkacak her hareket bütün âlemin mukadderatı üzerine tesirini uzatmaktadır. Hareket ve mesuliyetimize bağlılık insanlığın kendi eseridir. Bu kör bir zaruret olmaktan ziyade insan iradesinin ebedîye doğru yol alışından doğmuştur.”¹⁴¹

Nurettin Topçu vatan, millet sevgisi taşıyan her kişinin yaşadığı topluma mensup olmanın ilk şartı olarak ele aldığı mesuliyet kavramını toplumun tarihsel birlikteliğinin de en önemli unsuru olduğunu belirtir. Toplum bu mesuliyeti bireye yüklerken bireyin, bu minvalde atacağı her adımı, milletine, tarihine hatta dinine karşı samimiyetinin de bir emaresi olarak değerlendirir. Çünkü Topçu’da mesuliyet, en kalbi samimiyet ve her hareketinde sadakatle mümkündür.

Mesuliyet, toplumsal bir gaye ihtiva eder, bu da bireyde en temel amacı, milli mefkûreye hizmeti zaruri kılar. Topluma karşı mesul olmakla özünde toplumsal amaca karşı mesul olmak aynı şeydir. Çünkü bir toplumun, bir milletin variyeti, ortak hareket şartıyla mümkündür. Bu ortak hareket de kesinlikle bazı hedefler gözetmek

¹³⁹ a.g.m. s. 65.

¹⁴⁰ a.g.m. s. 69.

¹⁴¹ a.g.m. s. 69.

zorundadır. İşte Nurettin Topçu, tarihi inşa eden erekselliği; bu, toplumsal hedeflerin bilinçlilik halini işaret ettiği, mesuliyet kavramıyla anlatır.

“Mukadderatımızın selamete ermesi başka iradeleri kurtarmakla kabildir. Ahlaki diyebilmek için mutlaka bizde mefkûre olan bir mesuliyete bağlamak lazımdır. Âlem nizam-ı içinde enginleşen ferdiyetimizin hududunu uzaklarında farklarını toplayan bir mesuliyet davası bir mesul olmak iradesi bizi kurtuluşumuza eriştiren ve insanlığa asıl manasında bağışlayan bir ülkü bütün ülkülerimizin kaynağıdır.”¹⁴²

Topçu, tarihsel tekâmülün ortak mefkûrenin sorumluluğu ekseninde gerçekleştiğini, bunu da; “mesuliyet, içinde cüz’iden külliye gidiş değil, küllinin cüz’ide tasdiki yaşamaktadır. Her mesuliyet hareketinde âlemin deruni bir tanılışı benlikle aynileşen varlığın külli hakikati gözüktüyor, bu hakikat içinde mesuliyet tam bir aşk, külli bir iradedir”,¹⁴³ sözleriyle ifade eder. Nurettin Topçu mesuliyetin, duygu ve düşünce dünyamızla sınırlı kalmasının yeterli olmayacağına, gerçeklik kazanması için hayata yansıtılması, harekete geçilmesi gerektiğine, “sade şuur bizi kımıldatmak için asla yetmez”, sözleriyle açıklık getirir.¹⁴⁴ Akabinde mesuliyet mefkûresi ile yollara düşenin Allah'ın yardımına nail olacağına inanan Topçu, bunu; ”hareket Allah'la insanın terkibidir”,¹⁴⁵ vecizesi ile vurgular. Ve bu hareketin de en az mesuliyet kadar zaruret olduğunu, mesuliyetime şahit hareketlerimdir ve ancak hareketlerimle mesuliyet hakikat oluyor, ifadesiyle belirtir¹⁴⁶.

“Kafa, kalp ve kol bunları kendi arzumuyla vermeliyim, yoksa bunları zorla benden alacaklar”,¹⁴⁷ sözündeki gibi Hareket Felsefesinin dini, mistik yorumlar da ihtiva ettiğini belirterek Topçu’da ki spiritüalist ve romantik anlayışın izlerini görebiliriz. Topçu’nun gerek mefkûre ve mesuliyet kavramlarıyla toplumsal hedefleri belirlemesi ve hatırlatması gerekse Rönesans çağlarını tarihsel taksimat noktaları olarak tanımlaması, onda ilerlemenin ve tekâmülün tarihsel dayanak noktaları kabul edildiği anlamını doğurur. Burada, tarih felsefesi açısından önemli olan bir tespit de şudur ki; Hareket Felsefesinin omurgası idealist, erekçi tarih anlayışı ile inşa edilmiştir.

¹⁴² a.g.m. s. 65.

¹⁴³ a.g.m. s. 69.

¹⁴⁴ Topçu, "Hareket Felsefesi", s. 21-27.

¹⁴⁵ a.g.m. s. 22.

¹⁴⁶ a.g.m. s. 22.

¹⁴⁷ a.g.m. s. 22.

Mefkûre özünde kemale yürüyebilme aşkı ve gayretidir. Mesuliyet, insanlığı yüceltebilme mesuliyeti ve hareketidir. Hareket de esasen geriye ya da başka bir yöne değil, ileriye doğru harekettir. Yine hareket, kötüden iyiye doğru bir yükseliştir.

1. Kudret ve Kıymet Üzerine

“Yeteneklerin gelişmesini gerçekleştirmek için doğanın kullandığı araç toplumda ki antagonizmdir; öyle ki sonunda bu antagonizm yasaya uygun bir düzenin nedeni olur”.¹⁴⁸

Immanuel Kant

Siyaset ve mesuliyet kavramlarını Nurettin Topçu, diyalektik bakış açısıyla ele alır. Doğal olarak bu düalizmi birbirinin de zıttı olarak telakki eder. Bu minvalde kıymet ve kudret kavramlarını en genel tarih yapıcılar şeklinde ele alabiliriz.

Topçu, kıymet başlığı altında mesuliyeti ve mefkûreyi tasnif ederken; kudret kanadı da hareketin yani tarih içindeki toplumun diğer dinamiği olan siyaset ile özdeşleştirir. Siyaset, Topçu’da olumlu bir anlam yükü taşımaz. Hareket Felsefesinde cebrin ve zorbalığın hatta esaretin de müsebbibi gösterilir. Vazife adamı Topçu’ya göre siyaset yapmaz. Vazife adamı, kalp adamıdır ve davasına aşk derecesinde bağlılığından ne duyguları ne de düşünceleri siyaset derecesinde bayağıdır. O ancak topyekûn bir kurtuluşu kurtuluş sayar ve onun için kurtulmak kurtarıcı olmaktan geçer.¹⁴⁹ Ferdi her kaygı ve menfaati aşağılık sayar, siyaset çevresinde değerlendirip reddeder.

Nurettin Topçu, kudret başlığı altında bize iki farklı güç unsurunu açıklar. Bunlardan ilki siyasetin, zorbalığın, zorba esir medeniyetinin kudretidir ki zehirli olan budur. Diğerisi ise hareketin vücuda getirdiği kudrettir. Mesuliyetten, mefkûreden doğan hareketten teşekkül kudret, olması gereken de budur.

Nurettin Topçu’nun kudret kavramıyla genel olarak anlatmak istediği şey içtimai güç unsurlarının (ekonomik, askeri, siyasi yahut ilmi) istismar edilmesidir. Bu durumu; insanlık tarihine ait kıymetlerin yerine, araçsal üstünlüğü amaç edinmek

¹⁴⁸ Özlem, Ateşoğlu, *Tarih Felsefesi Seçme Metinler : Herder, Kant, Fichte, Schelling, Hegel, Schopenhauer*, s. 34.

¹⁴⁹ Topçu, "Hareket Felsefesi". s. 22.

olarak tanımlayabiliriz. Topçu, sosyal hayata hükmeden bu kudret aparatlarını yegâne amaç kabul eden ve bunu da meşru gören siyaseti bozulmuş “cemiyetçilik” şeklinde açıklıyor. “Her yerde cemiyetçilik esareti doğurur menfaatler koyulaşır eski kıymetler yeni kuvvetin elinde en bayağı vasıta olurlar, zulüm aleti olurlar”¹⁵⁰

Nurettin Topçu’da siyaset aslında hakikati kaybetmektir, kıymet hakikate çıkan yollar, mesuliyet ise harekete sahip çıkıp, hareketle hakikatin hükmünü ihdas etmektir. Bu gaye ise ancak ıstırap çekmekle mümkün oluyor. İnsan ancak ıstırapla varlığının üzerine yükselebiliyor.¹⁵¹ Araçsal hiçbir unsurun, buna bilim hatta din de dâhil, ideolojik hale getirilmesi ile bu mümkün olmaz. Bu durum siyaseti, zorbalığı ve de esareti doğurur. Topçu, siyasetin toplumda zuhurunun tarihsel sebeplerini, Marx’ın iş, emek ve üretim araçları ile vücuda getirdiği materyalist tarih felsefesine benzer bir değerlendirme ile iş bölümü ve sınıf farkının toplumsal ideallere nasıl zarar verdiğini şöyle izah eder:

“Zorbalığın sebebi iş bölümü ile sınıf farklarının doğması, sınıf kavramlarının daima bir tarafın lehine halledilmesidir. İş bölümü ile doğan sınıflar ayrı ayrı kuvvet merkezleri kuruyorlar ve kuvvet, daima hâkim yaşamak, daima yalnız yaşamak ihtiyacın da olduğundan kıymeti ayaklar altına alıyor.”¹⁵²

Bu ayırım bir sınıfın tahakkümünü arttırıp zorbalığını ortaya çıkarırken diğer sınıfı esir hale getirir. Nurettin Topçu, siyaset kavramının içini zorbanın kuvveti, esirin korkaklığı ile doldurur. Bu duruma, insanların birbirini doğuran ve besleyen dinamikleri vücuda getirmesi sebep olur. İlginç olan, esir diye tabir edilen sınıf çoğu tarihçi tarafından, en azından Marksist bakış açısına sahip olanlar nazarında, sömürülen, ezilen, hakkı yenen şeklinde tanımlanırken Topçu’da, en az kudret erkini istismar eden zorba sınıfı kadar suçludur. Yani Topçu'nun tarih tezinde, toplumsal sınıfları kendi içinde haklı-haksız, suçlu-suçsuz şeklinde değerlendirmemiz mümkün değildir. Çünkü Topçu, yekûnen bozulmuş sistemin içerisinde her bireyi, mesul tutacak derecede suçlu bulur ve bu neticeyi istismar eden kadar, korkana ve zulme rıza gösterene de mal eder. Topçu’ya göre bizler; “hürriyetin tarifini biliriz. Fakat asıl

¹⁵⁰ Topçu, “Zorba ve Esir Medeniyetler”, s. 101.

¹⁵¹ Topçu, "Hareket Felsefesi". s. 28.

¹⁵² Topçu, “Zorba ve Esir Medeniyetler”, s. 98.

mesele hürriyetin tarifi değil kendisidir.”¹⁵³ Bu bakış açısına Topçu, insana isnat ettiği hürriyetine kavuşabilecek, en nihayetinde her işi başarabilecek potansiyele sahip olma durumuna binaen ulaşır. Ve yine Topçu’da kişi, Dünya’yı değiştirecek, tarihi yeniden yazacak harekete ve kudrete sahiptir. Ancak bu mesuliyeti taşımak, adanmakla mümkündür ki bu da esir de bulunan bir özellik değildir.

“Şahsiyet sahibi insanları bize tanıtan vasıflar nelerdir. Bu insanın ilk vasfı hayat kaidelerine sahip oluşudur. Hayat kaidelerine sahip insan naslara sahip demektir. Evet, kendisinde, hareketlerinde bazı naslar yaşatmayan insana seciye adamı diyemeyiz.”¹⁵⁴

Zorba-Esir Medeniyetlerinin aksine tarihte medeniyetler yaratan kıymetlerle ve bunların sahibi ve hizmetkârı milletler de mevcuttur. Topçu bunlara Çin, Hint, Yunan, Mısır, Roma ve İslam Medeniyetlerini örnek gösterirken Anadolu tarihi ve toplumlarını da tarihin bu yüz aklarından sayar. Bu medeniyetleri bir dilek birliği olarak isimlendiren Topçu, hepsinin emsalsiz, murahhas tarih yazdıklarının altını çizer.

“Çin’in çalışma aşkına dayanan, Taoizm dininden fişkiran ve medeniyet yaratan bu kıymetler; çalışma aşkı, tabiatı ve varlığı sevmek, insanın deruni varlığını ancak tabiatla birleştirmek suretiyle ebediliği ve namütenahiliği yaşatmak iradesi idi. Hint dini, insanın bütün ruhi kuvvetlerini ve hatta ferdiyetini namütenahide fenaya kavuşturmak mefkûresini en yüksek kıymet halinde yaşatmıyor mu? Mısırlı tabiatla çalışmak aşkının namütenahi de ve ebedilik de kurtuluş iradesiyle birleştirmiştir”¹⁵⁵

Nurettin Topçu’nun, tarihin ve dünyanın dört bir yanından verdiği örneklerde asıl amacı; insanlık tarihini oluşturduğuna inandığı, iyinin ve kötünün ezeli rekabetinde iyilerin resmedilmesidir. İyiliğin tanımlanmasını, tarihteki yerini ve nasıl doğup ayakta kalabildiğini izah etmiştir. Yazarımız, bugün içinde bu iyiliğin tesisine çaba sarf edilmesini, harekete geçilmesini arzu etmiştir. Ona göre bu iyiliğin yokluğu, her çağda zorba-esir medeniyetlerine meydan veren büyük bir eksiklik. Topçu, iyiliğin ve kötülüğün kadim mücadelesini anlatırken, iyilikle medeniyet yaratan

¹⁵³ Jale Aktaş Türkmen, *Albert Camus ve Nurettin Topçu’da Başkaldırı Etiği*, (Yüksek Lisans Tezi Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi, 2017, s. 72. (Nurettin Topçu, *İradenin Dâvası-Devlet ve Demokrasi*, Haz: Ezel Erverdi- İsmail Kara, Dergâh Yayınları, İstanbul Eylül 2011. s. 46., adlı eserden alıntıdır.)

¹⁵⁴ a.g.m. s. 101.

¹⁵⁵ a.g.m. s. 97.

kuvvetlerin tesis ettiği devletlere yaşanmış geçmişten, örnekler vermektedir. Moore ya da Campanella¹⁵⁶ gibi ideal olanı sadece dūřüncede resmetmemiş, tarihten, yaşanmış gerçeklikten seçip gözler önüne sermiştir. İnanlığın en güzel örneklerle de imza atabildiğini kanıtlamıştır. Yazarımız, tarihte toplumların ulvi değerler ile büyük tarihsel eserleri, medeniyetleri inřa edebildiklerini, kurgulanabilecek en mükemmeli hayata geçirdiklerini felsefi analizlerinde isabetle dile getirmiştir.

“Yunan medeniyeti tabiatı sevmek, tabiatın ve tabiat kuvvetlerinin sırrına ermek, mahiyetlerini tanımak, insanın kabiliyeti ve kıymetlerini yan yana işletmek aşkıyla doğdu. Sonra insanların ruhi kıymetleri dünyasında inkişafının son basamağına adım bastı. Yunan fikriyatı fizik ve iktisatla başladı, metafizik ve ahlaka doğru yükseldi. Roma'nın cihana saçtığı adalet mefkûresi bugün bile insanlığımızı idare ediyor. Roma, doğuşunu böyle lemşmul hukuk mefkresinde buldu ve adaletin eliyle Roma, dünyanın kalbi oldu. İslam'ı doğuran ve İslam medeniyetini bu kıtalarda hâkim kılan kıymet yine yeni bir hukuk ve ahlak aşkı olmuştur. Anadolu'nun kendi halkına mukaddes vatan toprağına saçılan bu ahlak aşkı burayı yeni bir medeniyet içinde tekrar canlandırmıştır.”¹⁵⁷

¹⁵⁶ Bkz. Thomas More, *Utopia*, ev. Sabahattin Eyüboğlu, Vedat Günyol, Mina Urgan, 29. b., İstanbül: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2019. ve Tommaso Campanella, *Civitas Solis: İdea Reipublicae Philosophicae*, ev. Çiğdem Dürüşken, İstanbül: Kabalcı Yayınevi, 2008.

¹⁵⁷ Topçu, “Zorba ve Esir Medeniyetler”, s. 97.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

NURETTİN TOPÇU'DA TARİH VE MİLLET

I. NURETTİN TOPÇU'DA TARİH VE MİLLET TELAKKİSİ

A. MİLLET, MİLLİYET, SECİYE KAVRAMLARININ TARİH FELSEFESİ NAZARIYLA DEĞERLENDİRİLMESİ

İnsan türünün sadece bir amacı vardır; gerçek (aktüel) insanlar olmak.”¹⁵⁸

H. C. Baldry

Nurettin Topçu, aynı ırk ve kültüre mensup olma durumunu, millet olma hususunda, en önemli gerekliliklerden biri olarak telaffuz eder.¹⁵⁹ Her ne kadar *Anadolu çocuğu* tabiri ile farklı milletlerden olan Orta Asya Türkü ve antik Anadolu Uygarlıklarını, bilhassa Hitit-Eti Uygarlığını işaret etse de bu ayrı milletleri aynı geleneğe, kültüre sahip, adeta soydaş halklar olarak telaffuz etmekten çekinmemiştir. Bu birliği de batı toplumlarından bariz bir biçimde üstün tutar.¹⁶⁰

1. Tarih Milliyetçiliği

Nurettin Topçu, “Anadolu Toplumu” ibaresini kullanırken onu vücuda getiren çeşitli dinamiklerden bahseder. Bu dinamiklerin en başında “Anadolu’ya gelen bir avuç Türkmen”,¹⁶¹ tabiri ile işaret ettiği kökeni Orta Asya’ya dayanan etnik unsur gelir. Ancak Topçu, yazılarında herhangi bir şekilde etnik özelliği vurgulayan şovenist bir yaklaşım sergilemez. Topçu’da ülkü, dilek birliği, çile, emek birliği ve dahi tarih birliği olarak da açıklayabileceğimiz benzersiz bir milliyetçilik profili çizilir. Sadece soy birliğine dayanan faşizan görüşü ve bu görüşteki bütün akımları da

¹⁵⁸ Bıçak, *Tarih Felsefesi*. s. 60.

¹⁵⁹ Topçu, “Bizde Milliyet Hareketleri”, s. 77.

¹⁶⁰ a.g.m. s. 78.

¹⁶¹ Topçu, “İçtimai Sınıflar”, s. 64.

lanetler.¹⁶² Nurettin Topçu, bir ırk milliyetçiliği yapmaktan öte tarih milliyetçiliği yapmaktadır. Zaten bunu anlayamadığımızda Topçu'yu da anlayamayız. Çünkü mütefekkirimiz esasen, Antik Yunan Felsefesinin 'Teoria-Historia' olarak ilk başta ayırmış olduğu ikilinin ikincisi olan Historia'nın, içini dolduran iyiliğin, doğruluğun, kıymetlerin sebep olduğu kıvancın milliyetçiliğini yapmaktadır. Yani, Nurettin Topçu'nun milliyetçiliği, milliyetçi içtihadı, başlı başına bir tarih felsefesidir. Tarihin milliyetçiliğini yapar çünkü. Ancak bu sadece Türk tarihi olarak yorumlanmamalı! Türk milletinin, İslam ruhunun ve Anadolu medeniyet kültürünün yoğurmuş olduğu bir tarihin milliyetçiliğini yapmanın yanında aynı tarihi, geçmişe kazımış başka - Baldry'nin tabiri ile gerçek-¹⁶³, esaslı ulusları da zikreder, düşünürüz.

Asya Türkmen'i, Topçu'nun tarih felsefesinde özne iken, tüm tarihsel faktörlerin sadece bir parçasıdır. Bu minvalde sadece nesep milliyetçiliği (*Türk Milliyetçiliği; "millet" kavramının "nation" ile özdeş hale gelmesi ile birlikte, islamiyet öncesi dönemlerde var olan fakat daha sonraları imparatorluk yapılanması ya da ümmetçilik anlayışından dolayı belirgin olarak hissedilmeyen siyasal, sosyal ve kültürel yaşamda kendisini göstermeye başlayan düşünce akımı*),¹⁶⁴ Topçu için hiç bir şey ifade etmez.¹⁶⁵ Buna mukabil yine felsefi yorumlardan Hegelyan tarih felsefesinde, Tötonlar ya da Germenler bir soy milliyetçiliği nazarıyla yaratılmış bütün ırklardan üstündür.¹⁶⁶ Bu yönüyle Topçu, Avrupa menşeli milliyetçilik içtihadından uzaktır. Çünkü onun milliyetçiliği; Avrupa anlayışından farklı, tarih milliyetçiliğidir. Tarih boyu sarf edilen emeğin, gayretin, samimiyetin ve bütün bunlarla örülmüş bir geçmişin milliyetçiliğidir. Topçu'nun tarih felsefesi; üstün olduğumuz için biz bu tarihi yazdık demez, bu tarihi yazdığımız için üstünüz der. Nurettin Topçu'da milliyetçilik, hareketin milliyetçiliğidir. Bu aslında, insanıyet milliyetçiliğidir. Ve bakın biz onlardan daha çok insanız, daha iyi insanlarız demenin tarihsel metodudur. Hareketin milliyetçiliği; soyumuz, kanımız ya da başka üstün

¹⁶² Topçu, "Bizde Milliyet Hareketleri", s. 76.

¹⁶³ Bıçak, *Tarih Felsefesi*. s. 60.

¹⁶⁴ Cem Ali Yaman, *Nurettin Topçu'da Sosyal Gerçeklikler*, (Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, 2018. s. 37. (Erol Turan, "Milliyetçilik Teorisinin Gelişimi ve Türk Milliyetçiliği" *Konya: Selçuk Üniversitesi Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksek Okulu Sosyal Ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, Say 1, 2011 s.135-147. adlı eserden alıntıdır.)

¹⁶⁵ Topçu, "Bizde Milliyet Hareketleri", s. 76.

¹⁶⁶ Çandarlıoğlu, *Tarih Metodu*. s. 33.

meziyetlerimizle değil sadece yaptıklarımızla, yaşadığımız geçmiş ve yaşattığımız değerler ile daha esaslı insanlarız ve bunu da bizzat tarihimize, amelimize (res gaste'ye) dayanarak iddia ediyoruz, demenin müthiş bir yöntemidir.

2. Kültür Milliyetçiliği

Tarihin tanzim edilmesinde determinist yaklaşımlar, kültürlerle ve ırklara belli başlı sebeplerden dolayı üstünlük atıf edilebileceğini iddia eder.¹⁶⁷

“Determinizm her tarihi olayı belirli bir sebebe dayandırır. Bunlara göre tarihi her olay mutlaka o sebep içinde cereyan eder. Tarihin oluşuna etki eden sebeplerde iklim, toprak şartları gibi coğrafi faktörlerdir. Bunların temsilcileri İbn-i Haldun, Jean Bodin ve Montesquieu'dür”.¹⁶⁸

Bu minvalde Nurettin Topçu, bu coğrafyanın insanını ve kültürünü tarihte ayrıcalıklı kabul eder. Topçu'nun makalelerinde Anadolu'dan yetkin vasıflarla bahsedilir. Topçu 'ya göre Anadolu helal kazancı, samimi inancı ve karışmamış kader birliğine sahip nesilleri ile kemale yürüyen toplumlar içerisindedir.

Topçu'nun karşı olduğu determinist yaklaşımlar da mevcuttur. Bunlardan ilk akla geleni yukarıda bahsettiğimiz etnik milliyetçiliktir.¹⁶⁹ Bu yorumlar: “Tarihin oluşunu uzvi ve irki sebeplere bağlarlar. Bunlara göre irki özellikler tarihi olayların sebebini teşkil eder. Bu hipotez, İbn-i Haldun da dâhil olmak üzere birçok düşünür tarafından benimsenmiştir. Gobineau bu fikri şiddetle savunur. Ona göre insan ırkları doğuştan eşit değildir. Bazı ırklar yeteneklidir. Uygurluk ve tarihte onların eseridir. Gobineau'ya göre en yetenekli ırk beyaz, beyazlardan Germen, Germenlerden de Tötonlardır. Bu zatın eserlerinden sonra Avrupa'da kendi ırklarının üstün olduğunu kabul eden bir ırkçılık cereyanı başlamıştır. Bu fikir o kadar açık olmamakla beraber Spencer ve Spengler de de vardır”.¹⁷⁰Buna sadece sosyal ve ekonomik unsurların

¹⁶⁷ a.g.e. s. 33.

¹⁶⁸ a.g.e. s. 33.

¹⁶⁹ Topçu, “Bizde Milliyet Hareketleri”, s. 76..

¹⁷⁰ Çandarlıoğlu, *Tarih Metodu*. s. 33.

belirleyiciliğinden bahseden Marx'ın materyalist tarih anlayışını da örnek olarak ekleyebiliriz.¹⁷¹

Nurettin Topçu, bir milletin sahip olabileceği kâmil vasıfların en başında tarihin en eski ve makbul kazanç kaynağı olan çiftçi geleneğini sayar. Bu gelenek, düşünürümüz tarafından genellikle yozlaşmış, maddi çıkarı merkeze alan tüccar zihniyetiyle, zamanımızdaki adıyla vahşi kapitalizmle kıyaslanır. Yine bu vasıfların ikicisi İslam dinine ait samimi değerler bütünüdür. Akabinde ise bu değerleri içselleştirmiş soy ve dilek birliği içerisinde uzun bir müddet yoğurulmuş Türk Milleti gelir. Böylece, Nurettin Topçu'da determinist karakter, daha ziyade coğrafi şartların el vermesi ile uzun yıllar oluşturma gelmiş sosyo-kültürel faktörlerden mütevellittir.¹⁷²

3. Fikir Milliyetçiliği

Topçu, Anadolu tarihini en çok coğrafi determinizm ile inşa eder. Bu açıdan İbn-i Haldun'un 'Ümran Teorisine' yakın bir çizgi de takip eder.¹⁷³ Topçu'nun tarihsel söylemi özetle; "bu millet, bu fikirle, bu coğrafyada bu tarihi inşa etmiştir" demektir. Topçu'da ki "Anadolu Toplumculuğu" özünde bize bir "Tarihi Coğrafya"¹⁷⁴ tezi sunar.

¹⁷¹ Şaban Öz, "Marksist Tarih Felsefesine Giriş", *Konya, KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 12 (2008), ss. 21-37. Toplamların alt ve üst yapıları ise üretim (tarz, güç ve ilişki) tarafından belirlenmektedir. Marks, Tarihi Materyalizm teorisinin kilit terimine "üretim tarzı" adını verdi. Ona göre insanlar yüksek bir sanat ve kültür oluşturmadan, kanun kitapları yazmadan, tapınakları inşa etmeden ve fetihlere girişmeden önce yemek, içmek, doğa etkilerinden korunmak ve üretmek zorundaydılar. Bu ihtiyaçların karşılanmasına yönelik maddi üretim hayatın temel faaliyetlerini oluşturuyordu. Üretim sürecinde, insan-doğa ilişkisi, başından itibaren insan-insan ilişkisiyle iç içeydi.

¹⁷² Topçu, "Bizde Milliyet Hareketleri", s. 78.

¹⁷³ Bkz. İbn-i Haldun, *Mukaddime -I*, çev. Ugan Zakir Kadiri, İstanbul: MEB Yayınları, 1991.

¹⁷⁴ Bkz. Adnan Eskikurt, "Tarihi Coğrafya Çalışmalarının Metodolojisi Konusunda Genel Bir Değerlendirme", *İstanbul, Marmara Coğrafya Dergisi*, S. 11 (2005), s. 39-64. İnsan ve tabiat yıllarca birlikte yaşamak sonucunda birbirleri ile kaynaşmışlardır. İki âlem arasında sıkı ilişki bir "ünite", bir "bölge" meydana getirmiştir ki bu coğrafyacının başlıca inceleme sahasıdır. (B. T. Dekker, "Yerleşme Coğrafyası, Kır Yerleşmeleri, İstanbul, ist. üniv. Yayn. 2275, Coğr. Enst. Yayn. S. 93 (1977) s. 9.), Tanoğlu'na göre; insanın onu tanımak, uymak ve dayanmak suretiyle tabiatı değiştirme yolundaki çabası ve bu yolda kazandığı ve medeniyet kelimesi ile ifade olunan zafer büyüktür. İnsanlığın bugün ulaştığı bulunduğu yüksek medeniyet seviyesi ve yeryüzünün büyük bir kısmında tabii çehre ve çevre yerine, bu çevreye kendi damgasını vurmak suretiyle yarattığı ve coğrafi çevre şeklinde ifade edilebilecek olan tabii-beşeri çehre ve çevre, insanın tabiata karşı savaşında ve medeniyet yolunda bugüne kadar kazandığı büyük zaferin tanıklarındır. A. Tanoğlu, "Beşeri Coğrafya Nüfus ve Yerleşme", *İstanbul, ist. Üniv. Yayn. 1183, Edebiyat Fak. Coğr. Enst. Yayn. C. 1, S. 45 (1966), s. 7*, A. Tanoğlu, "Coğrafya Nedir", *İstanbul, İst. Üniv'. Coğr. Enst. Derg.7, S.1: 14 (1964), s. 6*.

Nurettin Topçu, emektar çiftçi toplumun inşa ettiği tarihin ve kıymetlerin gelecek nesillere yüklediği sorumluluğu sürekli hatırlatmaktadır. Millet ve karakteri, mütefekkirimize göre tarihsel dinamikleri belirleyen faktörlerdir. ”İşte bu tarihsel mirasın mesuliyeti aynı soydan insanların, aynı geçmişe sahip insanların ortak karakteri olabilir ancak”, diyen Topçu, soy ve kader birliği olmayan insan topluluğunun ortak bir tarihi mesuliyeti omuzlamalarının imkânsız olduğunu belirtiyor. Karışmayı bu veçhede toplumun çözülmesinin bir ön basamağı sayıyor ve buna; Mısır, İran, Yunan medeniyetlerini de örnek gösteriyor.

“Milliyetçi, girift ve zengin hakikati içinde tanımak için onu meydana getiren unsurların bir terkibini aramak lazımdır. Maddi dediğimiz unsurlar soy, toprak ve iktisat unsurlarını birleştirerek ne canlı bir terkip yaratıyorlar”.¹⁷⁵

Marx için insan, kendi geçim araçlarını üretmesinden hayvandan ayrılır.¹⁷⁶ İnsanın özü onun pratik etkinliğidir, üretici etkinliğidir. İnsanın ne olduğu hem neyle ürettiği ile hem de nasıl ürettiği ile alakalıdır ve insanın özünü toplumsal ilişkilerin bütün oluşturur. Her toplumsal yaşamda özü gereği pratiktir.¹⁷⁷ Topçu’da da, Marks’ta ki gibi iktisadi unsurların, milletin teşekkülünde en başta ele alınmasındaki sebep, toplumsal yaşam kaynağı olması gerçeğidir. Nurettin Topçu’nun çiftçiliği kadim ve kıymetli bir meslek olarak değerlendirmesi gibi Marx ’ta da işçi sınıfının öne çıkarıldığını görürüz. Burada ortak noktanın emektarlık olduğu sonucuna varabiliriz.

Nurettin Topçu Alman, Fransız, İngiliz ve İtalyan milletlerini karışmamış ve bozulmamış olarak tanımlar. İbn’i Haldun, Mukaddimenin girişinde ümrânın doğası olarak ifade ettiği toplum yapısını analiz ederken *bedevilik ve hadarilik* tanımıyla ikiye böldüğü içtimai yapıyı ekonomik argümanlarla izaha girişir. İktisadın ve yaşam tarzının önemini vurgulayan tarihiyle İbn’i Haldun yerleşik yaşam karşısında bedeviliği, kırsaldaki yaşamı yok olmamış değerleriyle üstün tutmuş, toplum ve devletin tazeleyicisi, taşıyıcı dinamiği olduğunu belirtmiştir.¹⁷⁸ Nurettin Topçu, Orta

¹⁷⁵ Topçu, “Bizde Milliyet Hareketleri”, s. 75.

¹⁷⁶ K. Marx, *Alman İdeolojisi*, çev. Sevim Belli, Ankara: Sol Yayınları, 1999a., s. 39.

¹⁷⁷ a.g.e. s. 23.

¹⁷⁸ Yves Lacoste, *İbni Haldun : Tarih Biliminin Doğuşu*, çev. Mehmet Sert, İstanbul : Ayrıntı Yayınları Kayhan Matbaacılık, 2012. s. 138.

Asya'dan Göçebe Türk boylarının Anadolu'ya gelerek yeni bir millet kurduklarını söyler. Bu millet, Topçu'ya göre toprak ve iktisadın yani vatan ve onun üzerindeki emeğin bir dilek birliği vücuda getirmesi ile kurulmuştur. Bu mefkûreyi 19. yy' ın sonlarında cereyan etmiş fikir akımlarından Osmanlılık, İslamcılık ya da Türkçülük ile ilişkilendiremeyiz. Zira Topçu bu mefkûreyi, Anadolu coğrafyası ve tarihinin oluşturduğu “Anadolu Toplumculuğu” olarak açıklamaya çalışıyor.¹⁷⁹ Buna mukabil, Osmanlılığın zaten hiçbir zaman Anadolu çocuğuna değer vermediğini ifade eden Nurettin Topçu, hanedanın azameti ve şerefi uğruna heba edilen milletin mukadderatı yanında istila zevkinden doğduğunu iddia ettiği bu mefkûreyi kabul etmez. Yine Topçu'ya göre, Türkçülük de soyu, milletle karıştırmaktır, yani daha hareket noktası çürüktür. Hakikatte bir Latin milleti, Cermen milleti, bir İslav milleti olmadığı gibi bir Turan milleti de olamaz, diye ekler mütefekkirimiz.¹⁸⁰

Topçu'da Anadolu tarihi, sırf kıymetlerin başrol oynadığı saadet zamanları olmaktan ziyade siyasetin hükmüne, kudretin zulmüne tanık olmuş çileli bir geçmişi ihtiva eder. Osmanlı Devleti'ni, bilhassa hanedan çevresini ve siyasetini kıymetten uzak, kudrete yakın bir yerde konumlandırır. Bu minvalde Osmanlı Devletinin de zorba-esir çizgisinden farklı olmadığını vurgular. Topçu'da Anadolu'nun vergi, zahire ve insan ambarı olarak kullanması bu zorbalığın delilidir. Nurettin Topçu, siyaseti Osmanlı Devleti'nin yönetici ve ulema sınıfına atfederken, Anadolu'nun Türk çocuğunun ise bütün bu zorluklara rağmen kıymetlerine sahip çıkarak mesuliyetini ve mefkûresini bırakmadığına, esaretin korkak miskinliğine kendini kaptırmadığına dikkat çeker. Ve bunu, toprağın işlenmesinden doğan yaşam sanatıyla, çiftçiliğin medeniyetler yaratan ruhu ile gerçekleştirdiğini belirtir.¹⁸¹

Nurettin Topçu; “Anadolu'yu yaratmış olan ruhi kuvvet İslam'ın kucağından, maddi kuvvet ise bu toprağa emek katmış ve orada teknikler yaratmış olan çok eski kavimlerin tarihinden süzülüp geçmiştir”,¹⁸²sözleriyle bu coğrafya ve insanının tarihi

¹⁷⁹ Bkz. Nurettin Topçu, “Benliğimiz”, *İstanbul, Hareket Dergisi*, C. 1, S. 4 (1939), s.112-120.

¹⁸⁰ Topçu, “Bizde Milliyet Hareketleri”, s. 76.

¹⁸¹ Bkz. Nurettin Topçu, “Benliğimiz”, *İstanbul, Hareket Dergisi*, C. 1, S. 4 (1939), s.112-120.

¹⁸² Topçu, “İçtimai Sınıflar”, s. 95.

misyonuna ışık tutarken, günümüzde ki tarihsel rolünden koparılmış halini de Osmanlı İmparatorluğu faktörüne bağlar.

“Anadolu'yu kuran manevi kuvvet altı asrın ayakları altında ezildi, ezildi ve bugünkü cılız hasta varlık elimizde kaldı. Bu kuvvetin edilmesine sebep Osmanlı İmparatorluğu'nun, imparatorluğu yaşatmakta olan Anadolu'yu anavatan olarak yaşatmaması bilakis aç müstemlekeleri doyuran bir ambar gibi kullanmasıdır.¹⁸³

İmparatorluğun 3. asrın sonunda biz Anadolu'da karşı karşıya iki kuvvet görüyoruz hükümetle millet, zalimlerle mazlumlar.¹⁸⁴ Nurettin Topçu, bu tasnifi ile Marx'ın sınıf mücadelesini, bizim topraklarımıza da resmetmiştir. Hükümet ve millet karşılaştırmasını bir nevi üretim araçlarına sahip burjuva sınıfı ile emeğinin karşılığını alamayan proletarya arasındaki diyalektiğe benzetir. Marx'ın üretim araçlarını istismar eden burjuvaları, Topçu'da, yönetim organlarını istismar eden iktidar ve çevresidir. Zorbalık her ikisinde de değişmeyen gerçekken ezilen sınıflar arasında da farklılıklar vardır. İşçi sınıfı, sanayi devriminden sonra ortaya çıkmış geçmiş olmayan, köksüz, emeğinin karşılığı ile ancak mevzubahis olan, mazlum kitlelerdir. Çiftçilik ise sadece emek ve üretim bazında ele alınmaz. O bir gelenektir, mazisi medeniyet tarihi ile denk olan. Topçu'ya göre, Anadolu toplumunun maddi kuvveti, Eti çiftçisinin asırlardır toprağı işlediğı çiftçi geleneğinden gelir.¹⁸⁵ Ama Topçu, bu coğrafyanın insanının tarihsel rolünü; tarih yazıcı, yapıcı özelliğini kıymetlere sahip çıkmasıyla, hakkının gasp edilmesine rağmen mesuliyetini unutmamasına, mefkûresine sadakatle bağlılığına mal eder. Marx'ın üretim ekonomisine, maddi kazanç ve hak istismarı odaklı materyalist tarih felsefesine karşın Topçu, kıymetlerini yaşatan, mefkûresine kalben bağlılığını kimliği haline getirmiş, Anadolu çocuğunu ve onun sahih değerlerini merkeze alır. Ve bu kıymetin bugünde yaşadığına, bundan sonra da tarih yapıcı olarak küresel ölçekte rol oynayacağına inanmaktadır. Bu da bize Topçu'nun pozitivist, materyalist tarih yaklaşımlarına karşılık idealist ve romantik kavrayış ile Anadolu coğrafyası ve insanını kendine özgü bir tarzda yeniden yorumladığını gösterir.

¹⁸³ a.g.m. s. 95.

¹⁸⁴ a.g.m. s. 95.

¹⁸⁵ a.g.m. s. 95.

“Anadolu'dan millet kuvveti yaratmak için çare vardır. Bir taraftan bu memleket tarihini kurmuş olan maddi iktisadi varlığı öbür taraftan onlar, Ruh ve Ruhi kuvvetler vermiş olan Alparslanları, Yunus Emre'leri yaratmış olan manevi kuvveti, bu kuvvetlerin membalarına inmek suretiyle yeniden canlandırmak ve ahlaki kuvveti iktisadi kuvveti temsil eden sınıfa aşağılayarak onun ruhunda canlandırmak suretiyle işe başlamak lazım.¹⁸⁶

Millet, Topçu'da her zaman başroldedir. İctimai meseleler bugünü, tarihi ve toplumları inşa eden unsurlardır ki büyük ehemmiyete haiz *harekette* bu dinamiklerin hem neticesi hem de sebebidir. Tarih dediğimiz umumi bakaya böyle teşekkül etmektedir. Nurettin Topçu bu vakte kadar biraz eriyen, biraz biriken Anadolu çocuğunun mefkûresini, bundan sonraki nesillere, geleceğe yön verici hareketin ruhu olarak kalacak olan yegâne kıymet olarak görür. Bu mefkûre tarih boyunca tarihi inşa etmiştir. Aslında her büyük Rönesans devrimi motivasyonu, bugün bizim sahip olduğumuz ve geleceği inşa edecek olan mefkûreden farklı değildir. Zira tarihin dinamiklerinden doğan hareket hep aynı kıymetleri oluşturan ortak, büyük bir ruhtan doğar.

Nurettin Topçu'nun uzunca üzerinde durduğu kavramlardan biri de *Ruh* 'tur, diyebiliriz. Kıymetler birebir aynı olmasa da, hareketler aynı olmasa da ruh hep aynıdır. Antik Yunan Rönesans'ını gerçekleştiren ruh ile Avrupa Rönesans'ını gerçekleştiren ruh ya da diğer büyük devrimleri gerçekleştiren ruh hep aynıdır. Bu o dönemin en dürüst emektar iktisadından, kardeşlik ve dayanışma sosyetesinden, zulme karşı direniş ahlakından doğmuş, bir tek hükümetleri değil tarihin seyrini dahi değiştirmiş hareketin ta kendisidir. Ruhun aynı olmasına mukabil uğraşların, işlerin, yöntem ve toplumların değişikliği yine kendine özgü kıymetler yaratmıştır ki bu, Anadolu'da medeniyet mimarı çiftçilik iken İtalyan devriminde sanat ve estetik olarak tezahür etmiştir.

Her ne kadar tarih resmi olarak kayda geçen ile ilgilense de yazarımız zorba-esir medeniyetleri bir nevi yok sayan bir yaklaşımla tarihi olumlar. Voltaire'in; “kötü insanlar, dünyaya serpilmiş bir avuç iyi insanı sınamaya yarar” sözünün işaret ettiği gibi Topçu da, kudretli zorba devletler ancak kıymetli ve samimi milletleri ve insanları açığa çıkarmak için vardır. Nurettin Topçu'nun tarih felsefesi değerlendirmesinde en

¹⁸⁶ a.g.m. s. 96.

göze çarpan husus; tarihin insanlığa hükmeden değerlerin devrimleri ile tasnif edilmiş olması yaklaşımıdır. Yani olumsuzluklar, zorbalık Topçu'da tarihin temel inşacıları değildirler. Bu ön koşulu biz sanayi devriminin dahi madde istibdadı ile zümre istibdadından fazlası olmadığı yorumunda görürüz.¹⁸⁷ Topçu'da, tarihsel basamak oluşturabilmenin, zamanın mimarı olabilmenin ilk şartı kıymet bilincine sahip, mesuliyetini ve ıstırabını yüklenmiş iyi insanlar olmaktan geçer. Topçu'nun tarih felsefesinde insaf, vicdan, merhamet, adalet ve kahramanlık bilincinde ve derdinde olmayanlar, değil zamanı inşa etme, tarihsel bir figür olmaktan öteye geçemezler.

Topçu'da tarih ancak Hallaç, Gandi, Roussou, Muhammed Peygamber gibi kahramanların ve onların sahip oldukları değerlerin etkisiyle değişebilir, dönüşebilir.¹⁸⁸ Bu minvalde her değişim; yenilenmenin, yeniden doğmanın hareketi iken, bunun ancak iyilerin işi olacağından tarih bir nevi kötüyü ve kötülöklere kendini kapatmış olarak çıkar karşımıza. Marx'ın materyalist felsefesi, tarihi daha ziyade sömürünün, sömürenlerin tarihi olması zemininde, pesimist bir karakterde ele alır. Ve bu motivasyon ile sonrasında nihai devrimi öngörür. Devrimi aslında çare olarak sunar. Topçu'da ise bu kötölük ve zorbalık ne kadar ileri gitse de tarihi içeriği üretmez, sadece bozar. Nihayetinde kıymet bilen büyük bir millet bu kötü gidişe dur der ve çağ değişir. Tüm Rönesanslar da ancak böyle gerçekleşir.

Nurettin Topçu'da tarih ilmi; modern, rasyonel ve bilimsel tarih iken tarih felsefesi; idealist, romantik hatta spiritualist kavrayışla farklılaşır. Yani Nurettin Topçu'da idealist tarih felsefesi tanımı yavan kalır. Çünkü onun tarih felsefesi aslında kaderdir. Ve mensup olduğu inançtan da beslenir. Bu veçhede, Topçu'da tarih, medeniyetlerin geçmişi iken, tarih felsefesi ila ahir insanlığın kaderidir ve kader her zaman ilahi adaletle tesis edilir. İşte bu yüzden siyasi ve geçici güç, kudret değil, ilahi ve ebedi kıymetler, değerler her daim galip gelir.

Her Rönesans muhakkak insandaki ve toplumdaki bir veya birkaç iyiyi ortaya çıkarır, işler ve değerlendirir. Devrimsel dinamik olarak hayata doğurur. Güç müptelası siyaset ve kudret ehlini alaşağı ederek tarihsel idealist ruhu tazeler ve hâkim kılar. Hareket, millettten doğar, orada büyür ve tarihe mal olur. Devlet bu hareketi

¹⁸⁷ Topçu, "Rönesans Hareketleri", s. 2-3.

¹⁸⁸ Bkz. Nurettin Topçu, "Hakikat Dini", *İstanbul, Hareket Dergisi*, C. 1, S. 8 (1942), s. 225-230.

genellikle ele geçirmek yahut engellemekle meşguldür. Çünkü siyasetin olduğu yerde mesuliyet, mesuliyetin olduğu yerde siyaset olmaz. Topçu'da mesuliyet yok olmadan siyaseti başlatmak mümkün değildir. Ancak, siyasette kendi hareketini yaratır; kuvvet hareketini. Kuvvetin, teşkilat ve devlet unsurları üzerinde tesisi ve korunumu daha mümkün olduğundan, mesuliyetin milletin payına düşmesi, siyasetinde devlete sirayet etmesi, tarihsel süreç içinde muhtemel gelişmelerdir.¹⁸⁹

Milletin varlığını mefkûre ve mesuliyete bağlayan mütefekkirimiz, dolaylı olarak hareketin milletin kendisi olduğunu söyler. Hareket; fikirlerin, amaçların insanları örgütlemesidir ki millet zaten bu sosyal birlikteliğin tarihselliğidir.

¹⁸⁹ Bkz. Topçu, “Siyaset ve Mesuliyet”, s. 65-71.

BEŞİNCİ BÖLÜM

YENİ BİR ÇAĞ YORUMU

I. YENİ BİR ÇAĞ YORUMU

A. ANADOLU VE TOPRAK ÇAĞI

“Yer ve zaman açısından bakıldığında, insanlık tarihinde hümanitenin kuruluşu bakımından ilk ve övgüye değer hamlenin Akdeniz kıyılarında ki ulusların büyük hareketliliği içinde ortaya çıktığı görülür.”¹⁹⁰

J. G. Herder

Nurettin Topçu, Anadolu tarihini değerlendirirken iktisat, gelenek ve din sacayağı üzerinden bir analiz yapar. Bu da Anadolu tarihi hakkında bize malumat vermekle kalmaz bu coğrafyada yaşayan hayat felsefesini hatta ruhu tanımlamaya kadar gider.¹⁹¹

Asya’dan gelen Türkmen’in, Eti çiftçi geleneğiyle karnını, İslam dini inancıyla ruhunu doyurması bu coğrafyada yeni bir milletin doğmasına neden oldu.¹⁹² Anadolu toplumu, Topçu’ya göre tarih yapan en güçlü dinamiklere sahip cihanşümul bir millettir. Bu millet, hiçbir zaman tarihin ya da coğrafyanın kıyısında başka unsurlara eklemlenmiş, adı ancak diğer milletlerle anılan bir ulus olmamıştır. Tarih boyu, cihanşümul nicelikte etkiye sahip olduğu gibi bundan sonra da olacaktır.

Topçu, bu tanımı yaparken Anadolu toplumunu diğer uluslarla, en başta Avrupa ile kıyaslarken, üzerinde durduğu en önemli nokta, bu coğrafya insanının, helal kazanç sahibi olmasıdır. Topçu, Anadolu toplumunu, zenginlik uğruna geri kalmış ülkeleri vergi ve hammadde kaynağı olarak gören, sömüren, maddi kazançla kıymetlerini kurban eden uluslardan değil, değerleriyle yaşayan toplumlardan biri olarak değerlendirir. Onun için iktisat, her şeyi değiştirebilecek, tamamen bozabilecek

¹⁹⁰ Özlem, Ateşoğlu, *Tarih Felsefesi Seçme Metinler : Herder, Kant, Fichte, Schelling, Hegel, Schopenhauer*, s. 305.

¹⁹¹ Bu tarihsel değerlendirme; Topçu’nun tarihi, insani hayatı birbirini tamamlayan ve destekleyen bir bütün olarak ele alması, kolektif yorumu ile temellendirmesi, felsefi, etiyolojik karakterde yaklaşıma sahip olması ile fevkalade alakalıdır, diyebiliriz.

¹⁹² Topçu, “İçtimai Sınıflar”, s. 63-64.

ya da daha da müstahkem hale getirebilecek unsurların başında gelir. Bu açıdan Topçu, tarih boyu eti çiftçiliği ile yoğrulmuş, toprağın bereketine şükürünü esirgemeyen, yokluğun, kıtlığın narında sabırla pişmiş derviş samimiyeti ile adanmış bir millet resmi çizer bizlere.

Nurettin Topçu, tarım kültürünü daha ziyade Asya'ya özgü yaşam tarzı olarak yorumlar. Asya kökenli olmasını vurgular.¹⁹³ Burada ki Asya vurgusu, Asyalı olmayan uluslarda ki çıkar ilişkilerinin, tüccar zihniyetinin ve sosyo-ekonomik geleneğin eleştirildiğini gösterir. Yani Nurettin Topçu, Asyalı tarım ekonomisini yüceltirken tarım ekonomisi dışındaki faaliyetleri bir anlamda hakir görür.¹⁹⁴ Bu eleştiriler, daha ziyade Avrupa'daki ekonomik faaliyetleri hedef alır. Zira gerek "Büyük Sanayi" tabiriyle gerekse tüccar zihniyeti ifadesiyle, sömürgeci ve sadece kar amacı güden 'Kapitalizmi' işaret eder.¹⁹⁵

Nurettin Topçu'ya göre çiftçilik; Anadolu'nun binlerce yıldır bir tek karnını doyurmamış, ruhunu da besleyerek, dürüst ve samimi kalmasını sağlamıştır. Bu kadim gelenekle, bu topraklarda emeğin, bereketin, mesuliyetin ve samimiyetin yoğurduğu insanlar ve toplumlar yetişmiştir.

Nurettin Topçu, Anadolu toplumunun temeli kabul ettiği kıymetlerden; emek, dayanışma, kardeşlik ve eşitliğin propagandasını yapan, politik söylevini bu paradigmalara üzerine tesis etmiş "Komünizm" için de olumlu ifadeler kullanmaz. "Büyük sanayinin eseri olan Kapitalizm, kendisinin hakiki fakat gayri meşru çocuğu olarak komünizmi doğurdu. Komünizm, kapitalizmin pençesi altında esir edilen işçi kitlelerinin isyanında doğmuş bir intikam hareketidir. Kapitalizmin bünyesinden fıskırmıştır her şeyden evvel kitlenin eseri olduğu için millete düşmandır. Zira millet ancak fertlerin hür eseri olabilir".¹⁹⁶ Topçu, bu yorumunda, komünizmi kapitalizmin bir sonucu ve bir türevi olarak değerlendirir. Halk adına hareket ettiğini iddia eden bu politik sistem Topçu'da, millete düşman, samimiyet ve mefkûreye yabancı addedilir.¹⁹⁷

¹⁹³ Topçu, "Avrupa", s. 261.

¹⁹⁴ a.g.m. s. 261.

¹⁹⁵ Topçu, "İçtimai Sınıflar", s. 61.

¹⁹⁶ Nurettin Topçu, "Millet ve Milliyet", *İstanbul, Hareket Dergisi*, C. 1, S. 12 (1943), s. 355.

¹⁹⁷ a.g.m. s. 355

Nurettin Topçu, yine, komünist uygulamanın yeni olmadığını, tarihte ve gelenekte mevcut olduğunu açıklamalarında dile getirir. “Bu birlikler tohum halinde ilk çağın sitelerinde vardı. Fakat birlik şuuru henüz doğmamış ilk çağın sonunda imparatorluklar harp zoruyla veya ekonomik üstünlük ile birleştirilince birlik ortadan kalktı. Derebeylik ise ancak bir ihtilal ve içtimai bünyede anarşi devridir. Ortaçağdan sonra Avrupa’da, saydığımız madde ve ruh birlikleri üzerinde kurulmak istenen milliyet, samimi hareketler göstermiştir. Bu uğurda fikir ve irade, hareketlerinde kurbanlar verdi. Fakat büyük sanayi Avrupa’da insan kitlelerini menfaat, kaygı ve ihtirasları ile kıvranan dalgalarıyla harekete geçirdikten sonra bu birliklerin her yerde birçoğu zaafa uğradı. Milletler, kendi içlerinde türlü şekillerde karışıp bozularak imparatorluk manzarasını kazandılar”.¹⁹⁸

Nurettin Topçu çiftçiliği, sadece Anadolu’ya özgü bir ekonomik faaliyet olarak ele almaz. Tarım, Topçu’da en büyük tarihsel faktörlerden biri olarak bütün insanlığa mal edilir. Hatta insanın, sabrının ve emeğinin mahsulünü topladığı kutsal bir meslektir. Topçu’ya göre, toplumların var olma mücadeleleri, ekonomik aktiviteleri, ilk başta inançlarına, manevi değerlerine riayet etmelidir.¹⁹⁹ İktisadi kazancın, manevi değerlere mugayir yöntemlerle temini yaşanabilecek en büyük felaketlerdendir. Marx’ın iş-emek odaklı tarih tasavvuruna benzerlik gösteren, emeği ve toprağı kutsayan, bundan elde edilen mahsulü en makbul kazanç yöntemi kabul eden Topçu, tarih boyu toplumların ekonomik zorbalıklarını bu çiftçi gelenekle karşısında mahkûm etmiştir. Bize, Anadolu toplumunun temellerinden biri olan eti çiftçiliğini övgüyle tanımlamıştır.²⁰⁰

Türk toplumunda, bu çiftçi geleneğin benimsenmesi ve diğer faktörler dediğimiz kültürün ve dinin içerisinde harmanlanması süreci nasıl mümkün olmuştur? Zira Orta Asya’dan gelen Türkmen, iktisadi anlamda hayvancılık, yaylacılık ve ticaret ile geçimini idame ettirirken Anadolu’ya gelmesi ile bu iktisadi dönüşümünü nasıl gerçekleştirmiştir? Dahası, kökende Orta Asya Türkmen’i ne Müslüman ne de çiftçi bir geleneğe sahipti. Topçu’nun terkibi yorumunda, bu dönüşüm; “Anadolu’yu

¹⁹⁸ Bkz. a.g.m. s. 355-357.

¹⁹⁹ Topçu, “Benliğimiz”, s. 112-120.

²⁰⁰ Topçu, “İçtimai Sınıflar”, s. 95.

yaratmış olan ruhi kuvvet İslam'ın kucagından, maddi kuvvet ise bu toprağa emek katmış çok eski kavimlerin tarihinden süzülüp gelmiştir”,²⁰¹ ifadesiyle belirtilir. Böylelikle Anadolu, Türkmen boylarına bir yeniden doğuşla yeni bir hayat kaynağı olmuştur.

Nurettin Topçu'da, Anadolu toplumuna ait tarihsel dinamikler, tarihi inşa ettikleri gibi geleceği de inşa edecek temel faktörler arasındadır. Mütefekkirimiz, esasında Anadolu toplumu, dünya toplumlarının modeli olarak sunar. Medeniyet buradan doğmuş, tarih bu coğrafyadan başlamıştır. Hatta bu coğrafya, tarihi doğurmuştur da diyebiliriz. Bu duruma, ilk köy ile kent yerleşimlerini ve tarihin en büyük devrimi sayılan tarım devrimini örnek göstermek kâfidir.²⁰² Bu anlamda Anadolu toplumu; siyasetin, sosyalitenin, devletin tarihte ilk örneklerini sergilemekle bize Topçu'nun bu çiftçi, köylü gelenek üzerinde ne kadar uzun uzadıya durduğunun da sebebini açıklamakta. Anlamamız gereken nokta, tarih felsefesi açısından ilk tarihsel dinamiklerin hatta statiklerin vücuda geldiği yer; Anadolu iken metot ise tarım idi. Bugün hala geçerliliğini yitirmemiş bu unsurlar Topçu'ya göre geleceğe de imza atacak kuvvetlerdir. Çiftçi gelenek, bu coğrafyada sayısız devlet inşa eden ve tarihi de imar eden gücün kaynağı idi. Topçu'ya göre bu emektar gelenek kadim kültürleri doğurmuş, milletleri beslemiş insan olabilmenin mesuliyetini ve mecburiyetini tarihe ve dünyaya öğretmiştir.²⁰³ Sayısız devlet Anadolu'da doğmuş, hüküm sürmüş ve yok olmuştur. Ancak bu gelenek devam etmiştir. İşte, Topçu'nun bizlere sunduğu en temel tarih felsefesi argümanı budur. Onda ki esas olan tarih yapıcı; 'res gastea' de budur.

B. TARİHTE BÜYÜK DEVRİMLER VE ÇEVİRİMLER

1. Toprak (Tarım Çağı)

Çiftçi geleneği, daha kapsamlı incelediğimizde, tarihsel döngülerin anlaşılması açısından büyük önem arz ettiğini görebiliriz. Bu geleneğin inşa ettiği

²⁰¹ a.g.m. s. 95.

²⁰² Bkz. Handan Aydın, *Uygurluk Tarihi*, 1. b., Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2011., (Özdoğan, M. , “‘Tarihöncesi: Toprağın Dili’, ‘Paleolitik Çağ: İnsanın Zaferi’, ‘Mezolitik Çağ: İlk Köylere Doğru’, ‘Neolitik çağ: Devrimlerin Atası’, ‘Kalkolitik Çağ: Devletin Kökeni’”, *Arkeoatlas Dergisi*, S. 1 (2002), ss. 22-129., İsimli makaleden alıntıdır).

²⁰³ Topçu, “İçtimai Sınıflar”, s. 95-96.

uzun tarihsel zamanı en güzel Toprak Çağı diyerek tesmiye etmek isabet olur. Aslında Eti çiftçi geleneği, Eti'yi de, Anadolu'yu da, Mezopotamya'yı da aşan Toprak Çağı ile alakalıdır. Bu bilindiği üzere ilk tarım icraatlarının başladığı milattan önce 8. Bin yıla kadar uzanan kadim insan uğraşdır.²⁰⁴ Toprak Çağ'ını bu tarihlerden itibaren siyasi yapıların ortaya çıktığı daha geç dönemlere kadar uzunca bir gelişme aşamasından geçerek büyük siyasi organizasyonları vücuda getirdiği yöntemleri ile gözlemlemekteyiz. Polislerden, devletler ve imparatorluklar zamanına kadar aşama aşama dönüştüğünü aynı oranda dünyayı da dönüştürdüğünü gözlemleyebiliriz. Bu medeniyet tarihinin en uzun çağında tekniğin ve metotların değişerek geliştiğini ancak kaynağın toprak olması şartının hiç değişmediğini de fark edebiliriz. Bu minvalde, Osmanlı'nın dahi bir toprak çağı imparatorluğu hatta son toprak devi olduğunu iddia edebiliriz! Nitekim ondan sonra Toprak çağına özgü tahakküm araçlarının işlevini yerine getirememesi yani dünya tahakkümünü sağlayamaması üzerine artık su çağı diyebileceğimiz başka araçsalların ortaya çıktığını gözlemleyebiliriz. Bu yöntem; Roma'da Tema, İslam Uygarlığında İkta ve Osmanlı'da Tımar sistemi ismi ile Mezopotamya uygarlıklarına kadar uzanan “topraktan asker yetiştirme geleneği” diyebileceğimiz kadim tahakküm gücünün üretim şeklidir.²⁰⁵

İlk tarım icraatlarının mevcut nüfusu beslemesinin yanında, artı ürün²⁰⁶ faktörüyle birlikte o vakte kadar görülmemiş siyasi iradeyi doğurduğu bilinmektedir.²⁰⁷ Bundan sonra siyasi diyebileceğimiz yapıların işleyişi, dönüşümü ve mücadeleleri toprak çağını ve tarihi inşa etmeye başladı. İstisnasız her siyasi mücadelede, hem iç hem de dış dinamikler için mukavemet ya da savaş gücünün yalnızca topraktan temin edilebilmesi medeniyet tarihinin en uzun kısmını, ‘Toprak Çağını’ işaret eder. Çünkü ikta, Osmanlı'daki ismi ile tımar, “toprak mahsulü ordular” ile bize, binlerce yıl dünya tahakkümünün biricik anahtarını sunar. Aslında bu yöntem

²⁰⁴ Bkz. Handan Aydın, *Uygarlık Tarihi, 1. b., Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2011.*, (Özdoğan, M. , “‘Tarihöncesi: Toprağın Dili’, ‘Paleolitik Çağ: İnsanın Zaferi’, ‘Mezolitik Çağ: İlk Köylere Doğru’, ‘Neolitik çağ: Devrimlerin Atası’, ‘Kalkolitik Çağ: Devletin Kökeni’”, *Arkeoatlas Dergisi*, S. 1 (2002), ss. 22-129., İsimli makaleden alıntıdır).

²⁰⁵ Nilgün Elam, *Uygarlık Tarihi, 1. b., Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2011. s. 236.*, (Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret Işıltan, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1995., İsimli kitaptan alıntılanmıştır.)

²⁰⁶ Handan Aydın, *Uygarlık Tarihi. s. 19.*

²⁰⁷ a.g.e. s. 20.

Roma'da Herakles döneminde sistemleştirilerek olabilecek en mekanik şekliyle karşımıza çıkar. Fethedilen topraklar, direk vergilendirilir yahut devletin bizzat işlettiği tarım arazileri olarak değerlendirilir, bu ekonomik faaliyetlerin taşıyabileceği ölçüde savaş gücü oluşturulur ve hazırda tutulurdu.²⁰⁸ Bu işletim geliştirildikçe, her daim hazır kıta bekleyen dev bir ordu gücü de gelişmekteydi. Bu ordunun tek merkezden değil imparatorluğun ya da devletin her köşesinde görevlilerce idare edilmesi, o bölgenin, sınırın ticaret yolunun vs. tüm güvenlik ihtiyacının da karşılanması anlamına geliyordu.²⁰⁹ Ayrıca otoritenin sağlanması, toprakların sulh ve güven içerisinde işlenmesi gibi birçok hayati imkânları sunabilecek özellikte olması sebebiyle binlerce yıl Çin'den Avrupa'ya dünyanın en etkin siyasi, ekonomik ve askeri metodu olarak kullanılmıştır. Bu metot, su çağının başlangıcından itibaren zayıflamaya başlamış, denizlerin devreye girmesiyle tarih yapıcı niteliğe sahip dinamik olma özelliğini yitirmiştir.

Nurettin Topçu'nun en çok üzerinde durduğu konulardan, en eski ve en uzun tahakküm metodu olan çiftçi geleneğinin; medeniyet tarihinin inşasına ne derece büyük kaynak sağladığını, komple süreci *toprak çağı* şeklinde isimlendirerek anlayabiliriz.

2. Su (Ticaret) Çağı

Nurettin Topçu'nun çiftçiliğin yanında kıymet vermediği ekonomik uğraşlardan biri olan ticaretin,²¹⁰ batıda gelişerek dünyayı ve tarihi dönüştüren kolonyalizme nasıl dönüştüğünü açıklamaya çalışalım.

Toprak çağı günümüzden yaklaşık 4 asır öncesine kadar yeryüzünde hükmünü korumuştur. Bu durum Avrupalı denizci milletlerin denizasıırı koloniler kurmasıyla değişmiş, küresel çapta hâkimiyet artık suyolları ile mümkün hale gelmiştir. Yani Toprak Çağı resmen sona ermiştir. Artık toprağı işleme ya da geniş topraklara ve kara ticaret yollarına sahip olmak, dünyaya hükmedecek potansiyelde bir güç sağlamıyordu. Tarihin ve dünyanın kalbi artık, karalardan daha kuşatıcı olan deniz

²⁰⁸ Nilgün Elam, *Uygarlık Tarihi*. s. 236.

²⁰⁹ a.g.e. s. 237.

²¹⁰ Topçu, "İçtimai Sınıflar", s. 62.

yollarında atmaktaydı. Kara yollarıyla gidilemeyen yerlere dahi gidilebiliyor, okyanuslar en uzak coğrafyaları kıyılarınıza sınır yapıyordu.

Erken dönem Su Çağı ya da kuluçka aşaması diyebileceğimiz süreç binlerce yıl öncesine kadar uzanır. Milattan önce 3. binde Ege havzasında başlayan daha sonra Fenikeliler ve Kartacalılar 'la Akdeniz çapına erişen kolonyal faaliyetlerin başlamasına kadar uzanır. Toprak çağının himayesinde su medeniyetleri binlerce yıl kendilerine özgü metotlarıyla sıranın kendisine gelmesini bekleyerek denizaşırı ticaretlerine büyük bir gayretle devam ettiler. Asırlar boyunca eski dünyayı toprak devleri idare eder ki işte, bu devlerin mücadeleleri tarihi ve medeniyeti inşa etmiştir. Ta ki Giritlilerin 5000 yıl önce Ege'de başlattığı denizaşırı ticaret ya da gelişmiş haliyle kolonyal aktiviteler, Akdeniz havzasının dışına taşana kadar. Bu da, Batı Avrupalı güçlerin hem Ümit Burnunu hem de Amerika'yı keşfetmeleri ile artık dünyanın eski dünya olmadığı, gerçeğini anlamaları ile değişir. Su Çağı resmen başlamıştır. Ve artık toprak geleneğine sahip devletler yıkılmaya ya da kolonileştirilmeye mahkûm oldukları bir gelecekle karşı karşıyadırlar. Kendisini bu krize hazırlayamayacak olan Osmanlı Devleti 'de en büyük bedeli ödeyenlerden biri olacaktır. Çünkü su çağı, aslında tahakküm yöntemini değiştirmekle beraber yıkmıştı, eski dünyayı. Artık ordular denizaşırı ülkelerden gelen gemilerle taşınmakta ve yine denizaşırı ülkelerden temin edilen zenginliklerle vücuda getirilmekteydi.

3. Hava, Gök (Etkileşim) Çağı

Kısaca, bu zaman dilimi bize, hava savunma-saldırı teknolojileriyle tarih boyu karalar ve denizler olan siyasi- askeri arenanın artık gökyüzüne taşındığını gösterir. Medeniyet tarihinde tüm etkileşimin sağlandığı ticaret yollarının ve limanların yerini hava teknolojilerine; radyo, televizyon ve internet ağı gibi iletişim sistemlerine bıraktığını işaret eder.

Yani 16. Asra kadar karalarda, 20. Asra kadar da denizlerde atan tarihin kalbi bu son hamleyle artık gökyüzünde atmaya başlamıştır.

İnanılmaz bir değişimin, baş döndürücü bir hızla etkileşimin yaşandığı bu zaman da modernizmi taşıyan en başta kapitalizm –Topçu'nun ifadesiyle 'Büyük

Sanayi'- olmak üzere neredeyse tüm dinamiklerin durma noktasına geldiği, kıymetlerin dışında her kuvvetin devrini tamamladığı çağımızda, Nurettin Topçu'nun öngördüğü gibi Anadolu Toplumunu, mesuliyetine sahip çıkararak, bir yeniden doğuş hareketini, 5. Rönesans'ı gerçekleştirecektir.

“şu halde hakikate ulaşmanın bir tek yolu var; duygu, dilek, zekâ, beden bir ahenkte, birleşecekler. Hepsi birer bütün şümullü manasıyla benim olacak, kalbin inandığını dil söyleyecek, el yapacak”.²¹¹

²¹¹ Topçu, “Hakikat Dini”, s. 228.

ALTINCI BÖLÜM

NURETTİN TOPÇU'DA FİKİR VE HAREKET

I. AMAÇSAL VE ARAÇSAL

A. FİKİR VE HAREKET ÜZERİNE

“Hümanite insan doğasının amacıdır. Ve tanrı bu amaçla soyumuzun kaderini kendi ellerimize vermiştir.”²¹²

J. G. Herder

Nurettin Topçu, tarih felsefesi niteliğindeki yorumlarında ayrıca, siyaseten tezahür eden amacın ve aracın, iki temel motivasyonun, toplumu ve tarihi nasıl inşa ettiğine işaret etmektedir. Mütefekkir, bunları, fikir ve hareket olarak tanımladıktan sonra zıt olduklarını ifade eder. Bu zıtlık Topçu'da, düşünsel ve eylemsel yönlere işaret etmelerinden dolayı bir karşıtlık algısıyla sunulur.

“Eğer insan en son ve en yüksek bağlantı olarak yeryüzünde ki organizmalar zincirinin sonuncusunu oluşturuyor ise aynı nedenden dolayı daha yüksek bir varlıklar dizisinde de ilk ve en düşük yerdedir; bu yüzden belki de yaradılışın birbirine kenetlenmiş iki sistemi arasında ara bağlantıdır. İnsan bizi eşzamanlı olarak iki dünyayla karşı karşıya getirir ve buda onun doğasında görünür olan ikiliği açıklar”.²¹³

Toplumsal amacı; genel olarak fikri dairelerin bütünü, yaşayan zihniyeti, dünya görüşünü işaret etmek için kullanabileceğimiz gibi toplum adına daha konjonktürel, siyasi hedefleri de kategorize ederken kullanmaktayız. Örneğin Türkiye'nin AB'ye girme amacı gibi. Genel anlamıyla toplumsal amaç, o toplumun tarihsel rolüne ışık tutan, toplumsal karakterini üzerine tesis ettiği, büyük hedefler ile yoğurarak inşa ettiği kimliği oluvermiştir. Amaç, o toplumun hayata karşı reaksiyonunun, ortak tepkisinin adıdır. Bu açıdan, toplumsal birlikteliğinde sebebi olmuştur. Yani amaç, artık, toplumsal üretim, düşünsel ürün olmaktan çok karakter, form veren üretici olmuş epistemik temeldir. Mesela, Türklerin cihat anlayışları, asker millet kavramı, İslam'ın bayraktarlığı gibi amaçlar toplumu tanımlamaktan çok

²¹² Özlem, Ateşoğlu, *Tarih Felsefesi Seçme Metinler : Herder, Kant, Fichte, Schelling, Hegel, Schopenhauer*, s. 23.

²¹³ a.g.e. s. 59.

biçimlendiren sosyolojik kalıplardır. Bu dinamikler ayrıca tarihi inşa etme hususunda başordedirler.

“ilk zaruret ve ilk hakikat gibi gözlerimizin önüne serilen şu varlık âlemini bütün aşıkârlığı ve bütün yakınlığına rağmen yine karanlığında ta yanıma sinmiş bir dost gibi benden gizlenmiş sanıyorum. Varlık sanki kendini ebedi iyi bir muamma halinde saklamaya karar vererek gözlerimizin önüne zıt istikamette tutulmuş iki Işık uzatıyor; Bunlardan biri fikir diğeri harekettir. Kâh ana oğul kâh düşman gibi görünen bu iki aydınlık insanların tarihinde zaman zaman müsabakaya hazırlananlar gibi bir hizada durup sonra ilerlemişler ve kâh biri kâh öbürü ileri geçerek rakibini bir devir içinde zebun bırakmıştır. Zamanımız fikir-hareket meselesini heyecan ile ele aldı. Hareket adamları Büyük Sanayi kahramanlarının eliyle zafer buldular ve yirminci asır milletlerinin velileri oldular. Bu hareket fikirle ana-oğul münasebetin de olan hareket değil fikre düşman harekettir. Fikirden doğmamıştır. Avrupa'nın istismar siyasetinden doğmuştur. Avrupa'nın fikir medeniyeti bir aydınlık asrına insanlığı daha ulaştırmadan daha fikir hareket meselesi müfekkirelerin dilinde münakaşa edilirken bu hareket insanların üzerine kâbus gibi çullanmıştır.²¹⁴

Burada, Topçu, amaçların insanlığın ulvi değerlerini tarif etmesinin yanında toplumsal yapının inşasında harç olan, birleştirici, bütünleştirici ve taşıyıcı yönlerini de işaret etmektedir. Bunun yanında bir noktayı belirtmek gerekir ki; tarih boyu toplumların kabul ettiği etrafında hem fikir olarak bütünleştiği bu değerler ve hedefler, genel iyiyi, toplum adına hayırlıyı arzulamış olsa bile tarihsel süreçte tezahür edenin tam aksi yönde gelişen neticelere mahal verebildiğidir.

Mütefekkirimiz, Avrupa'nın amacından uzaklaşıp araçsal üstünlük yarışında kaybolduğunu, amacın, fikrin aydınlığına kendini kapatarak, hegemonyasını, hareket çeperini arttırmanın derdine düştüğünü belirtir.²¹⁵ Bu durumda toplumun amaçlarından, fikrinden, kıymetlerinden ziyade araçların, hareketin, gücün toplumlarından konuştuğumuzu fark ederiz. Hal böyle olunca tarihi inşa eden asıl şeyin, insan topluluklarının o büyük, devinen görüntüsünün arkasında ki aynı amaçların değişmeyen ve genel iyiyi isteyen gayeleri olduğunu görebiliriz. Aslında amaçlar hiç üretilmemiştir ve ortaya çıktığı andan itibaren de değişmemiştir. Amaçlar, tarih felsefesinin iki başlığından (Teoria, Historia) Teoria'nın, gerçek hayatta gerçekleştirilebilecek maksimidir. Toplumlar, ancak, kendi bütünselliğinin ve

²¹⁴ Topçu, “Asrımızın Hareket Adamları”, s. 39.

²¹⁵ a.g.m. s. 39.

potansiyelinin teşekkülünü sağladıktan sonra farkına varırlar amaçların. Korkunç İvan'ın Rusya'sı ile Stalin'in Rusya'sı aynı mıdır? İşte, bu amaçların işlenmesi niceliğinde o toplum bizzat amaç tarafından tarihsel misyonlar biçilmek suretiyle inşa edilir. Mesela Almanya birliğini böyle kurmadı mı, Bismark'ın amacı neydi? Ya da Osmanlı Beyliği hangi amaçlar uğruna cihan devleti olmayı ümit ediyordu? Kutsal Roma-Germen İmparatorluğunun o kutsadığı amacı neydi? Öncekilerden farklı mıydı?

Hegel'in tarih yaratan Tin'i tam da bu amaç olsa gerek. Topçu'da ki adıyla hiç değişmeyen fikir, mefkûre. Bir tek kendini düşünmeyi değil insanlığın selametini düşünmeyi emreden mesuliyet. Tarihin ve bu günün değil geleceğinde mimarı olmaya namzet, tarihin en temel yapıtaşı diyebileceğimiz kıymet. İşte bu kıymet, tüm değişen aktörlerin hiç değişmeyen baş tacı kabul ettikleri kutsalları olarak bize kendini göstermez mi? Ve bu noktadan itibaren hakikat bildikleri şey için artık gerçek hayattaki tezahürlerine evrilmiş, değişik ifadelerle zamanı inşaaya kurulmuşlardır. Şu halde tarihi en çok dinler mi, kültürler mi ya da gelenekler mi inşa eder? Bu minvalde, tarih diye, bu genel iyinin yeryüzünde tesisi için tek geçerli formülün kendilerinde olduğuna inanan toplumların her birinin ayrı ayrı sahip çıkması ile doğan münasebet ve mücadelelere diyoruz. “İnsanlığın büyük hareketleri her zaman büyük fikirlerden doğmuştur. Büyük hareketlerin arasında büyük fikirlerin tarihi vardır. Olduğu gibi ele aldığımız hareket bir fikrin tahakkuku değil de nedir”²¹⁶

“insan kalıbının anahtarı düşüncenin yapısında olan teolojik karakterdir. Her tür kendi telosuna (gaye) ya da amacına sahiptir. İnsan türünün sadece bir amacı vardır; gerçek (aktüel) insanlar olmak.”²¹⁷

Birde amaçsal olanı, ağırlıklı olarak din ve inanç gerçeğinde ele alıp bunu vahye, peygambere hatta tanrıya kadar uzatabiliriz? Yani tarihi Tanrı tanzim eder diyebiliriz ki, bu fikrin ilk temsilcisi St Augustinustur.²¹⁸ Peki, bu minvalde, Topçu'yu da kaderci deterministlerden sayabilir miyiz? Şüphesiz Topçu'nun tarih yorumlarında, kaderci bakış açısı ile aşkın iradenin tesiri, tahakkümü de söz

²¹⁶ a.g.m. s. 39.

²¹⁷ Bıçak, *Tarih Felsefesi*. s. 60.

²¹⁸ Çandarlıoğlu, *Tarih Metodu*. s. 35-36.

konusudur. Topçu'da neticeyi iyiliğin ve hakikatin kazandığı ve yazdığı bir tarih anlayışı mevcut ise de, bizatihi toplumun ve insanın gayret ve aşkıyla ördüğü tarihten söz etmeden de geçemeyiz. Ancak Tabii ki dini çerçevenin bu felsefi ifhamın ufkunda belirdiğini de görebiliriz. Yani Topçu'da, ne dine mugayir ne de din ufkuna riayet eden bir yaklaşımdan söz edebiliriz. Topçu'da da dine karşı, "Hegel'in felsefi temellerinin Hristiyan dinine paralellik arz eden durumu",²¹⁹ gibi paralel bir bakış açısı mevcuttur.

Nurettin Topçu'da bu genel iyi ya da insanlığın kurtuluşu gibi amaçlar gerçekte kimin amacıdır? Kavimleri harekete geçiren, ülkelere ve zihinlere hükmetme gayesi ile yayılan, hep bir şey taşıyan, bir mesajı, bir sözü, bir derdi olan ve hiç durmayan, tarihsel olayların en büyük muharriki olan şey, en nihayetinde acaba tanrının amacı mıdır? Şunda hiç şüphe yok ki; sadece Topçu'da değil genel anlamda amaçsal olan; tanrısal emirler, vaatler, kehanetler ve dahi eskatolojik tevatürler ile fevkalade ilişkilidir.

"Dilthey'a göre, ilk kez Augustinus'la ortaya çıkan tarih bilinci, tarihe bir tanrısal açıklama süreci olarak bakmak yoluyla theoria-historia karşıtlığını aşmak istemiştir. Tarihte kendini açan ve ona anlamını veren bir şey (tanrı, tanrısal akıl) aramak 19. yüzyılın sistemci tarih felsefelerinde de ortaçağdan miras kalan bir düşünce olarak etkili olmuştur. Hegel, buna "tin", "ide", "akıl" ve giderek "Tanrı"; Marx ise "tarih yasası" adını vermiştir. Tarihin belli bir "son"a doğru (Eskaton) gittiğini ileri süren Augustinusçu tarih bilinci, yine 19. yüzyılın sistemci tarih felsefelerine de geçmiş ve Hegel ile Marx bu "son"u "özgürlük" olarak tanımlamıştır. Tarihin bir başlangıcı ve sonu olduğu, onu belirleyen bir güç bulunduğu, onun bir sona doğru sürekli ilerlediği biçiminde özetlenebilecek bu düşünce modeli, bu tarih bilinci daha sonra eskatolojik tarih bilinci olarak adlandırılacaktır".²²⁰

İçeride bütünlüğünü sağlayan fikirler, artık dışarıya da taşmak ister. İslamiyet'in yayılışı gibi ya da Hristiyan misyonerlerin gezegeni adım adım gezmesi gibi. Bu örnekler bize Tarih nesnesinin ana rahminin amaçsal olduğunu göstermeye yeter. Topçu' da ki fikirde, mesuliyet de ila ahir amaçsal olanın ta kendisidir. Ve tabii ki yine Topçu'nun manevi değerleri ile ilişkili hatta onun eksenindedir. Diyebiliriz ki Nurettin Topçu da, eskatolojik tarih tasavvuruna sahiptir.

²¹⁹ Cohen, *Karl Marx'ın Tarih Teorisi: Savunma*, s. 20.

²²⁰ Özlem, *Tarih Felsefesi*. s. 206.

Amacı açıklamaya çalıştıktan sonra araçsal olanı, yani hareketi, siyaseti, kudreti de bu vadede analiz etmeye çalışalım. Şunu rahatlıkla diyebiliriz ki; tarihin ana rahmi amaçlar diyorsak, doğacak olan da araçlardır. Zira Topçu da fikir-hareket kanununu ana-oğul metaforu ile izah etmeye çalışmıştır. Hatta araçsal olan şey siyaset, hukuk, kudret, bilim, teknik, teknoloji ile ahir daha fazla tarihin nesnesidirler. Daha somut, daha gerçek, daha ölçülebilir algıya sahiptirler. Araçsal olan, amaç gibi olaylara dışardan ya da dolaylı etkide bulunmaz, doğrudan kazanımı da kaybedeni de tayin eder. Amaçsal olan iyi ya da kötü gibi niteliksel paradigmlar ile ölçülürken, araçsal olan daha ziyade niceliksel yeterlilikler ile yani güçle ifade edilir.

Diyebiliriz ki tarihsel akışa etki eden baş aktör araçsal olandır, hele ki günümüzde. Teknolojinin ilerlemesi ile bu kavramın içeriğini dolduracak inanılmaz cihazlar ve yenilikler o derece fazladır ki tarih boyu araçsal aklın, hareketin bu denli güce sahip olması söz konusu olmamıştır.

Topçu, bugünün de mimarı diyebileceğimiz sanayi devrimini “Büyük Sanayi” olarak adlandırmasının yanında fikre düşman hareket yani araçsal olarak tanımlamaktadır. Nurettin Topçu bu hareketin, fikre düşman, yani amaçtan sapmış ve sadece gücü elde etmeye adanmış bir hezeyan olduğunu belirtirken, sonunun da hüsrana olacağını iddia eder. İlginç olan araçsal devrimler Topçu'nun tasnifinde tarihsel bir sıçramaya bir çağ başlangıcına sebep olamaz. Çünkü Topçu, bütün devirleri Rönesans olarak adlandırır ki hepsi bütün insanlık adına olan amaçsal hamlelerdir. Hal böyle olunca, Topçu'da, tarihi değiştirmenin yolu evvela iyi olmaktan, insanlığa topyekûn faydalı olmaktan geçmektedir, diyebiliriz. Mütefekkirimizde, araçsal devrimler, çağlar döngüsünde mihenk taşı sayılacak yetkinlikte görülmemiştir. Buna mukabil, tarihsel bir yenilenme, ancak amaçsal özellikteki büyük toplumsal hareketlerle imkân bulabilir.

Bu anlayış ilerlemeci bir perspektiften dolayıdır diyebiliriz. Zira Topçu'da “kemalat” kavramı bu mahiyete hizmet eder. Buna göre, kötü ya da sapkın hatta iyi olmayan herhangi bir hareket, doğal olarak tarihsel kıymete haiz değildir. Çünkü kemale yürümeye hizmet etmez. Bu araçsal hareketlerin mahiyeti bir aldaniş olduğundan tarihsel öneme sahip olamaz, tarihi kötüler yazamaz ve ona hükmedemez. Topçu'nun tarih felsefesinde, haramın binası olmaz. Topçu, iyiliğin hatta Tanrı

buyruğunun hükmettiği tarihi görmek ister. “ Bize Firdevs’i Ala’dan bunca sevdadan vazgeçmiş hak âşıkları lazımdır.”²²¹ Sözü ile araçsal “firdevs’i ala ve bunca sevda” ifadeleriyle işaret ederken amaçsalı da “hak aşkı” şeklinde tesmiye eder.

Tarihsel dinamikleri değerlendirdiğimizde ‘araçsalın’ öneminin hiç de küçümsenmeyecek bir pozisyonda olduğunu görebiliriz. Çünkü insanlığın vücuda getirdiği en büyük mekanizmalar, ya da siyasi yapılar hiç durmamacasına araçsal üstünlüğün peşine düşmüşlerdir. Yukarıda da belirttiğimiz üzere galibi ve mağlubu bu argümanlar belirlemektedir. İş, dönüp dolaşıp sahada kimin üstünlük kurduğuna dayanmakta ve bu da tabii ki o dönemin araçsal yenilikleri ile mümkün hale gelmektedir.

Büyük sanayi de, komünizm de mütefekkirimize göre amacını şaşırılmış dev araçsal aparatların sistemleşmiş halleridir. Bunlar, kafası kopmuş ama gövdesi, mekaniği sağlam ve kendi niceliklerini arttırmaya, yayılmaya odaklanmış amaçtan devşirme metamorfoz yapılarıdır. Aynı zamanda tarihin görmüş olduğu en büyük hegemonyanın, en geniş imparatorlukların da mimarıdır diyebiliriz. Ancak Topçu’da bu özellikler bir varyet gösterse de çağ dönüştürecek, çığır açabilecek bir kabiliyetten yani Rönesans ruhundan yoksundurlar.²²²

“Öyleyse Avrupa’da harikalar yaratan makina dünyamızın eskiyen taraflarını canlandırarak onu yeni bir hayat ve saadete kavuşturacak ve kendi etrafında sarsılmaz bir iş ve kader birliği yaratacaktı. Bunun böyle olmadığını bugün bütün âlem biliyor. Niçin, niçin ta Rönesans’ta yeni bir hayat bolluğuna susamış olduğunu gösteren Avrupa böyle bir hayata ermedi. Uzun bir hasretin sonunda bir vuslat devri doğmadı.”²²³

Son olarak Rönesans ruhunun yeniden doğacağı yer, Anadolu’dur diye ekler, düşünürümüz.²²⁴

²²¹ Topçu, “Siyaset ve Mesuliyet”, s. 81.

²²² Topçu, “Asrımızın Hareket Adamları”, s. 61.

²²³ a.g.m. s. 61.

²²⁴ a.g.m. s. 63-64.

SONUÇ

“Tarih, ideal olan ile gerçeğin sentezidir”.²²⁵

F. Schelling

Nurettin Topçu'nun eserlerinde, genel anlamda, tarihsel değerlendirmelerin ancak felsefi tarih çalışmalarıyla anlaşılacağı aşikârdır. Zira Nurettin Topçu, tarihi, tarih biliminden ziyade tarih felsefesi ekseninde ele almış ve incelemiştir. Nurettin Topçu'da analiz edilen, yorumlanan, ibret alınan gerçek, esasen, bilimsel değil felsefi tarihtir. Onda tarihsel gerçekler, derin hakikatlerin, Rönesans ruhunun yansımasıdır. Topçu'da tarihin değişeni, gelip-geçeni, tezahür edeninden ziyade felsefi, değişmeyi ehemmiyet arz eder.

Shelling'e göre tarihi normal zamandan ayıran şey, ideal olanın gerçekleşmesi şartı, Topçu'da Rönesans kavramıyla ifade edilir. Dahası bu tarihsel dönemler Topçu'da, insanlık mazisinde bir veya birkaç idealin değil birçok idealin vücuda gelmesi ile zuhur eden yeniden doğuşlar olarak tanımlanır. Topçu'da tarih, ancak Rönesans ruhuyla ilerler. Bu açıdan Rönesans ruhu, Herder'in Hümanite'si ve Hegel'in Tin'ine benzerlik arz eder. Bu ruh her zaman ideal olanı zamanın araçsalları ile yeniden işler. Ve insanlığa yeni bir doğuş yaşatarak onu tazeler. Yunan Rönesans'ı da böyledir, İslam Rönesans'ı da.

Nurettin Topçu, tarihi Hegelyan bir karakterde analiz eder. Ona göre tarih bazı karşıtların sürekli mücadele ettiği diyalektik bir süreçtir. Tarih felsefesi geleneğinde de bu böyledir. Gerek Marks 'ta gerek Hegel'de tarih karşıtların mücadelesi ve birliği ile inşa ve imar edilir. Ancak Nurettin Topçu bu karakter ile tarihsel izahatlarının yanında, zamanın müspet ya da iyi olanın üstünlüğü ile nihayete ereceği inancıyla bu gelenekten ayrılır. Artık kaderci bir bakış açısı belirir. Bergsoncu bir karakterle ve mistik ifadelerle Hareket Felsefesine taşınır, felsefi tarih. Topçu'nun diyalektik unsurları olan *Kudret ve Kıymetin*, ve bunların tarihteki tezahürleri diyebileceğimiz *Siyaset ve Mesuliyetin* savaş alanı iyiliğin kazanmasıyla nihayete erer. Kıymetlerine

²²⁵ Özlem, Ateşoğlu, *Tarih Felsefesi Seçme Metinler : Herder, Kant, Fichte, Schelling, Hegel, Schopenhauer*, s. 118.

sahip çıkan ulusların mesuliyet bilinciyle yazılır tarih. Yani Topçu'nun tarihi olumsuz sona eremez, tıpkı kader gibi.

Yine Topçu emeğin inşa ettiği bir tarihten bahseder. Onun için emek ve emektar çiftçi geleneği kutsaldır. Nurettin Topçu'da bu sefer Marksist bir yaklaşımın izleri sezinlenir. Evet, yazarımız Marksist bir karakterde emeğin savunuculuğunu yapmasının yanında zulme, sömürüye ve istismara aynı heyecanla karşı durmaktadır. Hatta bu heyecan Topçu'da o derece yoğundur ki zorbalıkla inşa edildiğini iddia ettiği medeniyetlerin tarihsel gerçekliğini yok sayarak onları, adeta tarihten silerken emeği ayaklar altına almalarından dolayı insanlığın vicdanında da zorba-esir medeniyetler ismiyle sonsuza kadar mahkûm eder.

Nurettin Topçu'yu anlamamızı sağlayan hatta onu, en iyi tanımlayan özelliklerinden biri de *eğitimci ve ahlakçı* yönüdür.²²⁶ Onun eğitimci kimliği, derin birikiminin yanında bu bahsetmiş olduğumuz ahlakçı özelliği ile beraber tecessüm etmiştir. Topçu, *mesuliyet* başlığı ile insana o derece geniş bir sorumluluk alanı belirler ki bu; Kantçı bir ahlak anlayışını geride bırakarak her şeyi kucaklayan, kurtuluşu ancak kurtarıcı olmakla, adanmakla mümkün gören, ahlaklı olmakla kalmayıp kahraman olmayı şart koyan anlayıştır. Topçu'nun tarihi inşa eden amacını; bu mesuliyetin, mefkûrenin, adanmanın ve dahi aşkın doldurduğu hakikat fikri olarak tanımlayabileceğimiz gibi aracını da ancak ve ancak bu fikre hizmet eden kuvvet ve hareket olarak yorumlayabiliriz. Topçu'ya göre insan, tarihte kendi hareket kudretiyle kendi hakikatine yani kemaline yürür.

Sonuç itibarı ile Nurettin Topçu'nun benimsemiş olduğu Hareket Felsefesindeki hareket, tarihsel hareket olduğu gibi aynı zamanda geleceği de inşa eden harekettir. Nurettin Topçu'da hareket ancak ve ancak tarih yazan harekettir. Diyebiliriz ki Topçu'da ki Hareket Felsefesi başlı başına bir tarih felsefesidir.

“Her Rönesans bütün insanlığı bir cemiyet içinde doğurur”.²²⁷

²²⁶ Mustafa Gündüz, “Muhafazakâr-Modernist Bir Cumhuriyet Aydını: Nurettin Topçu'nun Eğitim Görüşleri”, *İstanbul: Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, Kış, Özel Sayısı, 2015, s. 45.

²²⁷ Topçu, “Rönesans Hareketleri”, s. 2.

KAYNAKLAR

Kitap:

AĞAOĞULLARI Mehmet Ali, *Kent Devletinden İmparatorluğa*, 7. b., İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları, 2013.

ATEŞOĞLU Güçlü, ÖZLEM Özlem, *Tarih Felsefesi : Seçme Metinler : Herder, Kant, Fichte, Schelling, Hegel, Schopenhauer*, Ankara: Doğubatı Yayınları, 2006.

AYDIN Handan, *Uygarlık Tarihi*, 1. b., Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2011.

BIÇAK Ayhan, *Tarih Bilimi*, İstanbul: Çantay Kitabevi, 1999.

———, *Tarih Felsefesi*, 1. b., İstanbul: Dergâh Yayınları, 2015.

BİRGÜL M. F., *İrade Hareket İsyân Nurettin Topçu'nun Entelektüel Biyografisi I*. İstanbul: Dergah Yayınları, 2013.

BRAUDEL Fernand, *Tarih Üzerine Yazılar*, çev. Mehmet Alı Kılıçbay, Ankara: İmge Kitabevi, 1992.

CAMPANELLA Tommaso, *Civitas Solis: İdea Reipublicae Philosophicae*, çev. Çiğdem Dürüşken, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2008.

ÇANDARLIOĞLU Gülçin, *Tarih Metodu : (Araştırma-Yazma)*, İstanbul : Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 2003.

COHEN, Gerald Allan, *Karl Marx'ın Tarih Teorisi: Savunma*, çev. Ahmet Fethi, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1998.

DILTHEY Wilhelm, *Hermeneutik ve Tin Bilimleri*, çev. Doğan Özlem, 3. b., İstanbul: Notos Yayınları, 1999.

ELAM Nilgün, *Uygarlık Tarihi*, 1. b., Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2011.

HEGEL G. W. F., *Tarihte Akıl*, çev. Önay Sözer İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2003.

İBNİ HALDUN, *Mukaddime -I*, çev. Ugan Zakir Kadiri, İstanbul: MEB Yayınları, 1991.

KANT Immanuel, *Yaşamın Anlamı*, çev. Ahmet Sarı, Gürsel Uyanık, 3. b., İstanbul: Yeni Zamanlar Dağıtım, 2010.

KARA İ, *Bir İsyân Ahlakçısı Nurettin Topçu Albümü*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 2016

KHELLA Karam, *Tarihin Yeniden Keşfi : Ünalıst Tarih : Avrupa Merkezci Tarihsel Bilincin Yıkımı*, İstanbul : Su Yayınevi, 2005.

KIZILÇELİK Sezgin, *Sosyoloji Tarihi I : İbni Haldun, Machiavelli, Montesquieu ve Rousseau'nun Sosyal Teorileri*, Ankara : Anı Yayıncılık, 2014.

LACOSTE Yves, *İbni Haldun : Tarih Biliminin Doğuşu*, çev. Mehmet Sert, İstanbul : Ayrıntı Yayınları [Kayhan Matbaacılık], 2012.

MARX K. F., *Alman İdeolojisi*, çev. Sevim Belli, Ankara: Sol Yayınları, 1999a.

MORE Thomas, *Utopia*, çev. Sabahattin Eyüboğlu, Vedat Günyol, Mina Urgan, 29. b., İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2019.

WALSH Willi H., *Tarih Felsefesine Giriş*, çev. Yusuf Ziya Çelikkaya, Ankara: Hece Yayınları, 2006.

OSTROGORSKY Georg, *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret İşıltan, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1995.

ÖZLEM Doğan, *Tarih Felsefesi*, 8. b., İstanbul: İnkıâp Kitabevi, 2004.

ÖZLEM Doğan, *Tarih Felsefesi*, 1. b., İstanbul: Notos Kitap Yayınevi, 2012.

TOLSTOY Lev, *Savaş ve Barış*, çev. Zeki Baştımar, Nazım Hikmet Ran, İstanbul: Can Yayınları, 2010.

TOPÇU Nurettin, *Varoluş Felsefesi /Hareket Felsefesi*, 7. b, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2017.

TOPÇU Nurettin, *İradenin Dâvası-Devlet ve Demokrasi*, Haz: Ezel Erverdi- İsmail Kara, İstanbul: Dergâh Yayınları, 2011.

YANIK Alim, *Tarih, Tarihçilik, Tarih Yazımı*, İstanbul: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 2005.

Makale:

ALKAN Necmettin, “Tarihin Çağlara Ayrılmasında ‘Üç’lü Sistem ve Avrupa Merkezci Tarih Kurgusu”, *Uluslararası Sosyal Aratırmalar Dergisi*, Samsun, 2009, ss. 23-42.

BERATLI Nazım, “Bilim mi-Sanat mı-Propaganda mı? Tarih Nedir?”, *Kıbrıs Yazıları*, S. 3, Kıbrıs, 2006, ss. 3-20.

ESKİKURT Adnan, “Tarihi Coğrafya Çalışmalarının Metodolojisi Konusunda Genel Bir Değerlendirme”, *Marmara Coğrafya Dergisi*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınevi, S. 11 (2005), ss. 39-64.

GÜNDÜZ Mustafa, “Muhafazakâr-Modernist Bir Cumhuriyet Aydını: Nurettin Topçu’nun Eğitim Görüşleri”, *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, Kış, Özel Sayısı, İstanbul: Kalem Akademi, 2015, s. 45-88.

KIZILKAYA Ertuğrul İbrahim, “Zeitgeist Ve Michel Foucault’nun Tarihsel A Priori Kavramı”, *Felsefe Ve Sosyal Bilimler Dergisi (e-dergi)*, S. 25 (2018), ss. 109-130. <http://flsfdergisi.com/>

KÜLCÜ Recep, “Türklerin Kültür Mirası Olarak ‘12 Hayvanlı Türk Takvimi’”, *Akademia Disiplinlerarası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, S. 1, Isparta, (2015), s. 1-5.

TOPÇU Nurettin, “‘Asrımızın Hareket Adamları’”, *Hareket Dergisi*, C.1, S. 2, İstanbul: Bürhanettin Matbaası, 1939, ss. 33-39.

———, “Avrupa”, *Hareket Dergisi*, C.1, S. 9, İstanbul: Bürhanettin Matbaası, 1943, ss. 257-261.

———, “Benliğimiz”, *Hareket Dergisi*, C.1, S. 4, İstanbul: Bürhanettin Matbaası, 1939, ss. 112-120.

———, “Bizde Milliyet Hareketleri”, *Hareket Dergisi*, C.1, S. 3, İstanbul: Bürhanettin Matbaası, 1939, ss. 74-79.

———, “Hakikat Dini”, *Hareket Dergisi*, C.1, S. 8, İstanbul: Bürhanettin Matbaası, 1942, ss. 225-230.

———, “Hakikat Düşmanı Üç Felsefe”, *Hareket Dergisi*, C.1, S. 11, İstanbul: Bürhanettin Matbaası, 1943, ss. 321-327.

———, “İçtimai Sınıflar”, *Hareket Dergisi*, C.1, S. 3, İstanbul: Bürhanettin Matbaası, 1939, ss. 60-64.

———, “İki Mezar”, *Hareket Dergisi*, C.1, S. 7, İstanbul: Bürhanettin Matbaası, 1939, ss. 193-197.

———, “Millet ve Milliyet”, *Hareket Dergisi*, C.1, S. İstanbul: Bürhanettin Matbaası, 1943, ss. 355-357.

———, “Rönesans hareketleri”, *Hareket Dergisi*, C.1, S. 1, İstanbul: Bürhanettin Matbaası, 1939, ss. 1-6.

———, “Siyaset ve Mesuliyet”, *Hareket Dergisi*, C.1, S. 3, İstanbul: Bürhanettin Matbaası, 1939, ss. 65-71.

———, “Zorba ve Esir Medeniyetler”, *Hareket Dergisi*, C.1, S. 4, İstanbul: Bürhanettin Matbaası, 1939, ss. 97-102.

ÖZ Şaban, “Marksist Tarih Felsefesine Giriş”, *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 12, Konya: KSÜ İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2008, ss.21-37.

ÖZDOĞAN, M., “‘Tarihöncesi: Toprağın Dili’, ‘Paleolitik Çağ: İnsanın Zaferi’, ‘Mezolitik Çağ: İlk Köylere Doğru’, ‘Neolitik çağ: Devrimlerin Atası’, ‘Kalkolitik Çağ: Devletin Kökeni’”, *Arkeoatlas Dergisi*, S. 1 İstanbul: Anka Kitabevi (2002), ss. 22-129.

TURAN Erol “Milliyetçilik Teorisinin Gelişimi ve Türk Milliyetçiliği” *Selçuk Üniversitesi Kadınhanı Faik İçil Meslek Yüksek Okulu Sosyal Ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, Say 1, Konya, 2011

Diğer:

FOUCAULT Michael, “‘Bir yerde herkes birbirine benziyorsa; orda kimse yok demektir’, ‘Delilik ve Kültür’”, Cafrande Kültür Sanat ve Hayat, 14.06.2014, <https://www.cafrande.org/delilik-ve-kultur-michel-foucault/>.

GÖKBERK Macit, “Hegel’in felsefesi-Yaşayan Yönleriyle”, kitantik.com, Felsefe Arşivi S. 18’den ayrı basım (09.01.2019),https://www.kitantik.com/sozluk/Hegelin-felsefesi-yasayan-yonleriyle_1hge1waixkc9jv115v.

İLİTER Seyfettin, *Din Ve Felsefe İlişkisi: Nurettin Topçu Örneği*, (Yüksek Lisans Tezi Tezi), Malatya: T.C. İnenü Üniversitesi, 2015.

MÜFTÜOĞLU Atasoy, “Seküler Kesinlikler İslami Görelilikler”, Yeni Şafak, 27 Mart 2017.<http://www.ekrangazetesi.com/haber/9586/atasoy-muftuoglu-yazdi-sekuler-kesinlikler-islami-gorelilikler.html>

YAMAN Cem Ali, *Nurettin Topçu’da Sosyal Gerçeklikler*, (Yüksek Lisans Tezi) Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi, 2018.

YUSUF KAPLAN, “Osmanlı Ruhu Olmadan Aslâ!”, Yeni Şafak, 13 Ocak 2017.<https://www.yenisafak.com/yazarlar/yusufkaplan/osmanli-ruhu-olmadan-asl-2035506>.

TEKİN Mehmet Fatih, *Nurettin Topçu Düşüncesinde Felsefe ve Tasavvuf İlişkisi*, (Yüksek Lisans Tezi) Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, 2019.

TÜRKMEN Jale Aktaş Türkmen, *Albert Camus Ve Nurettin Topçu’da Başkaldırı Etiği*, (Yüksek Lisans Tezi Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi, 2017.